VYMŘELÝ VÝCHODOČESKÝ ROD ANDĚLŮ Z RONOVCE V 15.–17. STOLETÍ

Fikce a fakta při „nalézání potomků“ historické české šlechty

Petr VOREL

Faktograficky popisné rodopisné bádání stojí po právu na okraji odborného historického zájmu, i když z hlediska badatelského využití kapacity archívních studoven je situace opačná. To je zřejmé každému historikovi, který je ve své vědecké práci závislý na využití pramenných zdrojů státních oblastních archívů, uchovávajících ve svých fondech a sbírkách církevní matriky a gruntovní knihy. Na druhou stranu však také nelze popřít, že bez znalosti základních biologických vztahů mezi významnými aktéry dějinných událostí stojí historik před těžko řešitelnými problémy, neboť záležitosti pokrevní spřízněnosti zcela zásadním způsobem ovlivňovaly dějinné procesy. Nejde jen o nepotické principy v sociálních vztazích, projevující se v prosazování vlastních potomků či příbuzných do významných politických či úředních pozic, ale také o základní právní rámce, vymezující majetkovou dědickou následnost a řadu dalších souvislostí. Pro období středověku a raného novověku představovala pokrevní příbuznost v mnoha ohledech prvořadé kritérium, jehož právní důsledky jedinec ani nemohl podstatným způsobem druhotně ovlivnit (majetkové dědické právo, lenní závislost aj.).

Pokud tedy nevíme, kdo byl čí vnuk, synovec či švagr, pak nám mohou v interpretaci dějinných událostí unikat dosti podstatné okolnosti. To platí jak uvnitř panovnických rodin, kde právě příbuzenské vazby představovaly důležitý prvek vysoké diplomacie, tak i v ostatních společenských vrstvách. Výraznější je tento prvek pochopitelně v prostředí šlechtickém, kde měla v rámci stavovských struktur příslušnost ke konkrétnímu šlechtickému rodu určující význam z hlediska možné individuální účasti na politickém životě a ovlivňovala i právo nabývat nemovitý majetek v pozici pozemkové vrchnosti. V prostředí městském či vesnickém tato souvislost chybí. Proto otázka příslušnosti ke konkrétnímu rodu (jak jej v mužské linii vymezovalo

soudobé právo) zde nemá velkou váhu a vzhledem k velmi volnému užívání příjmení v písemných pramenech městského a venkovského prostředí je obtížné ji v 15. a někde ještě i v 16. století vůbec sledovat po více generací.

Badatelský zájem současné historiografie raného novověku je ve vztahu k dějinám stavovských struktur směrován hlavně do prostředí nejvyšší zemské aristokracie a habsburského dvora. To má svoji logiku, neboť ještě počátkem devadesátých let 20. století se jednalo o téma z hlediska odborného zájmu okrajové. Po dvou desetiletích už je situace v některých ohledech skoro opačná. Zatímco u nejbohatší vrstvy raně novověké společenské hierarchie se bádání posouvá do mezioborových vrstev a v některých aspektech už vykazuje prvky jisté tematické a metodické vyčerpanosti, výzkum jiných společenských vrstev (měšťanstva, kléru, nižší šlechty či venkovského obyvatelstva) skýtá mnohem širší prostor především pro nastupující badatelskou generaci.

Pro regionálně historický výzkum zůstává stále nedořešeným (a přitom pramenně relativně dobře dokumentovatelným) tématem samotná základní identifikace nejvýznamnějších rodů nižší šlechty. Ty sice jen v menší míře ovlivňovaly celozemskou politiku, ale na úrovni českých a moravských krajů či slezských teritoriálních knížectví hrály klíčovou úlohu. Díky svému počtu a prostému biologickému a ekonomickému potenciálu zajišťovaly jak základní fungování administrativních a finančních institucí, tak i vojenských struktur. Změny společenských vztahů, které proběhly v českých zemích v průběhu třicetileté války a v desetiletích bezprostředně následujících, se nižší šlechty systémově dotkly podstatně více, než zemské aristokracie, neboť dříve nejpočetnější složka urozeného obyvatelstva (zemané jakožto tradiční historická zemská nižší šlechta, držící venkovský pozemkový majetek) už koncem 17. století přestala existovat jako mocensky významná společenská skupina.

Ve východních Čechách patřili mezi takovou historickou rodovou šlechtu také Andělové z Ronovce. Tento rod stojí za větší pozornost dnešních historiků z několika důvodů. Jednak lze na jeho vývoji poměrně přesně dokumentovat některé obecně přijímané, ale dílčími případovými studiemi jen málo kdy verifikované historické jevy: Vliv válek korvínovské doby na vzestup českých podnikatelů ve vojenském řemesle, rozvoj šlechtického režijního velkostatku přelomu 15.–16. století ve vztahu k pozemkové držbě nižší šlechty či sociální začlenění zchudlých příslušníků šlechtických rodů do městského či dokonce venkovského prostředí předbělohorské doby. Andělové z Ronovce však také náleželi ke skupině venkovské šlechty, která byla významným způsobem majetkově sankcionována po stavovském odboji roku 1547, i když právě vzhledem k širším příbuzenským vazbám

byly skutečné důsledky tohoto postihu méně dramatické, než se na první pohled jeví z hlediska souhrnných přehledů konfiskacemi postižené české šlechty. To byl jeden z hlavních důvodů, proč jsem vývoji tohoto konkrétního rodu věnoval dlouhodobou pozornost a k výzkumu využil i prameny méně obvyklého typu.[1)]

V případě Andělů z Ronovce však existují pro historikův zájem ještě další důvody navíc: Nejasnosti či přímo uměle vytvořené fikce, které se do jejich rodinných dějin vloudily až po vymření rodu:

Jednou z nich je tradovaná přímá rodová vazba na středověký rod pánů z Tetína, jehož měli být Andělové z Ronovce údajnými potomky. O takové rodové vazbě nemáme k dispozici žádnou autentickou dobovou zmínku. Tuto návaznost nezmiňuje nikdo z příslušníků rodu a neobjevuje se ani ve dvou hlavních soudobých dílech, jejichž autoři cíleně zaznamenávali staré rodové pověsti nebo je i sami dotvářeli (Václav Hájek z Libočan a Bartoloměj Paprocký z Hlohol).[2)] Předpokládanou přímou rodovou návaznost na předhusitský rod pánů z Tetína uvedl do české literatury až koncem 19. století August Sedláček,[3)] a to na základě podobnosti rodového erbu, predikátu a užívaného příjmí. Později už nebyl důvod tuto hypotézu zpochybňovat. Nikdo z autorů se však nezamýšlel nad otázkou, zda jsou v daném případě zmíněné argumenty z hlediska prokázání vztahu biologické příbuznosti dostačující, a nikdo také nepublikoval přímé doklady, které by takový vztah prokazovaly. Podle mého názoru však existují prameny, které vylučují, že by raně novověcí Andělové z Ronovce byli přímými legitimními potomky středověkých pánů z Tetína, jak doložím níže.

Dalším omylem je literaturou tradované tvrzení o vymření rodu Andělů z Ronovce po meči již v roce 1572,[4)] ke kterému ve skutečnosti nedošlo.

1) Tato studie vznikla v rámci řešení projektu GA ČR, IKP GA P405/12/1000.

2) Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká,* Praha 1541 a Bartoloměj PAPROCKÝ z Hlohol, *O stavu rytířském a rozmnožení jeho a odkud který rod a erb do tohoto království přišel, Diadochos – knihy třetí*, Praha 1598.

3) Pro historický vývoj rodu Andělů z Ronovce v 15.–17. století shromáždil a publikoval část pramenných zdrojů August SEDLÁČEK v jednotlivých svazcích jeho díla *Hrady, zámky a tvrze v Království českého*, I–XVI, Praha 1882–1927 (zvláště ve svazcích pro kraj Chrudimský, Čáslavský a Královéhradecký). Týž autor pak shrnul svoje dílčí výsledky (už bez odkazů na přímé prameny a v řadě genealogických vazeb chybně) ve slovníkovém heslu, viz August SEDLÁČEK, *Anděl z Ronovce*, Ottův slovník naučný II, Praha 1889, s. 275–276 a TÝŽ, *Českomoravská heraldika*, sv. II – Část zvláštní, Praha 1925, s. 213.

4) Milan MYSLIVEČEK, *Erbovník, aneb, kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*, Praha 1993, s. 22.

Počátkem sedmdesátých let 16. století sice Andělové z Ronovce „zmizeli" z hlavních pramenů k dějinám české šlechty (desky zemské, berní rejstříky apod.), ale rod fyzicky přežíval dál, byť v podstatně chudších poměrech.

Fikcí je však také údajné pokračování rodu i v moderní době. Toto nijak pramenně nepodložené tvrzení z poloviny 19. století (u něhož autor přesný pramen neuvádí)[5] v nedávné době využil jeden ze současných nositelů běžně rozšířeného občanského příjmení „Anděl". Pomocí poměrně složité a historicky neobhajitelné hypotézy (opírající se dokonce o moderní pramenné falsum, staré jen několik let) se prohlásil za biologického potomka raně novověkého šlechtického rodu Andělů z Ronovce. Tento historický podvrh pak pražské nakladatelství Akropolis publikovalo v knižní podobě.[6]

Z odborného hlediska jde o práci prakticky bezcennou, zpracovanou bez obecnějšího povědomí o historické realitě jednotlivých období, o kterých se autor zmiňuje. Autor provedl jen výpisy ze sekundární genealogické literatury a pramenných edic (s novější odbornou literaturu ani původními needitovanými archívními prameny nepracoval) a na základě starších prací Augusta Sedláčka a dalších autorů 19. a počátku 20. století mechanicky poskládal (v mnoha případech chybně, s četnými záměnami osob stejného křestního jména či s chybným určením přímé posloupnosti) historický rodokmen Andělů z Ronovce do počátku 17. století. Na toto genealogické schéma (i v historické části popletené) pak ing. Anděl „napojil" výsledky rodopisné rekonstrukce vlastních předků v otcovské linii (nositelů příjmení „Anděl"), u nichž je nejstarší historicky doloženou osobou Václav Anděl, kovář ze vsi Podolsko (okres Písek). Tento kovář zemřel 24. března 1703 a jeho úmrtí bylo (stejně jako v případě ostatních poddaných z téže vsi) zapsáno do církevní matriky místně příslušné farnosti Bernartice.

Skutečnost, že tento venkovský kovář nemohl být potomkem šlechtického rodu Andělů z Ronovce, je historikovi raného novověku na první pohled zřejmá; konkrétní pramennou argumentaci uvedu v závěru této studie. Zmíněnou publikaci takto obsáhle připomínám z jiného důvodu: Představuje svým způsobem velmi nebezpečný precedens, jak se dá

5) František VLASÁK, *Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce*, Památky archeologické a místopisné 2, 1856, s. 111: „… *Jsoutě pak rodové, kteří před válkou třicetiletou k nižší šlechtě v Čechách náleželi, a však ve svých potomcích ještě do minulého a z části až do nynějšího století se zachovali, následující: … Andělové z Ronovce (1780)…*". Vlasákovo pramenně nijak nepodložené tvrzení s důvěrou opakoval August Sedláček a po něm všichni ostatní, aniž by přinesli jakýkoli pramenný důkaz.

6) Emil ANDĚL, *Kronika rodu Andělů z Ronovce*, Praha 2008.

snadno manipulovat s dějinami. Kniha E. Anděla byla čtenářům nabízena i na regálech pražského knihkupectví Academia na Václavském náměstí mezi běžnou historickou odbornou produkcí, jako by šlo o dílo vědecké, neb formálně znaky takové publikace vykazuje: Má poznámkový aparát, přehled pramenů, rejstřík, připojené fotokopie archiválií i přepisy historických textů ze starších edic. Přesto jde o dílo, které žádnou vědeckou hodnotu nemá, po obsahové stránce je dílem amatéra (autor nechť se zlobí, jak chce), který se však pokouší v osobním zájmu do interpretace dějin neoprávněně zanést svoje nepodložené fantazie, které (bohužel) s jistou mírou pravděpodobnosti mohou další budoucí autoři přejímat.[7)]

Nejde jen o chybné údaje faktografické (které lze v tomto případě snadno vyvrátit), ale především o nepřijatelný badatelský postup, který (jsa jednou úspěšně „použit") by mohl být i v dalších případech napodoben. Proto jsem vůči této knize musel zaujmout ostře kritické stanovisko,[8)] protože pokud by nebyl odmítnut „interpretační model Anděl", pak by se podle stejného vzoru mohli začít „nalézat" potomci mnoha dalších českých, moravských a slezských šlechtických rodů, kteří užívají občanská příjmení, shodná se jmény historických šlechtických rodů, ať již dávno po meči vymřelých či majících své přímé potomky v mužské linii do dnešních dní. Každý, kdo se jmenuje Anděl, by se podle takové logiky mohl (stejně jako ing. Emil Anděl) prohlásit za potomka starého šlechtického rodu, jehož členové údajně jen někdy v minulosti „*…přestali používat predikát z Ronovce, aby chudobou neutrpěla rodová čest…*" (jak tvrdí ing. Emil Anděl). To je v podmínkách 17.–18. století, kdy jen samotná příslušnost k vyššímu stavu představovala cenný sociální kapitál, naprostý nesmysl. Je to jen fantazijní představa ing. Anděla, ke které nemáme ani věrohodný (nikoli zfalšovaný) pramenný důkaz, ani soudobé analogie.

Nemám nic proti ušlechtilé zábavě, jakou je občanská genealogie. Přináší spoustu zábavy a poučení a zvláště pro začínající badatele je mimořádně vhodnou studijní průpravou, díky které se budoucí historik seznámí se základními typy písemných pramenů a se strukturou archivních fondů. Pravděpodobnost skutečného pramenně prokazatelného objevení biologické kontinuity od běžného občanského příjmení z počátku 21. století až k historické šlechtě 15.–16. století je však prakticky nulová. To již

7) Na knihu Emila Anděla se už začala odkazovat populárně-naučná genealogická a heraldická literatura, jako by šlo o seriózní zdroj, viz např. Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti,* díl I. (A–M), Praha 2008, heslo „Anděl z Ronovce" na s. 25.

8) Petr VOREL, *Páni z Pernštejna*, 2. vyd., Praha 2012, s. 303.

„prověřily“ generace našich předchůdců před sto lety. „Hledání“ potomků vymřelých domácích šlechtických rodů bylo totiž velkou módou v druhé polovině 19. a počátkem 20. století. V některých případech už tehdy vedla úporná touha po nalezení oněch „chybějících“ dvou či tří generací (jak je tomu v případě genealogického schématu Emila Anděla) k vytváření falzifikátů pramenů či k jejich nezákonnému pozměňování. Třeba formou jednoduchého druhotného dopsání falešného šlechtického predikátu u nějakého měšťana či sedláka ve staré církevní matrice.

U starých domácích rodů, kde dlouhodobá biologická kontinuita skutečně existovala, bylo povědomí o příslušnosti k vyššímu stavu generačně tradováno a projevovalo se v sociální strategii i v případě, že některá větev šlechtického rodu zcela zchudla a ocitla se bez prostředků. U Andělů z Ronovce taková situace také nastala v poslední čtvrtině 16. a počátkem 17. století, kdy sledujeme rychlý majetkový pokles rodu, jehož poslední žijící příslušníci přestali být pozemkovými vrchnostmi a „přežívali“ jako držitelé městských domů či dokonce venkovských gruntů, poplatných bohatším šlechticům. I v takových případech byla však dosti důsledně udržována stavovská identita (byť se k ní v daném případě nepojila politická práva), neboť příslušnost k vyššímu stavu sama o sobě skýtala značné výhody při hledání zdrojů k obživě, ať již se jednalo o úřednickou či jinou službu u bohatšího šlechtice či kariéru vojenskou nebo církevní. Žádný zchudlý šlechtic ze „starého rodu“ by však v druhé polovině 17. století nedal svého synka do učení ke kováři (a bez řádného vyučení v rámci cechovního systému nemohl koncem 17. století venkovský kovář své řemeslo provozovat).

Opačný postup ve starší době teoreticky možný byl; zvláště v době válečného rozvratu si mohl i šikovný venkovský či městský synek při troše štěstí ve vojsku vysloužit nějaké ty pomyslné „ostruhy“ a s nimi i šlechtický erb. Ostatně mnoho významných českých šlechtických rodů druhé poloviny 15. století vzešlo z nižších sociálních vrstev, ať už se jednalo o původ městský či o venkovské obyvatelstvo, u něhož byla v té době ještě hranice mezi drobnou zemanskou šlechtou, držiteli manských dvorců či svobodnými sedláky velmi nezřetelná.

Podobný případ představovali podle mého názoru i Andělové z Ronovce. Tvrzení o jejich legitimní rodové návaznosti na významný český rod lucemburské éry (pánů z Tetína), se kterým se setkáváme v genealogické literatuře od konce 19. století, nemá podle mého názoru skutečné opodstatnění v pramenech. Jejich biologická návaznost na raně novověký rod Andělů z Ronovce byla (až teprve Augustem Sedláčkem) předpokládána na základě podobnosti erbu a predikátu, ale přímo pramenně doložena

není; naopak některé dochované prameny jsou s touto hypotézou podle mého názoru v rozporu.

Páni z Tetína nepatřili mezi starou středověkou rodovou šlechtu, pramenně doloženou již v dobách přemyslovských. Hlavní a nejdůležitější představitel tohoto rodu, zemský písař Štěpán z Tetína († 1338), se objevuje ve významné politické a diplomatické pozici až u dvora Jana Lucemburského.[9] Štěpánův rychlý vzestup zřejmě souvisel s jeho blíže nejasným příbuzenským vztahem k Janu Volkovi († 1351), vyšehradskému proboštu (1318), českému kancléři a biskupu olomouckému (1334),[10] který byl nemanželským synem krále Václava II. Jan Volek v písemných pramenech opakovaně označuje Štěpána z Tetína latinským termínem „nepos". Tento termín byl užíván ve významu „synovec" či obecně ve významu vzdálenější pokrevní příbuzný. Lze tedy předpokládat, že mezi oběma muži byl nějaký příbuzenský vztah. Z toho však nelze bez dalších indicií přímo odvozovat, že i Štěpán z Tetína patřil mezi nemanželské biologické potomky přemyslovského rodu, kteréžto tvrzení se poměrně nelogicky stále objevuje v populárních genealogických interpretacích.

V druhé generaci představovali rod pánů z Tetína vedle dalších dětí především tři Štěpánovi synové. Významnými církevními hodnostáři byli synové Jindřich († 1348), probošt mělnický a kancléř markraběte Karla Lucemburského, a Štěpán († 1382), kanovník pražský a zemský notář. Jakožto církevní hodnostáři neměli legitimní potomky; o Štěpánových pramenně doložených nemanželských dětech se zmíním níže. Pokračovatelem rodu se tak stal pouze třetí syn Jan († 1394–1397), nazývaný také Ješek. Tento Jan z Tetína (užívající také predikát „ze Zlíchova" či „z Makotřas"), byl od roku 1362 lenním držitelem hradu Ronovec (který získal od pánů z Lipé), proto již od počátku osmdesátých let 14. století užíval také predikát „z Ronovce". Zemřel někdy v polovině devadesátých let 14. století a zanechal po sobě nejméně dva manželské syny, Jana a Petra. Vedle své legitimní manželky si však na hradě Ronovci vydržoval několik dalších

9) Nejnovější práce, týkající se předhusitských generací rodu pánů z Tetína (nikoli však raně novověkých Andělů z Ronovce) publikovali nezávisle na sobě (a s odlišnými výsledky hypotetických rekonstrukcí) Václav ŠTĚPÁN, *Andělové z Ronovce*, Havlíčkobrodsko 13, 1997, s. 153 – 157 a Marek STARÝ, *Zemský písař Štěpán z Tetína, jeho původ a potomstvo*, Genealogické a heraldické listy, 1999, č. 3–4, s. 27–37 (tento text je přístupný též na internetu, viz http://www.arttex.cz/marek/stepan.htm).

10) Ivo HLOBIL, *Přemyslovec Jan Volek († 1351) – Rodopisné, heraldické a sfragistické otázky*, Umění 6, 1987, s. 478–482.

žen,[11] se kterými zplodil početné potomstvo (po ztrátě hradu Ronovce pak jeho nelegitimní ženy a děti žily na dvoře v Bynicích).[12]

Jan z Ronovce se mohl o své nemanželské děti dobře postarat po stránce ekonomické, ale nebylo možné, aby užívaly rodový erb a predikát; zvláště ne za situace, kdy existovala legitimní linie rodu. Byl-li však k dispozici dostatečný majetek, mohli se i zmínění nelegitimní potomci ocitnout mezi drobnou šlechtou, jistě ne však mezi rody panskými. S podobnou situací se setkáváme i u Janova bratra Štěpána († 1382), který jakožto významný církevní hodnostář neměl legitimní potomky, ale pro své nemanželské děti díky svému společenskému postavení zemského notáře dokázal zajistit dostatečné majetkové zázemí a dokonce i užívání predikátu „z Přítočna" (podle vsi Velké Přítočno, kde jeho družka Kateřina spolu se třemi či čtyřmi společnými dětmi žila).[13]

Jako jediní legitimní potomci pánů z Tetína jsou tedy dosud známi Jan mladší a Petr z Ronovce, synové Jana staršího (Ješka) z Ronovce. Ti

11) Údaje o rodinných poměrech (a nemanželských dětech) Jana z Ronovce počátkem osmdesátých let 14. století dokládá autentický pramen, který v edici zpřístupnili Ivan HLAVÁČEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ [edd.], *Visitační protokol pražského marcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379–1382*, Praha 1973, s. 288–289: „… Item dicunt, quod dominus Johannes de Ronowecz, nobilis, frater germanus domini Stephani, regni Boemie prothonotarii, habens legitimam uxorem, habet Elzkam concubinam a multis annis, que caret naso, quam tenet pro hospita in villa et cura sua in villa Bynicz, plebis dicte ecclesie, quam sepe visitat, ex qua unum filium generavit, qui est iam magnus. Item dicut, quod ab uno anno vel circa habet unam aliam cuncubinam, Cunkam nomine, quam prius tenuit ibidem in Ronowecz castro, ubi suam habet mansionem, que tamen ante festum sancti Wenceslai [28. 9.] proxime preteritum cum quondam famulo, custode equorum ipsius domini Johannis, quam tamen nunc Prage invenit in Ostensione reliquiarum [6.4.], ipsam ibidem in Bynicz, nunc circa Polaczkonem quendam tenet eciam in expensis… Dominus Jacobus, plebanus ibidem VII annis, interrogatus per iuramentum dicit de Elizabeth dicta Beznoska, concubina nobilis Johannis de Ronowecz, prout supra per testes, que mulier eciam dicitur habere maritum suum legitimum, que moratur in villa Bynicz plebis sue…". Též viz A. SEDLÁČEK, *Hrady*, XII, s. 249.

12) A. SEDLÁČEK, *Hrady*, VI, s. 81;

13) I. HLAVÁČEK – Z. HLEDÍKOVÁ [edd.], *Visitační protokol pražského marcijáhenství*, s. 335–336: „… Dominus Jacobus, plebanus dicte Ecclesie in VI-o anno, interrogatus dicit, quod dominus Stephanus, prothonotarius regni Boemie, habet concubinam Kachnam nomine, quam a duobus annis tenet in Maiori Przietoczen, villa plebis sue, ex qua III ver IIII-or pueros generavit…" (v následné výpovědi plebána Jakuba je Štěpánova družka Kateřina zmiňována v různých souvislostech ještě několikrát).

přišli o hrad Ronovec počátkem 15. století, zřejmě po smrti Jindřicha z Lipé roku 1406. Oba bratři se účastnili bojů s řádem německých rytířů a dalších vojenských aktivit v oblasti dnešního severovýchodního Polska počátkem druhé dekády 15. století (každý na jiné straně bojiště),[14] ale nikoli jako prostí nájemní žoldnéři, ale jako velitelé a organizátoři početnějších vojenských družin. Ještě před vypuknutím husitských válek však oba tito bratři z pramenů mizí.

Až v době o něco mladší (od roku 1417) se v jihlavských popravčích knihách objevuje muž přezdívaný „Anděl", a to jako člen vojenské družiny, organizované a financované Erhartem Puškou z Kunštátu (tedy Erhartův „panoš").[15] Tento „Anděl" byl starší literaturou ztotožněn s výše zmíněným Janem z Ronovce. Na základě této hypotetické interpretace byla následně „vytvořena" osobnost husitského hejtmana Jana Anděla z Ronovce, neboť jako hejtman sirotčího vojska působil na sklonku husitských válek také vojenský velitel, nazývaný Anděl. Za potomky tohoto hypotetického Jana Anděla z Ronovce jsou pak (bez jakýchkoli dalších autentických pramenných údajů) pokládáni příslušníci raně novověkého rodu Andělů z Ronovce.[16]

Slabina této interpretace spočívá v tom, že výše zmíněného muže máme ve starších pramenech doloženého jen pod přezdívkou „Anděl",[17] případně „Anděl řečený Čert";[18] jeho křestní jméno uváděno není. V žádném z dochovaných pramenů nenalézáme shodu křestních jmen a predikátů. Zatímco v záznamech o působení českého vojska počátkem 15. století na polských bojištích (1411) se dosti věrohodně hovoří o bratrech Janu a Petrovi z Ronovce, ve všech mladších pramenech doby těsně předhusitské a husitské (počínaje rokem 1417 až do počátku let třicátých) se vyskytuje osoba označovaná jako „Anděl", ovšem vždy bez predikátu „z Ronovce" a bez uvedení křestního jména.[19]

14) František HOFFMANN, *Bojová družina Erharta Pušky z Kunštátu*, Vlastivědný věstník moravský 40, 1988, s. 56–64.

15) František HOFFMANN [ed.], *Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457*, Archív český XXXVIII, Praha 2000, zápisy č. 8, 12, 23, 33–35, 43 a 56 z let 1416–1417.

16) Nejnověji Ondřej FELCMAN [ed.], *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009, s. 416 a 427.

17) František PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě*, díl IV. (1431–1457), Praha 1939, s. 368.

18) Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. V (1402–1437), Praha–Litomyšl 2000, s. 615.

19) Samotné příjmí či přezdívka „Anděl" bylo v českém prostředí pozdního středověku poměrně běžné a samo osobě nemůže sloužit jako přímý důkaz

Ztotožnění některého z bratří z Ronovce s osobou, uváděnou pod jménem „Anděl“ v jihlavských popravčích knihách a v pramenech doby husitské, je pouze relativně mladou hypotézou, která se postupným opakováním v literatuře vžila natolik, že už se jen málokdo znovu zamýšlel nad skutečnou pramennou vahou dochovaných zpráv. Až nejnověji František Hoffmann ve své podrobné studii o lapkovských družinách husitské doby tuto osobu zmiňuje v textu již jen s velkou opatrností (jako by se od své vlastní dřívější identifikace distancoval) a do přiloženého jmenného seznamu ji vůbec nezařadil.[20)]

I v nejnovější práci, vyjadřující se k přímé rodové návaznosti Andělů z Ronovce na středověký rod pánů z Tetína, byl Jan z Ronovce „odsunut“ stranou (neb již krátce po roce 1411 zřejmě zemřel) a místo něj byl do role člena kunštátské lapkovské družiny „dosazen“ (bez jakýchkoli nových pramenných argumentů) jeho bratr Petr z Ronovce.[21)] Tento postup však také považuji za pramenně neopodstatněný. Ve skutečnosti zatím nemáme k dispozici žádný jednoznačný doklad o tom, že by se Jan z Ronovce nebo jeho bratr Petr vůbec dožili husitské revoluce.

Velkou výhodou regionálně historického výzkumu je možnost detailní práce s přímými prameny v konkrétním místním kontextu. Pouze pokud na základě skutečného ověření dochovaných pramenů (nikoli jen vytvářením nových hypotéz, opřených o interpretace jiných autorů „z druhé ruky“) ověříme skutečné informace o počátku rodu Andělů z Ronovce, můžeme podle mého názoru onu tradovanou biologickou vazbu na rod pánů z Tetína vážně zpochybnit. I když zdánlivá shoda tří důležitých indicií (erb, predikát a příjmí) tuto vazbu prvoplánově nabízí (tak ji akceptoval A. Sedláček) a bez znalosti dalšího kontextu bychom vůči ní těžko mohli vznášet nějaké

biologické příbuznosti. Mezi drobnou českou pozdně středověkou šlechtou užíval příjmení „Anděl“ ještě rod Andělů z Jistebna, držící koncem 15. století středočeské Hostovice. Poměrně přesně máme také doložen „vznik“ šlechtického rodu Andělů z Obříství. Pražský měšťan Lojsa (tedy Alois) Apatykář získal do své držby někdy počátkem 15. století alodní statek Obříství, o který pak vedli spor jeho synové Janek a Anděl. Rozdělili se roku 1428 tak, že Janovi připadly městské domy, vinice, chmelnice a další podíly, zatímco Anděl měl nadále vládnout na Obříství. Podrobně k této záležitosti viz Josef TEIGE, *Zprávy o statcích a přech venkovských z archívu města Prahy (L–Z)*, Archív český XVIII., Praha 1912, s. 93–94; též viz František PALACKÝ [ed.], *Registra zápisův královských i obecných roku 1454*, Archív český II., Praha 1842, č. 432 na s. 202 (1418) a č. 444 na s. 204 (1413).

20) František HOFFMANN, *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*, Táborský archiv 6, 1994, s. 47–138.

21) V. ŠTĚPÁN, *Andělové z Ronovce*, s. 156–157.

námitky, na úrovni mikrohistorické máme podle mého názoru k dispozici prameny, které indikují pokus o vytvoření zdání oné biologické návaznosti na starší šlechtický rod již v polovině 15. století. Takové snahy nebyly v prostředí „válečných zbohatlíků“ druhé poloviny 15. století v Čechách a na Moravě ničím neobvyklým (starobylost rodu představovala mimořádně velký „společenský kapitál“) a uzavírající se panský stav se jim bránil.[22] I v širším evropském kontextu se s podobnou situací setkáváme u mnohem významnějších rodů, než byli východočeští Andělové.[23]

Východočeští Andělové z Ronovce, tak jak vystupují z písemných pramenů konce středověku, ve skutečnosti nemohli být z hlediska zemského práva potomky starého (natožpak nějak významného) středověkého šlechtického rodu, neboť v obou nejstarších pramenně doložených generacích jsou mužští příslušníci tohoto rodu titulováni jako „panoše“, a to i v případě, kdy již vlastnili poměrně velký pozemkový majetek.

Oslovení „panoše“ (substantivum, skloňované podle vzoru „soudce“) mělo jednak význam funkční (ve smyslu služebně závislý drobný šlechtic, povinný svému pánu vojenskou službou),[24] ale před uzavřením vyšších stavů koncem 15. století mělo i význam stavovsky diferenční. V tomto smyslu bylo užíváno pro osoby nově povýšené, které teprve získaly šlechtický erb, a ještě i pro jejich syny. Plnoprávným příslušníkem rytířského stavu (politicky definovaného v poslední čtvrtině 15. století) se mohl stát teprve až příslušník nejméně třetí generace takového rodu. Tedy až vnuk toho, kdo byl mezi nižší šlechtu povýšen a získal rodový erb, a to pouze za předpokladu, že byl schopen prokázat šlechtický původ „do čtyř štítů“ (tj. všichni jeho čtyři prarodiče již patřili alespoň mezi nejnižší šlechtu a mohli se prokázat rodovým erbem).

Pokud by byl někdo z Andělů z Ronovce druhé poloviny 15. století skutečným právoplatným potomkem středověkého rodu pánů z Tetína (kteří patřili v polovině 14. století mezi významné české panstvo doby lucemburské, což se dalo o sto let později snadno dokázat), pak by pro

22) Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, díl 2. Šlechta, Praha 1994, s. 25–42.

23) K mylnému ztotožnění raně novověkého rodu hrabat z Hardeka (počátkem 16. století držitelů Hrabství kladského) se středověkým rodem dolnorakouských hrabat z Hardeka viz Petr VOREL, *Ražba mincí ve východočeském Kladsku hrabaty z Hardeka na počátku 16. století*, Východočeský sborník historický 18, 2010, s. 151–206.

24) Igor NĚMEC [red.], *Slova a dějiny*, Praha 1980, s. 142, 302; Josef MACEK, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997, s. 55–64.

něj bylo oslovení „panoše“ hrubou urážkou. „Panoši“ byli tehdy nejnižší vrstvou drobné šlechty, užívané hlavně ve vojenských službách či usedlé ve městech. Tak své družiníky nazýval i zmíněný Erhart Puška z Kunštátu, u kterého sloužil také výše zmíněný panoše, přezdívaný Anděl. Nevíme však, jak se onen panoše Anděl nazýval křestním jménem. Mohl to být Jan (jak předpokládal ještě F. Hoffmann), klidně třeba i Petr (jak nově zavedl bez jakýchkoli pramenných opor do literatury V. Štěpán).[25)] Ale proč by se nemohl jmenovat třeba Štěpán nebo Zikmund?

Hlavními „postavami“ této zápletky jsou dva muži těchto křestních jmen, kteří se v písemných pramenech objevují nezávisle na sobě počátkem třicátých let 15. století: Štěpán Anděl z Ronovce, zmiňovaný roku 1432, a Zikmund Anděl z Ronovce, který je pod tímto jménem poprvé výslovně zmíněn roku 1433. Porovnáme-li však prameny, které se k těmto dvěma mužům dochovaly, lze jejich přímý příbuzenský vztah zpochybnit.

Štěpán Anděl z Ronovce z roku 1432 mohl být podle mého názoru potomkem pánů z Tetína, a to buď mladším bratrem Jana a Petra z Ronovce, nebo spíše synem jednoho z nich. Pramenně je (pokud vím) doložen zatím pouze jednou. Figuruje mezi svědky listiny z 24. června 1432, kterou tehdy již zadlužený Jan Městecký z Opočna krátce před svou smrtí postupoval Janu z Jenštejna a na Skále pohledávku 4 000 kop grošů českých, ujištěnou na majetku litomyšlského biskupství.[26)] Spolu se Štěpánem z Ronovce tuto listinu pečetili jako stavovsky rovní svědci tři členové rodu Ronovců: Jiřík z Dubé jinak z Vízmburka; Aleš z Dubé řečený Škopek a Hynek Krušina z Lichtmburka (z těchto tří Ronovců jediný Aleš z Dubé použil červený vosk, ostatní pečetili voskem černým). Štěpán z Ronovce se tedy objevuje v prostředí nejvyšší zemské šlechty a svědčí v právním dokumentu, který jeho držiteli zaručoval mimořádně vysokou peněžní hodnotu. Mělo-li mít jeho svědectví takovou váhu, musel patřit do stejné sociální vrstvy. Tomu by odpovídala Štěpánova příslušnost k rodině Jana a Petra z Ronovce, o nichž víme, že měli i přímo k Janu Městeckému z Opočna v předhusit-

25) Na tuto skutečnost si dovoluji výslovně upozornit zvláště proto, že nijak nepodložené Štěpánovo tvrzení o totožnosti „panoše Anděla“ z Erhartovy družiny z roku 1417 s Petrem z Ronovce, účastníkem bitvy u Grünwaldu roku 1411, už do své studie přejal bez dalšího komentáře (jako by šlo o prokázaný fakt) Pavel ROUS, *K otázce padělání mincí na hradě Ronovec*, in: Aleš Knápek [red.], Hrad Ronovec a Dolní Krupá – Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988), Havlíčkův Brod 2013, s. 48–58.

26) Národní archív Praha [dále NAP], fond Guberniální listiny I, listina č. 213, datovaná (bez místa vydání) 24. června 1432.

ské době poměrně blízký vztah. U citované listiny z roku 1432 chybí jen pečeť vydavatele, tj. Jana z Opočna. Vedle dobře dochovaných pečetí výše zmíněných tří členů rodu ostrve je k listině přivěšena i Štěpánova pečeť, jejíž poměrně věrnou kresbu publikoval A. Sedláček.[27)]

Vlastně je to jediný dobře dochovaný pramen, který dokládá podobu erbu (nikoli však tinktur) středověkého rodu pánů z Ronovce. Všechny starší heraldické prameny ze 14. století jsou dochovány jen torzálně či neobsahují heraldický štít, ale jen klenot nad přilbou, který má v tomto případě podobu dvou volských nohou, otočených paznehty k sobě.[28)] Na pečeti Štěpána z Ronovce shledáváme ve štítě heraldickou figuru vola, stojícího (bokem zleva a s hlavou obrácenou čelně) na zřetelném trojvrší; klenot připojen není. Jméno v opise pečeti je uvedeno ve tvaru „*sstiepan + z ronowcze ++*“ tedy Štěpán z Ronovce (bez přezdívky „Anděl“).

Detail pečeti Štěpána z Ronovce, řečeného Anděl, přivěšené k listině Jana z Opočna z roku 1432. Národní archív Praha, fond Guberniální listiny I, listina č. 213 (foto autor).

Kresba, zhotovená na základě téže pečeti a publikovaná Augustem Sedláčkem (*Hrady*, V, tab I/3).

27) Detail pečeti Štěpána řečeného Anděl z Ronovce (na pečeti v opise uváděl jen „Štěpán z Ronovce“) z roku 1432 připojuji v obrazové příloze k tomuto článku (foto autor). Tato pečeť byla předlohou ke kresbě, kterou publikoval A. SEDLÁČEK, *Hrady*, V, tab I/3 a následně v *Ottově slovníku naučném*, sv. II, s. 275.

28) Kompletní kresebnou dokumentaci z pozůstalosti Augusta Sedláčka publikoval nedávno V. Růžek, viz August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty* [red. Vladimír RŮŽEK], Praha 2001, svazek 2, s. 26 (fol. 8v).

To je ovšem podstatně odlišný erb, než jaký skutečně užívali Andělové z Ronovce v raném novověku. K tomuto závěru však můžeme dospět pouze za předpokladu, že zohledňujeme jen přímé dobové prameny, nikoli kresby erbů, vzniklé až v době po vymření rodu nebo dokonce až v moderní době.[29)]

Další podstatná informace, kterou nám poskytuje listina z roku 1432, je Štěpánova titulatura. Na pečeti užívá jméno „Štěpán z Ronovce“, ale v textu listiny je uveden jako „Štěpán řečený Anděl z Ronovce“. Ona přezdívka je užita v podobné formě, jako v případě spolupečetících členů rodu z Dubé. Tedy jako osobní přezdívka „Anděl“, kterou užíval Štěpán z Ronovce (podobně jako Alešovi z Dubé přezdívali „Škopek“).

V případě Zikmunda Anděla z Ronovce je tomu však jinak. Erb, který užíval tento Zikmund Anděl a všichni jeho potomci, se od erbu, užitého na pečeti Štěpána z Ronovce roku 1432, podstatně liší tím, že dobytče na erbu ztvárněné je umístěno volně v poli. V této podobě máme Zikmundův erb poprvé (pokud je mi známo) doložen na jeho pečeti z roku 1450.[30)] Zikmundova pečeť je z hlediska řemeslného zpracování provedena výrazně méně kvalitně. Heraldická figura (byť dobře zřetelná) je ztvárněna primitivním rytím; nejspíš do plochy jednoduchého olověného typáře, jak

Detail pečeti Zikmunda Anděla z Ronovce, přitištěné k listu z roku 1450, adresovanému Oldřichovi z Rožmberka. Státní oblastní archív Třeboň, fond Historica, inv. č. 1747 (sign. 1322). Foto Státní oblastní archív Třeboň. Edice textu tohoto listu viz zde ediční příloha č. 2.

29) Tuto problematiku shrnuji níže v závěru této studie v souvislosti s heraldickou výzdobou náhrobku z počátku 17. století v kostele sv. Martina v zaniklé vsi Stusyně u Ronova nad Doubravou, viz pozn. č. 255–257.

30) Detail pečeti Zikmunda Anděla z Ronovce z roku 1450 připojuji v obrazové příloze k tomuto článku (foto Státní oblastní archív Třeboň).

bylo u drobné šlechty té doby obvyklé. Text opisu je v horní části setřen; z písmen opisu na spodní části lze číst „*...el * de * ronow…*“. Z toho soudím, že příjmí „Anděl“ bylo v Zikmundově případě užito i na pečeti.

Mezi erby Štěpána z Ronovce, řečeného Anděl, a Zikmunda Anděla, řečeného z Ronovce, byl tedy z hlediska tehdejší heraldiky dosti podstatný rozdíl, který bohatě dostačoval k soudobé odlišné rodové identifikaci, bez ohledu na tinktury, které zatím nemáme z přímých dobových pramenů jednoznačně doloženy (dvojí barevná varianta erbu Andělů z Ronovce se objevuje až po vymření rodu v erbovnících ze 17. století).[31)]

Nejstarší dosud známý přímý písemný pramen, v němž se Zikmund Anděl objevuje jako zletilý muž, pochází z roku 1416. Zikmund Anděl tehdy vystupuje v prostředí českých leníků olomouckých biskupů jako účastník sporu o majetkový podíl na lenní vsi Čívice, ležící v Chrudimském kraji jako součást tzv. jezbořického okrsku (distriktu). Šlo o menší území v Čechách, které náleželo olomouckým biskupům již nejpozději ve 13. století, kdy zde biskup Bruno organizoval zakládání několika nových vesnic. V předhusitské době zde existovala síť drobných lenních vlastníků, kteří drželi dílčí majetkové podíly (jednotlivé dvory, části vesnic či jen platy na rustikálních gruntech), za což byli biskupovi povinni vojenskou službou. Jedním z takových dílčích lén byla i ves Čívice (nyní Staré Čívice v okrese Pardubice), rozdělená počátkem 15. století nejméně do tří dílčích lén.[32)] V roce 1416 byl zahájen spor o majetkovou pozůstalost v této vsi jménem sester Kateřiny a Markéty z Čívic. Jednalo se o majetek, který ve vsi držel jejich zemřelý otec a který jako odúmrť získal od olomouckého biskupa držitel jiné části stejné vsi, Vilém Dubánek z Duban (uváděný také jako Dubánek z Bělečka).[33)]

Zmíněné sestry ve sporu zastupoval Zikmund Anděl z Čívic. Predikáty drobné šlechty byly v té době nestálé a často se užívaly „ad hoc“ podle

31) Martina HRDLIČKOVÁ, *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého (Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století)*, Praha 2013, č. 9, s. 178 (v edici kresby erbů č. 447, 768, 998, 1343, 2247).

32) Petr VOREL, *Čívice a Žerotice, léna olomouckého biskupa na Pardubicku*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 19, 1984, č. 9–10, s. 205–209; též pasáž o vývoji čívického léna in Petr VOREL, *Česká léna olomouckého biskupství ve 12.–16. století*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 49–106, zde s. 73.

33) Karl LECHNER [ed.], *Die ältesten Belehnugs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz*, Brno 1902, část II, s. 304: „*… Sigmund Andyel z Czyehowicz odpyra proczyw pohonw Dubankowu na smllwu przytelsku, acz sye smllwyty budu moczy…*“. Čti: *Zikmund Anděl z Čívic odpírá protiv půhonu Dubánkovu na smlúvu přátelskú, ač se smluviti budú moci* (tj. Zikmund Anděl navrhuje mimosoudní vyrovnání dohodou). Další fáze tohoto sporu – již bez Andělovy účasti – viz tamtéž s. 307 a 315.

potřeby vzniklé právní situace. K užití takového predikátu stačila u drobné šlechty třeba jen držba jednoho dvora; nemusel být pánem celé vesnice či sídlit na místní tvrzi. Nelze tedy jen na základě výše uvedeného predikátu tvrdit, že Zikmund Anděl byl příslušníkem stejného rodu a nositelem stejného erbu, jako ony dvě sestry. Jistou formu příbuznosti však lze předpokládat, když vystupoval ve sporu o majetek jako jejich zástupce.

Mezi držitele dalších drobných biskupských lén v rámci jezbořického distriktu patřila již v první třetině 15. století také rodina panošů ze Svinčan. V daných souvislostech je podle mého názoru poměrně důležité, že panoši ze Svinčan užívali jako své rodové znamení heraldickou figuru dobytčete volně v poli (tinktury neznáme), stejně jako pozdější rod Andělů z Ronovce. Máme ji doloženu na pečeti Miloty ze Svinčan z roku 1391.[34)] Považuji tedy za pravděpodobné, že k tomuto místnímu rodu drobné šlechty patřil i výše zmíněný Zikmund Anděl z Čívic, zmíněný roku 1416 (ostatně vsi Čívice a Svinčany jsou od sebe vzdáleny necelých 6 km). Vzhledem k pozdější alodní držbě nedalekého statku Štěpánov, který byl v držbě Zikmundových potomků (aniž bychom přesněji věděli, jak tento majetek nabyli) je také důležité, že do okruhu blízkých příbuzných panošů ze Svinčan patřil Jan ze Štěpánova, který si v roce 1385 činil nárok na dědictví po zemřelém Havlu ze Svinčan.[35)] I tento muž měl blízké rodinné kontakty s okruhem leníků olomouckého biskupa na Chrudimsku.[36)]

Jiný člen tohoto rodu, Heřman ze Svinčan (roku 1400 fundátor studijní nadace na pražské univerzitě, ze které měly být hrazeny náklady na studium jednoho člena jeho rodu) je zmiňován jako „Heřman ze Svinčan alias z Chrudimě".[37)] Lze tedy předpokládat nějaký bližší vztah k tomuto blízkému královskému věnnému městu. Výše zmíněná forma Heřmanovy titulace ukazuje na

34) A. SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečetí*, s. 27 (fol. 9r); další doklady podobného erbu u jiných českých rodů drobné šlechty tamtéž s. 28 a 33. Erbovní znamení vola (resp. volka) bylo v předhusitských Čechách poměrně běžné; hlavní doklady viz už Martin KOLÁŘ – August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika*, I – Část všeobecná, Praha 1902, s. 78–79. Zde uvedeno několik příkladů pečetí s erbem vola, doložených z Chrudimska a Čáslavska z předhusitské doby. A. Sedláček zde znovu opakuje svou hypotézu o přímé rodové návaznosti Andělů z Ronovce na pány z Tetína („… *Makotřaské a Tetínské vladyky vyhlásiti můžeme za předky vladyk Andělů z Ronovce, neboť měly obě rodiny vola na štítě, a jméno Štěpán společné*…"). Zároveň však (nelogicky) považuje za jednu „odnož" Andělů z Ronovce rod Škrovádských ze Škrovádu u Chrudimě (což možné není).

35) František Karel ROSŮLEK [red.], *Pardubicko – Holicko – Přeloučsko*, díl III., Místopis, Pardubice 1909, s. 27.

36) P. VOREL, *Česká léna*, s. 69.

37) Jaroslav TEPLÝ, *Feudální pozemkové držba v předhusitském Chrudimsku*, Pardubice 1997, s. 46–47.

měšťanský původ této rodiny, která získala pozemkový majetek v nedaleké vesnici a její jméno pak užívala v rámci predikátu. To byla v předhusitské době v Čechách relativně běžná situace a také chrudimské patricijské rody se běžně zakupovaly na vesnických dvorcích v okolí svého města.

Úvaze o původních rodinných kořenech Zikmunda Anděla z Čívic v prostředí chrudimských měšťanů předhusitské doby nasvědčují i prameny ze třicátých a čtyřicátých let 15. století, ve kterých je tento muž doložen už pod jménem Zikmund Anděl z Ronovce. Skutečnost, že tato osoba je totožná s výše zmíněným Zikmundem Andělem z Čívic z roku 1416, podle mého názoru dokládá především kontext, ve kterém se objevuje. Všechny nejstarší zprávy s ním spojené se v nějaké podobě týkají drobných leníků olomouckého biskupství z Chrudimska a samotného města Chrudimě.

Poprvé je (pokud víme) Zikmund Anděl uveden s predikátem „z Ronovce" v roce 1433 jako svědek na listině, kterou společně vyhotovili v městě Chrudimi leníci olomouckého biskupa z jezbořického distriktu.[38] Ve zmíněné listině prohlašuje biskupský man Petr Lánek z Krchleb, že své léno, které řadu let bez překážky držel, prodal slovutným panošům Janu Holomkovi z Pušic a jeho synu Alšovi. Rozsah léna ani převodní částka nejsou v listině blíže vymezeny; zřejmě se jednalo o roční plat na vsi Lány na Důlku, který v roce 1407[39] pro sebe a své syny Petra a Tomáše koupil a formou léna držel Ješek z Vysoké (titulovaný také Ješek Lánek z Krchleb podle sousední vsi Krchleby, kterou držel jako alodní zboží). Jako svědci jsou na listině uvedeni další leníci olomouckého biskupa z Chrudimska (lepějovický Bohuněk ze Svinčan a jezbořický Jan Mráček), ale pro větší právní jistotu byli přizváni i další šlechtici z Chrudimska: rytíř Tristam z Barchova a čtyři panoši; mezi nimi i Zikmund Anděl z Ronovce. Ve všech ostatních případech jde prokazatelně o drobnou šlechtu, usídlenou v nejbližším okolí Chrudimě. Můžeme tedy odůvodněně předpokládat, že do takto vymezené skupiny patřil i Zikmund Anděl z Ronovce. Ostatně proč by jinak jezdil do Chrudimě jako svědek kvůli prodeji drobného léna, pokud by tehdy v nejbližším okolí nežil a neměl k okruhu biskupských leníků nějaký dřívější vztah?

Zikmundovy vazby na Chrudim máme ovšem doloženy i z pramenů úplně jiného typu: Chrudimskou městskou radou byl Zikmund Anděl zván i jako smluvce při majetkových sporech uvnitř města; tedy mezi měšťany.

38) Zemský archív v Opavě, fond Arcibiskupství Olomouc, listina č. 851 z 2. června 1433. Text této listiny nebyl dosud editován; vzhledem k její vysoké vypovídací hodnotě pro počátky rodu Andělů z Ronovce připojuji její plný text v ediční příloze č. 1.

39) P. VOREL, *Česká léna*, s. 67–68, 76.

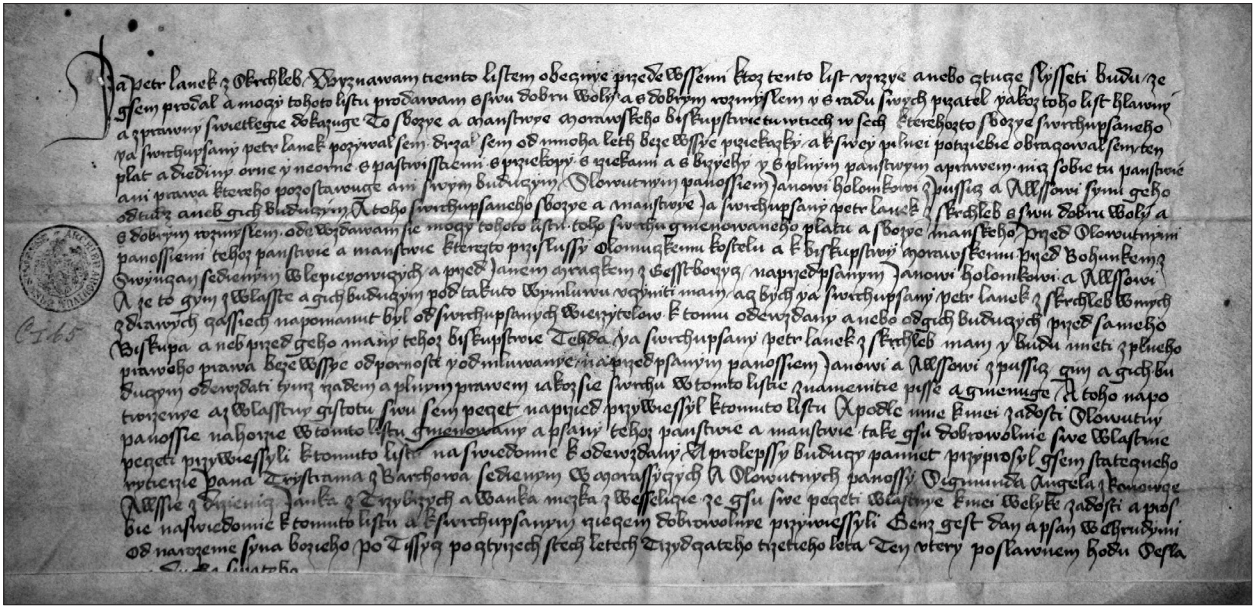

Listina Petra Lánka z Krchleb z roku 1433, svědčící o majetkovém převodu jeho lenního majetku v Lánech na Důlku (součást systému českých lén olomouckého biskupství), ve které vystupuje jako svědek také Zikmund Anděl z Ronovce. Zemský archív v Opavě, fond Arcibiskupství Olomouc, listina č. 851 z 2. června 1433. Foto Zemský archív v Opavě.
Edice textu viz zde ediční příloha č. 1 na s. 127–128.

V této roli je doložen v chrudimských městských knihách v roce 1447 při dělení majetku po zemřelém chrudimském měšťanu Janu Teleckém.[40] Skutečnost, že v tomto sporu vystupuje Zikmund Anděl společně s lichnickým purkrabím Janem Popelem ze Stáje,[41] nasvědčuje jeho možnému působení ve službách tehdejšího vládce tohoto hradu Jana Hertvíka z Rušínova.

V té době již byl však Zikmund Anděl také aktivním účastníkem východočeské regionální politické scény. Jeho jméno se objevuje především na Čáslavském sněmu roku 1440. Na sněmu byli tehdy zvoleni hlavní představitelé každého z krajů, tedy hejtman a čtyřčlenná rada. V hradeckém kraji se stal hejtmanem Jetřich z Miletínka; čtyřčlennou radu tvořili Arnošt z Černčic, Jan z Veselice, Havlík z Dřevěnice a Zikmund Anděl z Ronovce.[42] Vedle Zikmunda Anděla tvořili onu „radu" muži z řad drobné venkovské šlechty s předchozí vojenskou zkušeností. Z toho můžeme usuzovat, že tuto kvalitu (ať už nabytou v družině kunštátské či jinde) splňoval i Zikmund Anděl. Je tedy málo pravděpodobné, že by v době husitské stál mimo aktivní dění, neboť venkovský šlechtic, stojící z hlediska urozenosti na nejnižší příčce stavovské hierarchie („panoš") bez nějakých výraznějších zásluh, by se nemohl zčista jasna ocitnout v nejužší skupině, která měla rozhodovat o dalším vývoji královéhradeckého kraje.

Bohužel nemáme k dispozici žádné pramenné zdroje, týkající se tehdejší majetkové držby Zikmunda Anděla, které se tehdy (vzhledem k teritoriálnímu zařazení Andělově na Čáslavském sněmu roku 1440) musela alespoň zčásti nalézat v královéhradeckém kraji.[43] Jeho nejbližší příbuzenské

40) Státní okresní archív Chrudim, fond Archív města Chrudimě, kniha č. 362 „Liber contractuum ab anno 1439", fol. 40 (dle staré foliace fol. B IX).

41) Jan Popel, někdejší purkrabí na Lichnici, je zmiňován roku 1456 ve svědecké výpovědi Beneše, bývalého služebníka Jana Hertvíka z Rušínova (spor se týkal dvora ve vsi Benedín). Podle této výpovědi byl Jan Popel bratrem Štěpána, který býval rychtářem ve vsi Benedín, a v době sporu už působil jako rychtář v Chotěboři (jako „Štěpán řečený Popel"). I v případě této rodiny byl tedy predikát „ze Stáje" u lichnického purkrabího Jana Popela predikátem nově vzniklým, užívaným teprve v první generaci. Viz Gustav FRIEDRICH [ed.], *Desky dvorské Království českého*, díl VIII., Kniha pohonná z let 1407–1530, Praha 1944, č. 255, s. 192–197.

42) František PALACKÝ [ed.], *Sněmovní věci české od r. 1440 do 1446*, Archív český I, Praha 1840, s. 257–258; též viz Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek VI. 1437–1526, Praha–Litomyšl 2007, s. 62 – „Obsazení funkcí hejtmanů a složení rad v krajských landfrýdech (čtyřicátá léta 15. věku)" a O. FELCMAN [ed.], *Dějiny východních Čech*, s. 586.

43) Mohlo se však jednat o nějaký drobný majetek, tvořící vazalský systém hradu Kunětická Hora, což by nebylo ničím udivujícím vzhledem

vazby nás však znovu vracejí do blízkosti Chrudimě a úzkého okruhu nižší venkovské šlechty, spjaté nějakým způsobem s českými majetky olomouckého biskupství. Jedná se především o Zikmundův příbuzenský vztah k Mikuláši Buchovcovi z Buchova (v některých pramenech se jméno tohoto rodu uvádí i ve tvaru Bochovec z Bochova).

Mikuláš z Buchova byl synem jihočeského zemana Zbyňka z Buchova, významného vojenského velitele z počátků husitské revoluce, druha Žižkova a jednoho ze čtyř hlavních táborských hejtmanů z let 1420–1424. Zbyňkův syn Mikuláš, který kráčel v otcových šlépějích, byl válečným zbohatlíkem, který před polovinou 15. století získal relativně rozsáhlý pozemkový majetek na Chrudimsku: Choltice, Žumberk a další. Získal však také Jezbořice a několik okolních vsí, náležející v předhusitské době olomouckým biskupům. K této zástavě se dochovaly poměrně neobvykle formulované listiny z let 1441[44)] a 1442.[45)] Zástavy byly Buchovcovi udělovány „do dvou životů“

k významnému postavení obou Miletínků (Jetřicha i Václava) na čáslavském sněmu. Hlavní jádro panství Kunětická Hora (včetně samotného hradu) patřilo tehdy (a vlastně až do poloviny 17. století) ke kraji královéhradeckému, nikoli chrudimskému. Hranicí mezi oběma kraji byla v této době řeka Labe. Z tohoto hlediska je chybná nedávno publikovaná rekonstrukční mapa „Spojené východočeské landfrýdy“, která má přibližovat situaci v regionu v roce 1440, viz O. FELCMAN [ed.], *Dějiny východních Čech*, s. 588 (též i starší mapy na s. 429 aj.). Zde jsou hranice krajů uvedeny tak, jak se ustálily až v souvislosti se vznikem Berní ruly v polovině 17. století, kdy bylo celé území komorního panství Pardubice (včetně území, patřících historicky k Hradecku a Čáslavsku) pro zjednodušení daňové evidence přičleněno ke kraji chrudimskému.

44) Listina ze 7. července 1441, kterou olomoucký biskup Pavel z Miličína zastavuje Mikulášovi z Buchova v částce 600 kop grošů jezbořický statek (krom samotných Jezbořic). Její text, dochovaný v opise v pernštejnském kopiáři, editoval F. DVORSKÝ [ed.], *Listinář pana Viléma z Pernštejna*, AČ XVI., č. 49, s. 105–106 (u této listiny mohl Mikuláš z Bochova převést „druhý život“ na kterékoli své dítě bez ohledu na pohlaví; pokud by žádné dítě neměl, tak na Andělova syna Jana).

45) U této listiny mohl přejít „druhý život“ jen na prvorozeného legitimního syna („… *synovi prvorozenému erbovniemu*…“); pokud by takového syna neměl, tak ono právo připadlo „… *Janovi Andělovu synu z Ronovce*…“. Plný text této listiny, vydané v Brně 16. dubna 1442 olomouckým biskupem, nebyl pojat do starších edic. Biskup touto listinou zastavoval Mikulášovi z Buchova za 500 kop grošů samotné Jezbořice, které nebyly pojaty do zástavní listiny z roku 1441. Originál listiny se nalézá v Zemském archívu v Opavě, fond Lenní dvůr Kroměříž, sign. S I a 17. Edici textu této listiny jsem připojil k výše zmíněné studii, viz P. VOREL, *Česká léna olomouckého biskupství*, s. 103–104. Stručný německý výpis vkladu této listiny do manských desek olomouckého biskupství z 8. července 1446 publikoval K. LECHNER [ed.], *Die ältesten Belehnugs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz*, I, s. 102 (Manské desky, kvatern III., fol. 58–59). Text, zachovaný v pernštejnském kopiáři, není s touto listinou totožný;

(což byla tehdy běžná forma generačního vymezení trvání zástavy). Prvním „životem“ byl sám nabyvatel (Mikuláš z Buchova), druhým mělo být jedno z jeho dětí, „… *kteréž by k sobě řádně přijal*…“. Pokud by žádné dítě neměl, právo druhého života mohlo přejít na „… *Jana Andělova syna z Ronovce*…“.

Důvodem byla zřejmě snaha zajistit držbu tohoto majetku v pokrevní příbuzenské linii i v případě, že by se sám dětí nedočkal. Z toho usuzuji, že manželka Zikmunda Anděla (a matka malého Jana) byla blízkou příbuznou (sestrou?) Mikuláše z Buchova. Případný Zikmundův sňatek s dcerou významného táborského hejtmana Zbyňka z Buchova by pak mohl vysvětlovat i jeho majetkový a politický vzestup.[46] Později, když se Mikuláš z Buchova dočkal vlastních synů, provedl změnu a převedl právní nároky na Jezbořice na vlastní syny.[47] Mezi oběma rodinami však existovaly i jiné silné vazby, neboť nejstarší Mikulášův syn Zbyněk Buchovec z Buchova se oženil (někdy před rokem 1475) s Johankou z Ronovce, dcerou Zikmunda Anděla.[48]

V citovaných listinách z let 1441 a 1442 (které zajišťovaly majetkové nároky vysoké hodnoty) stačilo uvést, že původce listiny má na mysli „Andělova syna“, a bylo zřejmé, o koho jde, aniž by bylo nutné uvádět Zikmundovo křestní jméno. I tato skutečnost nám podle mého názoru indikuje, že v tehdejší

jedná se o text listu biskupa Pavla z 21. června 1442, kterým oznamuje krajskému hejtmanovi Bohušovi Kostkovi z Postupic, že Buchovcovi zastavil Jezbořice, a žádá jej, aby byl Buchovec uveden v držbu tohoto majetku. Viz F. DVORSKÝ [ed.], *Zápisy panství pardubského*, AČ IV., č. 4, s. 177–178.

46) Toto vysvětlení považuji za pravděpodobnější, než hypotézu genealoga Dobřenského, podle níž byla manželkou v listinách zmíněného Jana Anděla z Ronovce dcera Buchovcova. To by Mikuláš z Buchova rovnou mohl převést dispoziční práva na dceru. To zástavní listina z roku 1441 připouštěla, pohlaví dědice „druhého života“ v ní nebylo (na rozdíl od listiny z roku 1442) specifikováno. Krom toho: Pokud by byl Jan Anděl z Ronovce už v roce 1441 zletilý a ženatý (což možné je; Zikmund Anděl mohl mít v té době dospělého syna), zdá se mi nelogické, že by se po něm v následujících bezmála třiceti letech nedochovala žádná pramenná stopa. Pokud se níže odkazuji na genealoga Dobřenského, mám na mysli soubor jeho výpisků a hypotetických genealogických rekonstrukcí (v případě Andělů z Ronovce většinou chybných), které se dochovaly v Národním archívu Praha, fond Genealogická sbírka Jana Dobřenského, složka „Anděl z Ronovce“.

47) P. VOREL, *Česká léna olomouckého biskupství*, s. 82–84.

48) V roce 1493 prodali své podíly na vsích Bylany a Dolany, odkázané jim Johankou z Ronovce, její syn Štěpán z Buchova (287½ 5 kop grošů českých) i její manžel Zbyněk z Buchova (150 kop grošů českých). Kupcem byl Mikuláš z Holohlav, po jehož smrti měl Zbyněk z Buchova či jeho dědicové právo odkoupit tento podíl zpět za 1 000 kop grošů míšeňských. Viz Josef EMLER [ed.], *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých*, díl II., Praha 1872, s. 461.

sociální vrstvě východočeských válečných zbohatlíků z řad nejnižší šlechty se nalézal pouze jediný muž, kterému přezdívali „Anděl“. Ostatně i při tažení Jiříka z Poděbrad na Prahu roku 1448 stačilo k Zikmundově identifikaci jeho označení jménem „Anděl“, a bylo zřejmé, že jde o Zikmunda Anděla, panoše ve službách lipnického magnáta Mikuláše Trčky z Lípy. Společně s Trčkou se totiž tento Anděl účastnil i tažení Jiříka z Poděbrad ku Praze koncem srpna 1448 – dokonce byl vyslán jako jeden ze čtyř vyjednavačů (spolu s Janem Malovcem z Pacova, Zdeňkem Kostkou z Postupic a Duršmidem), kteří měli Pražanům sdělit Poděbradovy podmínky.[49)]

Andělovu službu na Lipnici máme pramenně velmi dobře doloženu. Jedná se o dva poměrně dobře dochované originály listů, vydaných skupinou Trčkových služebníků, kterou tvořili Anděl (tedy Zikmund Anděl z Ronovce), Matěj z Vlčnova (či z Lípy) a jeho bratr Jan z Lípy, Vilém z Talmberka, Václav či Vaněk z Těchlovic, Jan z Probluze a Mikeš z Radíkovic. V prvním z těchto listů, který je vydán na Vlašimi ve středu před letnicemi (nejspíš roku 1450),[50)] oznamují Oldřichovi z Rožmberka výše zmínění panošové, že budou (i se svými lidmi) vojensky sloužit lipnickému Mikulášovi Trčkovi z Lípy. Druhým listem (Praha, úterý po letnicích 1450)[51)] vypovídá šest z oněch sedmi mužů (už bez Mikeše z Radíkovic) nepřátelství Hynkovi a Janovi, bratřím z Šelmberka, a Václavovi z Michalovic.

Nevíme, proč panoše Zikmund Anděl začal užívat predikát „z Ronovce“. Užívání predikátů mělo ještě v polovině 15. století individuální charakter a shoda formy predikátu vůbec nemusela indikovat příslušnost k témuž rodu. Užití nějakého konkrétního toponyma v predikátu však bývalo spojeno s nějakou majetkovou vazbou, byť by se jednalo třeba jen o lenní držbu jednoho dvorce ve zmíněné lokalitě. Bohaté archeologické nálezy, které máme z areálu hradu Ronovce k dispozici, dokládají, že hrad již od počátku 15. století nesloužil jako sídlo významného šlechtice a neměl vojenský význam. Zřejmě ani nebyl trvale obýván[52)] a sloužil spíše jako základna operativních vojenských oddílů oné doby, mezi které patřila i vojenská družina Andělova.

49) František PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě*, díl IV. (1431–1457), Praha 1939, s. 368.

50) Státní oblastní archív Třeboň, fond Historica, inv. č. 1747 (sign. 1322); list bez uvedení roku, jen s denní datací („středa před letnicemi“). Viz ediční příloha č. 2.

51) *Tamtéž*, inv. č. 1359 (sign. 1025); list datovaný úterý po letnicích, tj. 26. května 1450. Viz ediční příloha č. 3.

52) Aleš KNÁPEK, *Ronovecké unikáty*, in: Aleš Knápek [red.], Hrad Ronovec a Dolní Krupá – Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988), Havlíčkův Brod 2013, s. 13–23.

Pak by mohlo mít svou logiku, že si Zikmund Anděl nechával říkat „z Ronovce“, i když v té době musel být jeho rodový původ dobře znám.

Skutečnosti, že predikát „z Ronovce“ ještě nebyl ani na sklonku života Zikmunda Anděla pevně ustálen jako trvalý (nebo alespoň obvyklý) rodový predikát, odpovídá užívání jeho jména ve významném právním dokumentu z let 1454–1456.[53)] Zikmund Anděl tehdy obhajoval jako poručník sirotků Vítka z Talmberka (psaného také „ze Slatiňan“) jejich nároky na majetek v Tuněchodech a ve Slatiňanech. Jednalo se o spor, vzniklý již v roce 1437 (soudní dokumentace ohledně sporného majetku Jana z Tuněchod, řečeného Heník, sahá však až do roku 1413). Týkala se nejbližší rodiny jednoho ze Zikmundových „spolubojovníků“ z doby jeho služby u lipnického Trčky koncem čtyřicátých let. Do sporu Zikmund Anděl vstoupil jako listinně ustanovený poručník sirotků v roce 1454. V roce 1456 pak tuto při postoupil „k zisku i ztrátě“ Divišovi z Talmberka. V četných pramenech, dochovaných k této soudní při, je při první zmínce ve spisu uveden jako „Sigismundus Angiel dictus de Ronowce“,[54)] pak už jen jako „Sigismundus Angel“ nebo „Zigmund Angel“, nikdy nebyl užit jen tvar „Zikmund z Ronovce“.

Ve stejné době (1456) se však jako svědek ve sporu o dvůr v Beneticích nedaleko Chotěboře uvádí slavětínský poddaný Jakub jako „Jakub de Slawietina, censita Sigismundi Angeli de Morassicz“.[55)] I když v daném případě nejde o právně závazné Zikmundovo označení (na rozdíl od výše zmíněného tvaru „Sigismundus Angiel dictus de Ronowcze“, užitého v jeho vlastním sporu), je tato zmínka také důležitá, neboť dokládá, že se k jeho jménu predikát „z Ronovce“ skutečně nepojil zcela automaticky. V citovaném případě totiž nešlo o majetkový spor, týkající se Morašic, ale jen o identifikaci vrchnosti zmíněného osmdesátiletého poddaného, který

53) Viz AČ III, č. 633, s. 556 a Gustav FRIEDRICH [ed.], *Třetí kniha provolací desk dvorských z let 1411–1448*, AČ XXXVI, Praha 1941, č. 25 na s. 739–748; TÝŽ [ed.], *Čtvrtá kniha provolací desk dvorských z let 1453–1480*, AČ XXXVII/1, Praha 1941, č. 37, s. 137–154.

54) G. FRIEDRICH [ed.], *Čtvrtá kniha provolací*, AČ XXXVII/1, zde na s. 140 „*Sigismundus Angiel dictus de Ronowcze*“; pak zmiňován už jen jako „*Sigismundus Angiel*“, s. 141, 146.

55) G. FRIEDRICH [ed.], *Desky dvorské Království českého*, díl VIII., s. 196. Analogickým případem je svědectví Andělova poddaného Vachka z Rozhovic, který je roku 1458 ve spisech dvorského soudu veden jako „… *Vachek de Rozhowicz, censita Angeli de Morassicz*…“. Šedesátiletý Matěj ze vsi Trpišova u Slatiňan který svědčil v roce 1460 ve sporu o ves Svídnici, prohlášenou odumřelým lénem po smrti Jindřicha Lacmboka z Chlumu, je veden jako „… *Matthias de Trpissow, censita Andielów*…“. Tyto dva doklady z let 1458 a 1460 viz Gustav FRIEDRICH [ed.], *Čtvrtá kniha provolací desk dvorských z let 1453–1480*, AČ XXXVII/3, Praha 1944, č. 16, s. 1677 a č. 28, s. 1697.

vypovídal u dvorského soudu, co si pamatuje o majetko-právní příslušnosti onoho sporného dvora, ležícího úplně někde jinde. Forma, v jaké bylo uvedeno Andělovo jméno, proto neměla právně závaznou podobu, nicméně identita onoho šlechtice byla účastníkům sporu zřejmá. Zikmundův zájem o vytvoření nějakého většího pozemkového majetku v okolí Morašic dokládá i zisk vsi Kozojedy (zaniklá ves v sousedství Morašic), kterou v roce 1455 získal od krále Ladislava jako odúmrť po Pavlu z Kozojed. Podobným způsobem získal i podíl na Slatiňanech.[56] Tyto akvizice naznačují, že nejpozději v polovině padesátých let 15. století již Zikmund Anděl držel významnější majetek v Morašicích na Chrudimsku (proto je někdy titulován jako „Zikmund Anděl z Morašic"), kolem kterého začal soustřeďovat další dílčí držbu (Kozojedy, Tuněchody, Rozhovice, Trpišov, Bylany a zřejmě i další vsi či jejich části) a že mu patřili nějací poddaní ve Slavětíně (tj. ve vsi, tvořící jinak součást panství Polná a patřící tudíž do majetkové sféry „poděbradské" strany; resp. dědiců Hynka Ptáčka z Pirkštejna).

Poslední přímou zmínku o Zikmundu Andělovi z Ronovce jsem zatím nalezl z roku 1465. Zikmund tehdy marně usiloval o získání majetkového podílu v Tuněchodech, provolaného za královskou odúmrť po zemřelém Jiřím z Pouchobrad a Přestavlk.[57] Někdy krátce poté zřejmě zemřel. Známi jsou dva jeho synové, Jan a Štěpán, a dcera Johanka (provdaná za Zbyňka Buchovce z Buchova).

Zikmunda Anděla z Čívic, později řečeného z Ronovce či z Morašic (nar. cca 1390, † po 1465), můžeme podle mého názoru považovat za zakladatele raně novověkého rodu Andělů z Ronovce. Nepříslušelo mu však oslovení „statečný rytíř" (natožpak „urozený pán"), nýbrž jen „slovutný panoše".[58]

56) G. FRIEDRICH [ed.], *Čtvrtá kniha provolací*, AČ XXXVII/3, č. 11, s. 1658–1659. Jednalo se o odúmrť po Pavlovi z Kozojed, představující jeden dvůr s příslušenstvím v odhadní hodnotě 400 kop grošů. Majetek byl provolán v Chrudimi 11. dubna 1454; nárok na něj vznesli „výprosníci" Zikmund Anděl řečený z Ronovce a Jan Hroch z Mezilesic. Oběma společně byl tento majetek postoupen 10. dubna 1455. V blízkých Slatiňanech pak získal Zikmund Anděl téhož roku (společně s Divišem z Talmberka a s Matějem a Vítkem, sirotky po Vítku z Talmberka) královskou odúmrť po zemřelém poličském měšťanu Wolframovi, čítající roční plat 12 kop grošů míšeňských. Viz *tamtéž*, č. 13, s. 1667.

57) *Tamtéž*, č. 44, s. 1724–1735. Jednalo se o třetinu poplužního dvora v Tuněchodech a šest poddaných tamtéž v celkové odhadní hodnotě 105 kop grošů.

58) Před rokem 1451 je uveden Zikmund Anděl z Ronovce jako svědek na dlužním úpisu na 50 kop grošů, viz František PALACKÝ [ed.], *Výpisy ze starých desk zemských od roku 1391 do 1456*, Archív český II., Praha 1844, č. 21, s. 72–74. Na jedné listině jsou zde stavovsky přesně odlišeni čtyři svědci: urozený pán (Otta z Bergova), statečný rytíř (Matěj Holec z Nemošic) a slovutní

Z písemných pramenů je také zřejmé, že užívání predikátu „z Ronovce“ nebylo jeho současníky vnímáno jako samozřejmost, ale spíše jako přezdívka.

Zikmund Anděl zřejmě začal (nejpozději roku 1433) užívat predikát nedávno vymřelého panského rodu, se kterým měl podobný erb a jehož poslední žijící příslušník užíval přezdívku, shodnou s jeho jménem. Tak se oba tvary jména „prolnuly“ (Štěpán z Ronovce, řečený Anděl x Zikmund Anděl, řečený z Ronovce) a také podoba rodových erbů poskytla Zikmundovi záminku, aby sebe a své potomky „ozdobil“ predikátem známějšího panského rodu. Ostatně znělo to lépe, než Zikmund Anděl z Čívic, z Morašic nebo ze Svinčan.

V soudobé šlechtické společnosti však bylo dobře známo, že Zikmund Anděl a jeho potomci ze stavovského hlediska nepatří (přes relativně rozsáhlý majetek, kterým disponovali v druhé polovině 15. století) mezi vyšší šlechtu. Tuto skutečnost dokládá svědek nad jiné povolaný, totiž Vilém z Pernštejna, který v poslední třetině 15. století představoval v českém a moravském šlechtickém prostředí jednoho z hlavních zastánců důsledné stavovské stratifikace, a také se podílel na vymezení atributů, podle kterých se ověřovalo, zda uživatelé stejného či podobného erbu jsou členy téhož rodu (z čehož mohla vyplývat docela významná dědická práva).[59)]

Pro Viléma z Pernštejna byli oba Zikmundovi synové stále jen „slovutní panoši“, i když koncem 15. století už bylo užití tohoto termínu archaismem a oba bratři Andělové patřili ve vztahu k mocnému Pernštejnovi mezi spřátelenou a bohatou klientelskou šlechtu. Až Zikmundovy vnuky začal stárnoucí Pernštejn titulovat (také důsledně) „stateční rytíři“, neboť sám potřeboval, aby ve stavovském systému mohli být (jako plnoprávní příslušníci rytířského stavu) dosazeni do významných úřadů. Ale o tom až později.

Oba synové Zikmunda Anděla z Ronovce († po 1465) působili od mládí v otcových šlépějích jako vojenští velitelé. Starší z nich byl Jan Anděl z Ronovce; pramenně doložený již ve výše zmíněných zástavních listinách Mikuláše Buchovce z let 1441–1442. Nevíme, jak rozsáhlý majetek Jan a Štěpán Andělové zdědili po svém otci. U některých lokalit to lze předpokládat; především v případě Chrudimska. Oba bratři jsou zmiňováni od počátku sedm-

panoši (Hertvík z Mnětic a Zikmund Anděl z Ronovce). I v tomto případě jde o pramen, teritoriálně příslušný do nejbližšího okolí Chrudimě. Jednalo se o staré dlužní úpisy, kterými roku 1451 disponovala Důra z Bělušovic a z Vinar, vdova po Václavu Kavalcovi z Lipoltic.

59) Petr VOREL, *Heraldický spor Viléma z Pernštejna z roku 1486*, in: Petr Vorel [red.], Heraldica viva, (Sborník příspěvků z konference českých, moravských a slezských heraldiků, konané ve dnech 7.–8. června 1991 v Pardubicích), Pardubice 1992, s. 69–74.

desátých let 15. století a působili jako vojenští velitelé v rámci chrudimského kraje. S tím zřejmě souvisel i jejich majetkový vývoj v osmdesátých letech 15. století. Oba bratři, kteří tehdy zjevně neměli nouzi o peníze (podnikání ve vojenském řemesle patřilo v osmdesátých letech 15. století k nejvýnosnějším aktivitám), začali úspěšně budovat svá dominia a založili dvě rodové větve, jejichž vývoj si dovolím pro přehlednost níže pojednat zvlášť, protože již v této (tj. druhé) generaci došlo k jejich majetkovému oddělení.

V průběhu 80. let 15. století došlo ve východních Čechách k podstatným změnám v pozemkové držbě. Především knížata Minsterberská se dostala v důsledku jejich vojenského angažmá ve Slezsku ve válce s Matyášem Korvínem do velkých finančních problémů a musela začít svůj majetek rozprodávat. Na rozpadu východočeského dominia Minsterberků se významným způsobem podíleli také oba bratři Andělové z Ronovce, kteří získali středně velká (původně církevní) panství poblíž Pardubic v úrodné části Polabí, čítající vždy městečko a několik okolních vesnic. Vlastně můžeme říci, že z minsterberského panství Kunětická Hora získali bratři Andělové z Ronovce nejvíce ze všech místních šlechticů a měšťanů, kteří na úvěrových problémech Minsterberků tehdy vydělali.[60)] V případě Jana z Ronovce se jednalo o panství Sezemice (někdejší majetek zaniklého sezemického kláštera), v případě Štěpána z Ronovce o panství Přelouč (součást někdejší velké domény zaniklého benediktinského kláštera v Opatovicích).

Vývoj obou těchto rodových větví Andělů z Ronovce (které pracovně nazývám „sezemická“ a „přeloučská“) podstatným způsobem ovlivnila východočeská majetková expanze Viléma z Pernštejna, zahájená roku 1490.[61)] Církevní majetek, na jehož základech budovali svá panství Jan z Ronovce v okolí Sezemic i Štěpán z Ronovce v okolí Přelouče, měl jen zástavní charakter a Vilém z Pernštejna získal od krále Vladislava II. právo tyto církevní zástavy vyplatit. Obě větve Andělů z Ronovce tak ještě za života Viléma z Pernštejna († 1521) o svá výše zmíněná panství přišly.

Andělové ztratili pozemkový majetek, nashromážděný v době finanční krize Minsterberků, dostali však za něj peníze či dlužní úpisy v hodnotě, která dokonce převyšovala původní zástavní sumy. Tato aktiva investovali opět do nákupu šlechtických panství v blízkém okolí. Stále se jednalo

60) Petr VOREL, *Rozpad panství Kunětická Hora na dílčí zástavy (stav k roku 1490)*, in: František ŠEBEK a kolektiv, Dějiny Pardubic I., Pardubice 1991, s. 184–185.

61) Petr VOREL, *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.–17. století*, in: Petr Vorel [red.], Pernštejnové v českých dějinách (Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích), Pardubice 1995, s. 9–76.

o relativně blízké pokrevní příbuzné, kteří o sobě dobře věděli a museli se dobře orientovat v tom, jak jsou mezi sebou navzájem příbuzní a kdo je jak starý,[62] neboť tato kritéria hrála podstatnou roli v případných dědických nárocích či při rozhodování o poručnictví. Tato okolnost pak sehrála podstatnou roli zvláště v době vyřizování pozůstalosti po heřmanoměsteckém Zikmundu Andělovi z Ronovce († 1571), nejvýznamnějším a také (pokud zatím víme) nejbohatším muži z tohoto rodu. V následném půlstoletí už rod Andělů z Ronovce v podobě mužských příslušníků jen fyzicky přežíval v chudších poměrech a do vyšší politiky se nemíchal.

Vzhledem k účelu této studie nemá smysl epicky převyprávět životní osudy všech příslušníků popisovaného rodu; každý individuální příběh je jiný. Dovolím si tedy zaměřit pozornost jen na nejvýznamnější osobnosti, které nějakým významnějším způsobem ovlivnily obecnější dějinný vývoj nebo je jejich konkrétní situace jinak zajímavá jako doklad obecnějších ekonomických či sociálních jevů. Odkazy na četné písemné prameny, týkající se konkrétních majetkových převodů či jiných právních aktivit, které se mi v případě tohoto rodu podařilo během poměrně dlouhé doby v rámci výzkumu dějin východních Čech nashromáždit,[63] uvádím s případným bližším komentářem v poznámkovém aparátu.

62) V rodě Andělů (stejně jako u ostatních šlechticů) bylo také běžné, že některá křestní jména byla užívána častěji, než jiná (v tomto případě Štěpán, Zikmund, Hynek a Jan, resp. Burian), proto bylo nutné odlišit stejnojmenné příslušníky téhož rodu identifikačním věkovým přívlastkem („starší“ – „mladší“, případně i „nejstarší“, „prostřední“ či „nejmladší“ apod.), který se ovšem měnil s ohledem na aktuální biologický stav. U každého významnějšího právního aktu (při majetkových převodech, u soudu apod.) však muselo být nesporné, o kterou osobu se jedná, pokud ona identifikace nebyla jednoznačně zřejmá z jiných indicií.

63) Obsáhlejší práci k dějinám rodu Andělů z Ronovce jsem připravoval pro Východočeský sborník historický [dále VčSH] již koncem 90. let 20. století v souvislosti se zpracováváním dějin města Přelouče, viz Petr VOREL, *Dějiny města Přelouče*, díl I. (1086–1618), Přelouč 1999, s. 27. V důsledku vyššího pracovního vytížení, spojeného s budováním nového historického pracoviště na Univerzitě Pardubice, již k publikování onoho rukopisu nedošlo. Bezprostředním podnětem pro dokončení této obsáhlé studie se stala práce studenta Davida Richtera, zpracovávaná v akademickém roce 2013/2014 v rámci mého semináře na FF UPa „Metodika výzkumu písemných pramenů regionálních dějin“, ve které autor edičně zpřístupnil majetko-právní prameny, týkající se domovní držby Andělů z Ronovce v městě Chrudimi od poloviny 16. století. Tímto děkuji studentu Richterovi jednak za podnět, díky kterému jsem byl nucen tento rukopis (z hlediska rozsahu pramenné základny mimořádně rozsáhlý) dokončit, jednak za zprostředkování pramenů z chrudimských městských knih 16. století. Upravená verze zmiňovaného rukopisu Davida Richtera je souběžně publikována v tomto čísle VčSH.

TAB. I: ANDĚLOVÉ Z RONOVCE: prvních pět generací 15.–16. stol. – „PŘELOUČSKÁ VĚTEV“

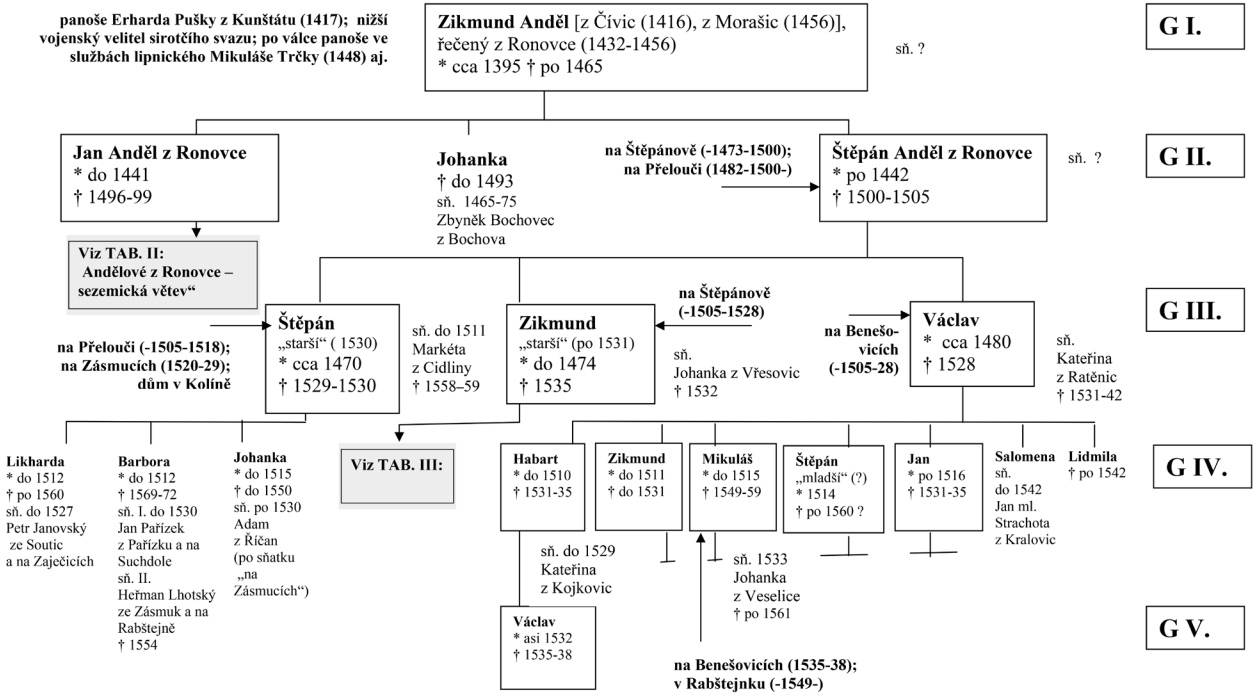

Nejprve věnujme pozornost mladšímu ze synů Zikmunda Anděla, Štěpánovi Andělovi z Ronovce (nar. po 1442, † 1500–1505), zakladateli „přeloučské“ větve rodu, neboť jejímu biologickému a majetkovému vývoji během dvou generací na přelomu 15. a 16. století jsem se podrobněji věnoval již v minulosti a žádná podstatná nová zjištění od té doby nejsou k dispozici.[64)]

Se Štěpánem Andělem z Ronovce se setkáváme poprvé jako se zletilým mužem, titulovaným stále jen „panoše“, v roce 1473,[65)] kdy byl již držitelem drobného alodního statku Štěpánov, ležícího poblíž Přelouče (jen pár kilometrů od výše zmíněných Čívic a Svinčan). Samotné městečko Přelouč a několik okolních vesnic získal do zástavy od bratří Jindřicha a Hynka z Minsterberka v roce 1482 za částku 2 900 zlatých uherských.[66)]

Pro další vývoj rodu bylo důležité, že tato zástava byla právně ujištěna dlouhodobě, a to (podle soudobé terminologie) „do dvou životů“. I když Vilém z Pernštejna získal v roce 1490 od krále Vladislava II. právo vyplatit všechen zastavený církevní i jiný majetek, který v Polabí drželi Minsterberkové, v případě Přelouče tak mohl učinit až po uplynutí oněch „dvou životů“. Tedy až po smrti zástavního držitele Štěpána Anděla a jednoho jeho mužského dědice.

Držba přeloučského panství se tedy Štěpánovi Andělovi jevila jako dostatečně právně zajištěná a začal do rozvoje městečka i do budování své domény investovat další peníze. Koncem 15. století tak vytvořil poměrně rozsáhlé a územně konsolidované panství, čítající část zástavní a část alodní (svobodnou). Jako své hlavní sídlo užíval původní sídelní tvrz Štěpánov (sousedící s Přeloučí), která byla jeho alodním majetkem a tudíž nehrozila její budoucí výplata. Hlavním hospodářským centrem se však stalo městečko Přelouč, které mělo výhodnou polohu (při Labi na hlavní spojnici

64) P. VOREL, *Dějiny města Přelouče*, díl I., kapitola „Přelouč za vlády Andělů z Ronovce 1482–1518“, s. 27–45.

65) Jako „Štěpán Anděl z Ronovce a na Štěpánově“ je zmíněn ve dvou listinách z 26. května 1473, kterými jeho švagr Mikuláš Buchovec z Buchova převáděl jezbořickou zástavu na své syny Štěpána a Zdeňka. Viz František DVORSKÝ [ed.], *Listinář pana Viléma z Pernštejna z let 1304–1521*, in: Archív český XV., Praha 1897, odd. C. XXII., s. 73–560, zde č. 149–150 na s. 184.

66) František PALACKÝ [ed.], *Zápisy panství pardubského od roku 1357 do 1536*, in: Archív český IV., Praha 1846, odd. C. X., s. 173–229, zde č. 14, s. 187–188 (zástavní listina bratří z Minsterberka z 19. 11. 1482) a č. 15, s. 188–189 (schválení této zástavy králem Vladislavem II. z 10. 3. 1483; o zástavní sumu za Přelouč se snižuje celková zástavní částka panství Kunětická Hora, pokud nebude Přelouč vyplacena zpět před vyplacením celého kunětickohorského panství).

mezi Kutnou Horou a Hradcem Králové) a zvláště v druhé polovině osmdesátých let 15. století zažívalo rychlý ekonomický rozvoj, který přerušil až vznik nového sídelního centra v nedalekých Pardubicích po roce 1490.

Do počátku 16. století vytvořil Štěpán Anděl z Ronovce územně propojený celek v severozápadní části Chrudimského kraje, jehož zástavní část (panství Přelouč) tvořily jedno městečko a 5 vesnic; alodní část (statky Štěpánov a Benešovice) dalších 7 vesnic. Když však Štěpán někdy krátce před rokem 1505 zemřel, vznikl s dělením majetku určitý problém, neboť majetek se měl dělit mezi tři syny: Štěpána, Zikmunda a Václava. Neznáme datum jejich narození, ale v době otcově smrti byli teprve na počátku svých šlechtických kariér.

Nejhodnotnější částí pozůstalosti bylo zástavní panství Přelouč, to se však vzhledem k jeho právnímu charakteru nemohlo dělit, neboť Andělům na něm po Štěpánově smrti zůstalo jen právo „jednoho života". Přeloučskou zástavu tedy v celém rozsahu převzal nejstarší syn Štěpán (který už byl na rozdíl od stejnojmenného otce nazýván „statečný rytíř"; tím se od sebe dají v pramenech dobře odlišit). Mezi mladší bratry byla rozdělena alodní část dědictví: Zikmund získal starou sídelní tvrz Štěpánov s okolními vesnicemi (Štěpánov, Klenovka, Jedousov a Nechleby); nejmladšímu Václavovi zůstal statek Benešovice (Benešovice, Brloh a část vsi Seník). Oba mladší bratři zřejmě dostali i finanční kompenzaci.

Nového přeloučského pána Štěpána Anděla z Ronovce se pokoušel Vilém z Pernštejna blíže připoutat k pernštejnské zájmové skupině: Podpořil jeho jmenování do komorního soudu, kterému sám předsedal,[67] či prosadil Štěpána na pozici hejtmana Chrudimského kraje za rytířský stav (tento výběr podléhal neformálnímu souhlasu tehdy nejmocnějšího českého velmože, jehož hlavní pardubické sídlo leželo na území Chrudimského kraje).[68] Hlavním cílem těchto aktivit však byla zřejmě především přeloučská zástava, která po dobu Štěpánova života nemohla být bez jeho souhlasu Pernštejnem vyplacena.

Štěpán Anděl nakonec Pernštejnově naléhání ustoupil a souhlasil s předčasnou výplatou Přelouče, která proběhla roku 1518.[69] Tato transakce pro

67) NAP, fond Komorní soud [dále KomS], kniha č. 178, titulní list (v úvodním zápise k tomuto svazku z roku 1515 zmíněn jako člen komorního soudu Štěpán Anděl z Ronovce a na Přelouči).

68) Přeloučský Štěpán Anděl z Ronovce byl hejtmanm Chrudimského kraje do srpna 1514, kdy byl do této funkce nově jmenován Jan Janovský ze Soutic a na Vorli. Podrobněji k tomu viz František DVORSKÝ [ed.], *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitálu z let 1508–1532*, Archív český VII., Praha 1887, č. 55 na s. 64; č. 57 na s. 66–67; č. 59 na s. 69 a č. 61 na s. 71

69) F. PALACKÝ [ed.], *Zápisy panství pardubského*, AČ IV., č. 45, s. 217–218. V hotovosti dostal Štěpán zaplaceno 1 500 kop grošů českých, na zbylých 1 000 kop mu byl vystaven Pernštejnův úročený dlužní úpis.

něj byla velmi výhodná; bohatý Pernštejn si mohl dovolit velkorysost. Za předčasné odstoupení přeloučského panství tak Štěpán dostal 2 500 kop grošů českých, což byl více než dvojnásobek původní zástavní sumy z roku 1482 (2 900 dukátů).

Sám Štěpán pak ještě krátkou dobu žil ve svém přeloučském domě (který užíval jako své hlavní sídlo po odstoupení statku Štěpánova se starou rodovou tvrzí mladšímu bratru Zikmundovi).[70)] Za peníze, stržené od Pernštejna, si koupil nejpozději roku 1520 nedaleké panství Zásmuky poblíž Kutné Hory[71)] a také dům v Kolíně.[72)] Patřil mezi aktivní účastníky českého politického dění: za rytířský stav byl například jmenován za člena komise, která v roce 1523 prováděla revizi zemského zřízení.[73)] Zemřel koncem roku 1529 nebo na samém počátku roku 1530. Nezanechal po sobě žádného syna, s manželkou Markétou z Cidliny[74)] měl pouze tři dcery: 1) Barboru, provdanou před rokem 1527 za Jana Pařízka z Pařízku;[75)] 2) Likhardu,

70) Petr VOREL, *Urbář městečka Přelouče z let 1518–1550*, Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea 5, 1988, s. 16–35.

71) A. SEDLÁČEK, *Hrady* XII, s. 236; s novou titulaturou, jako „*Štěpán Anděl z Ronovce a na Zásmucích*“ je pak v průběhu dvacátých let doložen jako účastník různých sporů viz např. AČ XXXIII, s. 323 (půhon Viléma Dobřenského z Dobřenic z roku 1525) či Státní okresní archív Kolín, Archív města Kolína [dále AM Kolín], Manuál radní III., fol. 116 (1523) a fol. 159 (1524). Odkazy na archiválie z kolínského městského archívu uvádím v té podobě, v jaké byly v archívní evidenci vedeny v roce 1984, kdy jsem je měl k dispozici. Předpokládám, že dnes již mají příslušné knihy běžné archívní signatury, které je možné podle mých údajů snadno dohledat (tato připomínka se týká též níže odkazů v pozn. č. 72 a č. 145).

72) AM Kolín, Liber contractuum IV, fol., B5. Zde záznam o koupi domu Štěpánem Andělem z Ronovce a na Zásmucích z 16. října 1520; záznamy o splátkách až do roku 1527 na fol. E 9 a G 12. Jednalo se o výstavný dům na kolínském náměstí (pozdější čp. 76), který Štěpán koupil od Matěje Pařízka za 100 kop grošů českých. Viz též J. VÁVRA, *O šlechtě, která do r. 1620 na Kolíně se usazovala*, Památky archeologické a místopisné 10, 1889, s. 553.

73) F. PALACKÝ, *Dějiny národa českého*, VI., s. 322.

74) Markéta z Cidliny byla Štěpánovou manželkou již před rokem 1511, kdy je titulována „Markéta z Cidliny a na Přelouči“; viz František BENEŠ – Karel BERÁNEK [red.], *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*, svazek 3/1 (1501–1526), Praha 1980, č. 5435, s. 1309.

75) Jan Pařízek z Pařízku byl synem perštejnského úředníka Ctibora Pařízka z Pařízku. Zemřel před rokem 1541, kdy byl jeho jediný nezletilý syn Jindřich rozhodnutím zemského soudu zplnoletněn, aby mohl do desk zemských vložit jednak obnovený vklad převodu městečka Janovičky Adamovi z Říčan (který provedl v rámci dělení majetku po zemřelém Štěpánovi Andělovi po roce 1530 jeho zemřelý otec Jan z Pařízku), jednak obnovený vklad, kterým jménem zemřelého otce ujistil na vsích Opatovice a Zdeslavice věno své matce Barboře z Ronovce ve výši 750 kop grošů českých a dalších 450 kop navíc nad toto

provdanou před rokem 1529[76)] (ale spíše také podstatně dříve)[77)] za Petra Janovského ze Soutic; 3) Johanku, provdanou nedlouho po roce 1530 za Adama z Říčan.

Vdova Markéta Andělová z Cidliny rozdělila pozůstalý majetek počátkem roku 1530[78)] na tři díly; dva díly převzaly starší vdané dcery a jejich manželé, kteří se zároveň zavázali uhradit veškeré případné dlužní povinnosti, které se k majetku vázaly. Zbylou třetinu majetku (včetně sídelního panství Zásmuky) si vdova prozatím ponechala jakožto poručnice nejmladší

věno. Viz Anna VAVROUŠKOVÁ [ed.], *Desky zemské království českého*, řada I, Kvaterny trhové, svazek 1. Kvatern trhový běžný černý od léta 1541–1542 (Desky zemské větší č. 1), Praha 1941 [dále DZKČ I/1], č. 646, s. 267–268. Po Janu Pařízkovi z Pařízku dále zůstal jeho vdově a dětem dům v Chrudimi, který však shořel. Spáleniště domu „v koňské ulici" pak vdova Barbora z Ronovce (podruhé provdaná za Heřmana Lhotského ze Zásmuk) prodala v roce 1554 za 20 kop grošů míšeňských.

76) S tímto sňatkem zřejmě souvisela dílčí cedule Janovských z roku 1529. Petr Janovský ujistil své manželce Likhardě z Ronovce věno ve výši 750 kop grošů na Zaječicích; retrospektivní vklad z roku 1541 viz DZKČ I/1, č. 54, s. 29 (zde i postoupení věna vdovou Likhardou Janovskou z Ronovce synu Štěpánovi roku 1555). Likharda Janovská z Ronovce žila ještě roku 1557, kdy na její žádost nařídil Likhardin vzdálený (velmi bohatý) příbuzný Zikmund Anděl z Ronovce (o kterém bude řeč níže) svému bývalému písaři Havlu Kohoutovi, že se pod hrozbou ztráty hrdla nesmí přiblížit na pět mil k území jeho panství. Z kontextu není zřejmé, v čem spočívala podstata písařova provinění, ale formulace oné sankce naznačuje, že paní Likharda se v té době pohybovala v prostředí místodržitelského dvora arciknížete Ferdinanda. Viz Státní okresní archív Chrudim, fond Archív města Heřmanův Městec [dále AM Heřmanův Městec], kn. č. 1864, fol. 17.

77) V roce 1541 už měla Likharda z Ronovce s Petrem Janovským ze Soutic dospělou dceru Marianu, vdanou za Zikmunda Robmhapa z Suché. Viz DZKČ 1/1, č. 54, s. 29. Tato Mariana ze Soutic se tedy musela narodit před rokem 1526 z manželského svazku. Z toho logicky vyplývá, že i sama Likharda z Ronovce se musela narodit před rokem 1511 (a její starší sestra Barbora ještě dříve). Společenským standardem zámožnějších vrstev tehdejší české šlechty, ke které rodina zásmuckého Štěpána Anděla nepochybně patřila, byly vdavky dcer, vykonané (na základě předchozí smlouvy o věnu a jiném majetkovém vyrovnání) v průběhu února, následujícího po jejich patnáctých narozeninách, případně co nejdříve takovému termínu s ohledem na dosažení plnoletosti ženicha v jeho osmnácti letech. Obecně k tomu viz Petr VOREL, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, Opera historica 8, České Budějovice 2000, s. 191–206.

78) NAP, fond Desky zemské – listiny, listina č. 476 z 29. března 1530. Text této listiny uvádím v ediční příloze č. 4.

Detaily pečetí Barbory, Likhardy a Johanky z Ronovce, dcer zemřelého Štěpána Anděla z Ronovce a na Zásmucích, přivěšené k listině z roku 1530. Národní archív Praha, fond desky zemské – listiny, listina č. 476 (foto autor).

(a dosud nevdané) dcery Johanky. O bohatou nevěstu byl velký zájem; matka ji provdala dokonce za příslušníka panského stavu, kterým byl Adam z Říčan. Ten spolu s nevěstou převzal do své držby i panství Zásmuky[79] a od svého švagra Jana Pařízka odkoupil jeho podíl (panství Janovičky).[80]

Tímto rozdělení majetku ovšem vdova Markéta Andělová ani její tři dcery z dějin rodu Andělů nezmizely. Setkáváme se s nimi i v pozdějších desetiletích a různé prameny, dochované z pozdější doby díky mezigeneračním kontaktům mezi pokrevními příbuznými, nám vysvětlují některé genealogické nejasnosti i u zbývajících rodových větví Andělů z Ronovce.

Samotná Markéta Andělová z Cidliny však nestrávila zbytek svého života v okruhu vnoučat na některém ze sídel svých zeťů, ale hned roku 1530 si koupila od chrudimského městského písaře Jana Rormaystra za 240 kop grošů míšeňských dům v Chrudimi „v široké ulici“.[81] To byl zřejmě hlavní „vdovský“ majetek, který jí (vedle peněžních aktiv na dlužních úpisech) zůstal, což jí bohatě postačovalo k pohodlnému životu ve společnosti několika služebnic, zmiňovaných v poslední vůli, kterou nechala vložit do

79) August Sedláček mylně předpokládal, že Adam z Říčan panství Zásmuky od dědiců Štěpána Anděla z Ronovce koupil, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady*, XII, s. 236. Ve skutečnosti je získal jako dědický podíl své manželky, Štěpánovy nejmladší dcery Johanky z Ronovce. Johanka však nedlouho po sňatku zemřela, neboť Adam z Říčan se již někdy před rokem 1543 znovu oženil.

80) DZKČ I/1, č. 54, s. 29.

81) Státní okresní archív Chrudim, fond Archív města Chrudimě [dále AM Chrudim], kn. č. 369, fol. 244v.

chrudimských městských knih roku 1550.[82] Svůj chrudimský dům včetně veškerého jeho vybavení (s výjimkou dlužních úpisů) odkázala rovným dílem svému zeti Petru Janovskému ze Soutic a na Zaječicích, jeho synu (tj. svému vnuku) Štefanovi Janovskému a svým dcerám Likhartě (zde ve tvaru „Rykhardě“) Janovské a Barboře Pařízkové. Její zeť Petr Janovský měl pak na čtyři díly rozdělit všechna aktiva (včetně klenotů a peněz na hotovosti) s výjimkou dlužních úpisů. Opakované Markétiny výminky oněch dlužních úpisů („listů hlavních“) dávají tušit, že v této části dědictví byl umístěn nemalý majetek; ostatně paní Markéta se již počátkem 16. století objevuje mezi věřiteli významných českých politiků.[83]

Svoje „zajištění na stáří“ si však paní Markéta Andělka (jak ji v Chrudimi nazývali) nakonec zařídila jinak. Již v roce 1551 nechala svoji poslední vůli zrušit. Když se jí pak chrudimští radní dotazovali, co tedy má s oním domem být, vzkázala prostřednictvím dvou šlechticů (Vonše Štítného ze Štítného a Buriana Záviše z Vosenice),[84] že všechno odkazuje pouze své dceři Likhartě Janovské z Ronovce; pouze si vymiňuje „*do smrti své volný byt a plnou moc v témž domě*“. Chrudimští radní však pro jistotu nechali toto sdělení ještě ověřit osobní návštěvou dvou radních (Jana France a Jana Kavky) u paní Markéty. Z toho lze odvodit, že paní Markéta skutečně v Chrudimi žila, ale nemohla (snad z důvodů zdravotních) z domu vycházet. Konečné majetkové vypořádání proto s chrudimskou městskou radou vyjednával v roce 1556 její synovec Štěpán starší Anděl z Ronovce.[85] Markéta prodala svůj dům chrudimské městské obci za celkovou sumu 500 kop grošů míšeňských. V hotovosti přijala 100 kop; zbytek jí měl být vyplácen po 32-ti kopách ročně. Sama pro sebe si však v onom domě vymínila až do své smrti jednu světničku a při ní komoru. Od města pak přijala dvě roční splátky v letech 1557 a 1558; další splátky za rok 1559 se již nedožila. Tím stopy po majetku, který po sobě zanechal zásmucký Štěpán Anděl z Ronovce († 1529–30), mizí.

82) *Tamtéž*, fol. 117v.

83) Markétě z Cidliny a na Přelouči vystavil 8. května 1511 Zdeněk Lev z Rožmitálu a na Blatné dlužní úpis na 100 kop grošů českých, úročený 10 %, viz F. BENEŠ – K. BERÁNEK [red.], *Soupis česky psaných listin*, svazek 3/1 (1501–1526), Praha 1980, č. 5435, s. 1309. Markéta z Cidliny se však zřejmě zdatně pohybovala v prostředí úvěrových operací vysoké zemské aristokracie i po manželově smrti. Dluh Půty Švihovského Markétě Andělové z Cidliny z roku 1533 viz AČ XII, č. 168, s. 151; další její aktiva též viz AČ X, č. 669, s. 175.

84) AM Chrudim, kn. č. 369, fol. 128 (1552).

85) *Tamtéž*, fol. 194v.

Významnou kariéru prožil Zikmund, mladší bratr výše zmíněného Štěpána. Tento Zikmund Anděl z Ronovce (tj. vnuk Zikmunda Anděla z Čívic) byl zletilý již roku 1492; před rokem zdědil 1505 po otci malý statek Štěpánov s původní rodinnou sídelní tvrzí. V písemných pramenech se začíná častěji objevovat od počátku druhé dekády 16. století.[86)] V roce 1511 si koupil i dům v městě Chrudimi. Chrudimský dům však brzy (1513) prodal,[87)] a to zřejmě v souvislosti s tím, že od roku 1514 začal působit u mincmistrovského úřadu při královské mincovně v Kutné Hoře, a to díky vlivu Viléma z Perštejna.[88)] V Kutné Hoře potřeboval mít pan Vilém „svého člověka", neboť z výnosu zdejší královské mincovny měl Pernštejn jištěno pravidelné každotýdenní splácení svých pohledávek u zadluženého panovníka.

Své dědictví po otci, statek Štěpánov, prodal pan Zikmund již někdy před rokem 1528 Čeňkovi Střelovi z Rokyc[89)] a žil pak řadu let v Kutné Hoře, kde je v městských pramenech zmiňován poměrně často. Podnikal v hornictví,[90)] patřily mu podíly na dolech a hutích.[91)] Na počátku třicátých let 16. století už je uváděn jako „Zikmund starší", pro odlišení od jeho morašického prasynovce „Zikmunda mladšího".

86) Tohoto Zikmunda se týká spor o škodu, vzniklou nesplácením dluhu u židovského věřitele roku 1492, viz AČ X, s. 540. Jeho angažmá v židovských úvěrových operacích je doloženo i roku 1510, kdy se dožadoval zaplacení Zikmundova dluhu židovský věřitel Heč Sys, syn Pinkasův z Kolína, bližší údaje o této záležitosti však nejsou k dispozici. Viz NAP, fond Nejvyšší purkrabství [dále NP], kniha č. 1, Registra půhonná úřadu nejvyššího purkrabství pražského z let 1509–1510, fol. E9. Další Zikmundovy dluhy z roku 1512 viz NP 109 M6.

87) AM Chrudim, kniha č. 364, fol. 72 (1511) a 89v (1513).

88) AČ XII, s. 461; AČ XVII, s. 196; detailně o tom též viz Mikuláš DAČICKÝ z Heslova, *Paměti*, svazek I., Praha 1878, s. 119.

89) Jako datum tohoto prodeje je ve starší literatuře uváděn rok 1530, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady*, I, s. 207. Ve skutečnosti musel být převod proveden podstatně dříve, neboť Štěpán Střela se v soudních spisech oficiálně tituluje „na Štěpánově" již v roce 1528, kdy je zmiňován jako jeden z ručitelů za věno Kateřiny ze Solče, neteře Zikmunda Vyšehněvského ze Solče, provdané za Jana z Levína a na Plesu. Viz KomS 8 C 1.

90) Zikmundův spor s Bohuslavem Horňateckým z Dobročovic kvůli obstavení jeho poddaného v záležitosti dluhu 24 kop gr. čes. za důlní výnosy, viz Josef TEIGE [ed.], *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy (A–K)*, Archív český XXVI, Praha 1909, č. 87, s. 496–497.

91) Již v roce 1518 byl Zikmund Anděl z Ronovce vlastníkem podílu (1/30) na dole Ruthard. Tímto podílem zaručil 20 kop grošů českých, které si krátkodobě půjčil od Jana Súse z Ježova. Státní okresní archív Kutná Hora, fond Horní a mincovní fond, listina č. 385 z 13. ledna 1518.

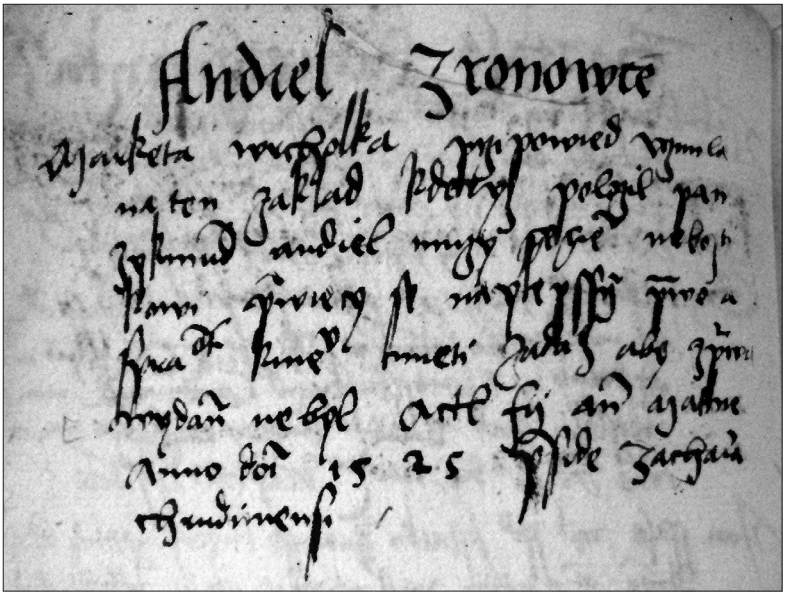

Záznam o majetko-právních aktivech Zikmunda staršího Anděla z Ronovce v Kutné Hoře. Kutnohorská měštka Markéta Vrcholka si činí nárok na blíže neuvedená aktiva Zikmunda Anděla z Ronovce, deponovaná u jejího zemřelého manžela. Státní okresní archív Kutné Hora, fond Archív města Kutná Hora, kniha č. 443, fol. B1v; záznam z 20. února 1525 (foto autor).

Kutnohorský Zikmund starší Anděl z Ronovce patřil mezi vlivné a bohaté muže své doby, ale (pokud víme) žádný pozemkový majetek už před rokem 1535 nezískal. Pravidelný příjem plynul Zikmundovi z jeho úřední funkce v kutnohorském mincmistrovském úřadu, vedle toho se věnoval podnikatelským aktivitám v důlní činnosti a úvěrovým transakcím. Pro pohodlný život nepotřeboval být pozemkovou vrchností. Nemovitý majetek, který rodina držela v Kutné Hoře, byl „napsán" na Zikmundovu manželku Johanku z Vřesovic.[92)] Důvodem byly pravděpodobně obavy,

92) V roce 1523 koupila Johanka z Vřesovic mlýn Komoráčovský v ceně 850 kop grošů českých (zavdala 300 kop v hotovosti; zbytek se splácel po 50-ti kopách); ten však už před rokem 1527 postoupila Jaroslavovi z Újezda. Kutnohorský městský dům, ležící v sousedství kostela sv. Bartoloměje, koupila Johanka z Vřesovic za 90 kop grošů českých v roce 1529; po její smrti roku 1532 zdědily aktiva její děti. Viz Státní okresní archív Kutná Hora, fond Archív města Kutná Hora, kniha č. 364, fol. G2 (1523) a K16v (1529).

aby nemovitý majetek nemohl být předmětem exekuce v případě, když by se sám Zikmund dostal v důsledku svých podnikatelských aktivit do finančních problémů. Z tohoto důvodu už nejpozději roku 1531 nechal na svého nejstaršího syna Štěpána převést i dům v Jílovém, který předtím koupil. Vlastnil i nějaký blíže neuvedený majetek v městečku Mnichovice v těsném sousedství Prahy.[93)]

Se Zikmundovým odchodem do Jílového někdy počátkem třicátých let zřejmě souviselo i ukončení jeho činnosti v mincmistrovském úřadě, do kterého již před rokem 1533 Zikmund Anděl neměl přístup.[94)] Důvodem byl zřejmě vysoký věk, neboť roku 1534, kdy mu za prokázané služby král Ferdinand I. daroval poměrně vysokou rentu (1 zlatý rýnský, resp. 24 grošů českých týdně),[95)] bylo Zikmundovi Andělovi nejméně šedesát let. Této renty si pan Zikmund příliš neužil, neboť zemřel již v roce 1535 v Praze.[96)]

Zikmundovo potomstvo identifikovala starší genealogie chybně, neboť za jeho syny považovala i jeho početné synovce (viz níže).[97)] S manželkou Johankou z Vřesovic (která zemřela v Kutné Hoře roku 1532) měl Zikmund v době manželčiny smrti pět dětí: syny Štěpána a Kryštofa a dcery Kateřinu, Annu a Evu.[98)] Všechny byly již zletilé, ale zřejmě teprve krátce po dosažení zletilosti, neboť žádná z dívek ještě nebyla provdána. Synové Štěpán a Kryštof pak ještě společně v polovině čtyřicátých let vložili do

93) Podrobněji viz níže pozn. č. 221.

94) V roce 1533 vystavili úředníci kutnohorské mincovny Jan Běšín z Běšín a Pavel z Podivic potvrzení, že byli Zikmundem Andělem z Ronovce žádáni, aby v archívu mincovny nalezli „registra Ruthardská“ (tj. evidenci dodávek stříbra z dolu Ruthard, na kterém měl Zikmund Anděl podíl). Potvrzují, že žádná registra nenašli. Z toho usuzuji, že v říjnu 1533 už Zikmund Anděl v mincovním úřadu nepůsobil. Viz Státní okresní archív Kutná hora, fond Horní a mincovní fond, listina č. 471 z 24. října 1533.

95) V konceptu udělovací listiny je uvedena částka 24 grošů českých, viz NAP, fond Stará manipulace [dále SM], sign. A 60/5. Opis vydané listiny v královských registrech uvádí částku 1 zlatý rýnský, což však bylo při tehdejším přepočtu totéž. Tato suma měla být Zikmundu Andělovi vyplácena pravidelně každý týden z kutnohorské mincovny. Viz NAP, fond Registra, kn. č. 5, fol. 136.

96) M. DAČICKÝ, *Paměti*, I, s. 69.

97) August Sedláček mylně uvádí Zikmundovo poměrně početné potomstvo (OSN II, s. 275); v daném případě se však zčásti jedná o děti Zikmundova mladšího bratra Václava, jak podrobněji uvedu níže. Tuto chybnou informaci přejal do své rukopisné evidence i genealog Dobřenský a od těchto dvou autorů i většina následovníků, kteří již původní prameny neověřovali.

98) Státní okresní archív Kutná Hora, kniha č. 421, fol. G15: zmíněných pět dětí zemřelé Johanky z Vřesovic, manželky Zikmunda Anděla z Ronovce, převádí své podíly na kutnohorském domě, které zdědily po zemřelé matce, na Elišku Šenkýřku.

desk zemských obnovený vklad, kterým potvrzovali, že jejich zemřelý otec kdysi prodal Štěpánu Střelovi z Rokyc statek Štěpánov.[99)]

Starší Zikmundův syn Štěpán byl nazýván „Štěpán starší“, aby se odlišil od svého mladšího stejnojmenného benešovického bratrance. K jeho osobě se vrátím podrobněji níže ve třetí části této studie, neboť právě tento Štěpán starší Anděl z Ronovce se zřejmě zasloužil o pokračování rodu Andělů v dalších generacích.

Mladšího ze Zikmundových synů, Kryštofa Anděla, jsem v jiných pramenech (vedle výše zmíněného obnoveného deskového vkladu) zachytil zatím jen dvakrát. Jako zletilý muž je okrajově zmiňován jako svědek u komorního soudu roku 1535.[100)] Druhá zmínka z roku 1546 je konkrétnější: Kryštof Anděl z Ronovce tehdy svědčil ve významném majetkovém sporu o dluhy, vzniklém po smrti Zdeňka Trčky z Lípy.[101)] Z tohoto kontextu usuzuji, že působil ve službách Trčků jako úředník, který měl přístup k finančním transakcím, podobně jako jeho vrstevník Petr Čáp Dobřenský z Dobřenic († 1555), český právník a pozdější místopísař Království českého. V rámci majetkové evidence české šlechty se Kryštof Anděl z Ronovce vůbec neobjevuje, což je logické, pokud užíval jen po otci získaný městský majetek a nebyl pozemkovou vrchností. Žádné jeho potomky (ani manželku) nemáme doloženy.

Nejmladším bratrem výše zmíněných přeloučsko-zásmuckého Štěpána Anděla a štěpánovsko-kutnohorského Zikmunda byl Václav Anděl z Ronovce, který z otcovského majetku zdědil malý rytířský statek Benešovice poblíž Přelouče. Svůj díl otcovského dědictví držel již roku 1505[102)] a díky jeho neshodám s pozemkovými sousedy a různým dalším sporům se nám od druhé dekády 16. století poměrně často objevuje v soudobých písemných pramenech.[103)] S manželkou Kateřinou z Ratěnic splodil početné potomstvo.

99) F. K. ROSŮLEK, *Pardubicko – Holicko – Přeloučsko*, III, s. 27.

100) KomS 11 B 3.

101) V roce 1546 byl Kryštof Anděl z Ronovce pohnán k zemskému soudu spolu s Petrem Čápem Dobřenským jako svědek ve sporu o dluhy zemřelého Zdeňka Trčky z Lípy. V případě odmítnutí svědectví mu hrozila pokuta ve výši 500 kop grošů; jednalo se tedy o spor s většími majetkovými důsledky. Viz NAP, fond Desky zemské menší [dále DZM], kniha č. 9, fol. C7.

102) AČ VI., s. 319; zde uveden Václav Anděl z Ronovce a na Benešovicích v rámci vojenského tažení české zemské hotovosti proti Šlikům roku 1505.

103) Jeho spory s pozemkovým sousedem Pavlem Choltickým z Újezda z let 1510 a 1512 viz AČ XIII., s. 278, č. 1708, s. 355–356; AČ XIX., s. 196, 614; spory o pole u Přelouče s Vilémem z Perštejna v letech 1520 a 1521 viz František PALACKÝ [ed.], *Psaní pana Viléma z Pernštejna od r. 1520*, AČ I.,

Víme nejméně o pěti synech (jménem Habart, Zikmund, Mikuláš, Štěpán a Jan) a dvou dcerách: Salomena (provdaná před rokem 1542 za Jana mladšího Strachotu z Kralovic) a Lidmila.

Vzhledem k malému rozsahu benešovického statečku a početné rodině je logické, že Václavovi potomci si nežili „na vysoké noze". Velký počet dědiců a zadlužení této rodiny Andělů způsobily, že se benešovický statek různě dělil na menší části a byl postupně v letech 1530–1538 rozprodáván, takže nikdo ze synů Václava Anděla z Ronovce zde nezůstal pozemkovou vrchností. Tato causa je poměrně složitá, nicméně dává nám dobře nahlédnout do majetkových poměrů drobné venkovské šlechty. Proto si dovolím věnovat jí větší pozornost, než by jinak zasluhovala, a to především kvůli neobvykle bohatým pramenům, týkajícím se transakcí s rustikálním majetkem ve vlastnictví drobné šlechty.

Benešovický statek zůstal po smrti Václava Anděla z Ronovce († 1528) v bratrském nedílu jeho (většinou ještě nezletilých) synů, přičemž jako hlavní držitel vystupoval nejstarší z bratří, Habart Anděl z Ronovce.[104] Ten je titulován „na Benešovicích" i v tištěném tituláři stavů z roku 1534.[105] Spolu se zděděným statkem však Habart převzal i dluhy a také povinnost vyplácet vdovu – matku Kateřinu Andělovou z Ratěnic († do 1542) a také její finanční závazky.[106]

Praha 1840, č. 79, s. 129–130 a TÝŽ [ed.], *Psaní pana Viléma z Pernštejna od r. 1520 a 1521*, AČ II., Praha 1844, č. 137, s. 169–170.

104) V roce 1531 již byl zletilý i druhorozený Mikuláš; oba starší bratři tehdy vystupují v majetkových sporech jako spoludržitelé Benešovic i na místě dvou nezletilých bratří Štěpána a Jana. V době Habartovy smrti (1534–1535) už Štěpán dosáhl zletilosti, ale nejmladší Jan již byl po smrti. Bratři Mikuláš a Štěpán tak vystupují v roce 1535 jako spoluvlastníci benešovického statku, který drželi společně se svým nezletilým synovcem (Habartovým synem) Václavem. Tento Václav však před dosažením zletilosti (před rokem 1538) také zemřel, takže zbylý majetek se dělil jen mezi bratry Mikuláše a Štěpána.

105) Brikcí z LICKA, *Titulové stavů*, Praha 1534.

106) Po smrti Kateřiny Andělové z Ratěnic se její snacha Johanka Andělová z Veselice roku 1542 soudila s dědici pozůstalosti po zemřelé tchyni (která sama nevlastnila pozemkový majetek, ale různé podíly a obvěnění, ujištěné na Benešovicích) o částku 27½ kopy grošů, kterou za Kateřinu zaplatila Janu Něnkovskému z Medonos (také příslušníku drobné místní šlechty, který tehdy sídlil na blízkých Jeníkovicích). Viz KomS 55 A 12–13. Tento půhon nám rozkrývá širší příbuzenské vztahy. Johanka z Veselice uvedla jako dědice po zemřelé tchyni svého švagra Štěpána Anděla z Ronovce a jeho sestry Salomenu a Lidmilu z Ronovce, tedy Kateřininy děti. Dále se zde však objevují také Burian Pochobradský z Pochobrad, Vilém Jiskra z Petrupína a Václav Holec z Nemošic. Podle logiky věci by tedy tito tři muži mohli být také Johančinými

Benešovický statek v té době tvořila ves Benešovice se sídelní tvrzí a poplužním dvorem, dále sousední ves Brloh a část vsi Seník. Zadlužení tohoto majetku řešil Habart Anděl z Ronovce (resp. jeho matka – vdova Kateřina Andělová z Ratěnic)[107] postupným rozprodejem, ale tak, aby rodina neztratila status pozemkové vrchnosti, resp. držitele alodního deskového majetku. Po otcově smrti tedy nejprve Habart odprodal celou ves Brloh (nejpozději roku 1528),[108] kterou koupil jeho prabratranec ze „sezemické" větve rodu, Achylles Anděl z Ronovce. Prodej této jedné alodní vesnice byl proveden deskovým vkladem. Achylles si uprostřed Brloha vystavěl novou tvrz a tak vznikl nový samostatný deskový statek Brloh, podle kterého se jeho nový pán začal také titulovat „Achylles Anděl z Ronovce a na Brlohu". Achylles Anděl také převzal za své benešovické příbuzné některé dluhy, ale tyto svoje „investice" si nechával dobře právně ujišťovat, aby v případě nesplácení získal i zbytek benešovického majetku.[109]

švagry, tedy manžely dalších tří Kateřininých dcer, případně Kateřinými vnuky (tj. syny provdaných a již zemřelých Kateřininých dcer). Tato druhá varianta připadá v úvahu zvláště u Viléma Jiskry z Petrupína, neboť o podíl na benešovickém dědictví se po smrti Kateřiny Andělové z Ratěnic ucházeli v roce 1543 i dědicové Vilémovy zemřelé sestry Anny z Petrupína, provdané za Alexandra z Bosyně. Anna z Petrupína totiž krátce před svou smrtí vstoupila do sporu s Vilémem z Dobřenic a snažila se soudní cestou zablokovat Vilémovu držbu Benešovic s tvrzením, že má od Kateřiny Andělové z Ratěnic na tomto majetku (tvořeném tvrzí, dvorem a vsí Benešovice a částí vsí Seník; vklad byl tedy učiněn až po odprodeji Brlohu) ujištěn svůj dědický podíl (nikoli tedy dluh) ve výši 36 kop 6½ groše 1 peníz. Viz DZM 31 C 10.

107) Kateřina Andělová z Ratěnic byla matkou Habarta Anděla i všech jeho bratří, což jasně vyplývá z půhonu Achylla Anděla, vzneseného proti Kateřině roku 1531, viz poznámka č. 109.

108) Tuto skutečnost dokládá půhon z roku 1531, ve kterém Habart a Mikuláš, bratři Andělové z Ronovce a na Benešovicích (i na místě nezletilých bratří Štěpána a Jana) pohánějí Achylla Anděla z Ronovce a na Brlohu. Žádali pokutu ve výši 50 kop grošů za to, že Achylles lovil zvěř a líčil pasti na jejich pozemcích a že v roce 1528 pod novým rybníkem Benešovským zabil srnu. Z toho usuzuji, že již v roce 1528 Achylles držel sousední Brloh (podle kterého je v půhonu roku 1531 titulován), neboť z Frymburku (který mu tehdy ještě patřil) nebo z Chrudimě (kde si tehdy koupil dům) by to měl k rybníku v Benešovicích přeci jen daleko. Viz KomS, 10 A 19.

109) Od Kateřiny Andělové z Ratěnic, vdovy po benešovickém Václavu Andělovi, odkoupil Achylles Anděl její podíl ve výši 300 kop grošů, zajištěný benešovickým statkem, dále uhradil menší částky, které za Kateřinu platil její syn Habart a zaplatil i dluh, který byli benešovičtí Andělové povinni Václavu Holcovi z Nemošic. Jednalo se o souhrnnou částku 330 kop 6 grošů, jejíhož postoupení deskovým vkladem se Achylles na Kateřině Andělové z Ratěnic soudně dožadoval roku 1531. Viz KomS 10 A 11.

Tento zdroj financí však brzy došel a tak roku 1530 Habart Anděl zatížil benešovický statek hypotékou: Za půjčku 100 kop grošů (úročenou desíti procenty) se zaručil Jaroslavovi Kapounovi ze Svojkova právě zbytkem rodinného alodního majetku (Benešovice, tvrz, dvůr, ves a část vsi Seník). Záruka byla provedena formou deskového vkladu, což bylo velmi nevýhodné (hodnota statku byla jistě podstatně vyšší, než oněch sto kop). Při nesplácení úroku měl však věřitel právo provést úřední zabavení majetku, což byl proces, který Jaroslav Kapoun roku 1533 skutečně zahájil.[110)]

Snaha o splacení tohoto (relativně malého) dluhu vedla Habarta zřejmě k tomu, že přikročil i k prodeji dílčích dvorů ve zbytku majetku. Někdy kolem roku 1530 se dohodl na prodeji jednoho dvora příslušníku místní drobné šlechty Václavu Holcovi z Nemošic, což se po Habartově smrti stalo předmětem sporů.[111)]

110) DZM 226 J1–J4. Zde zachován obsáhlý retrospektivní vklad z roku 1543, v němž Mikuláš Anděl z Ronovce rekapituluje vývoj celé causy a uvádí i text původní smlouvy o půjčce (která byla vložena do desk zemských, ty ale roku 1541 shořely). Na základě tohoto obnoveného vkladu se pak na místě zemřelého Jaroslava Kapouna dožadoval v roce 1545 jeho bratr Piram Kapoun ze Svojkova (kvůli nesplacenému dluhu) vydání statku Benešovice, čemuž odpíral jak tehdejší držitel benešovického statku Vilém Dobřenský z Dobřenic, tak i zdechovičtí bratři Sudové z Řenec, kteří drželi v Benešovicích jeden poddanský dvůr. Sám Vilém Dobřenský použil benešovický statek roku 1543 jako záruku na půjčku 100 kop grošů od Václava Žehušického z Nestajova; v daném případě však šlo zřejmě jen o právní krok, který měl znesnadnit případné nároky jiných věřitelů, jejichž požadavky se Vilém Dobřenský zavázal uhradit v převodní smlouvě z roku 1538. Už v roce 1544 totiž Václav Žehušický nechal výše zmíněný vklad dluhu, zaručeného Benešovicemi, z desk zemských vymazat, viz DZM 226 H27.

111) V roce 1535 pohnali benešovičtí Andělé (tj. bratři Mikuláš a Štěpán i na místě jejich nezletilého synovce Václava) před komorní soud Václava Holce z Nemošic, aby prokázal, že má větší nárok na poddanský dvůr ve vsi Benešovice, kde týž Holec trvale žije, než oni sami jakožto pozemková vrchnost, viz KomS 1 B2. Podstata tohoto sporu však blíže vyplývá až z výpovědi benešovického mlynáře Jiříka z roku 1535, který u tohoto sporu svědčil, jak vlastně původní prodej proběhl: Mlynář si pamatoval, že Václav Holec kdysi koupil onen dvůr v Benešovicích (nazývaný Jiráňovský) od Habarta, Zikmunda a Mikuláše Andělů, peníze hned zaplatil a bylo domluveno, že mu Andělové koupi toho dvora vloží do desk zemských (jako alodní majetek). Tento pramen je zřejmě jediným dokladem o existenci pátého ze synů benešovického Václava Anděla jménem Zikmund (věkově ležícího mezi Habartem a Mikulášem). Prodej dvora tedy musel proběhnout krátce před rokem 1531, kdy byl Zikmund již po smrti a rodinu zastupovali jen dva zletilí z bratří, tedy Habart a Mikuláš. Počátkem třicátých let prý v držbě onoho dvora nikdo Václavu Holcovi nečinil problémy; ty vznikly až nedávno. Viz KomS 95 A9. K deskovému

Po smrti Habarta Anděla z Ronovce převzal správu rodinného majetku jeho mladší bratr Mikuláš Anděl z Ronovce. Jeho četné spory s drobnou okolní šlechtou i sedláky zmiňuje jako jistou kuriozitu August Sedláček[112] i místní regionální historická vlastivěda.[113] V pozadí oněch drobných naschválů a majetkových nesrovnalostí byly zřejmě vleklé finanční problémy, které Mikulášovu rodinu provázely. V těchto souvislostech se také v pramenech v případě Andělů z Ronovce poprvé objevují případy držby rustikálních gruntů na panstvích jiných šlechticů. V daném případě šlo o nemovitost ve vsi Dobřenice na Královéhradecku (na panství Mareše Dobřenského z Dobřenic), kterou již koncem dvacátých let 16. století vlastnila Johanka Veselická z Veselice (provdaná roku 1533 za Mikuláše Anděla).[114] Johanka z Veselice roku 1535 obeslala Mareše Dobřenského k soudu, že jí neprávem odebral její „kmetcí dvůr" (tj. rustikální grunt) v Dobřenicích.[115] V týž den zároveň obeslal téhož Mareše k soudu i Mikuláš

vkladu prodeje zmíněného dvora pak zřejmě vůbec nedošlo, proto bylo na tuto nemovitost v roce 1535 pohlíženo jako na kmetcí (poddanský) grunt. Jako kmetcí dvůr prodal Holec tuto nemovitost před rokem 1545 pánu sousedních Zdechovic Sudovi z Řenec a jeho bratrům; jako kmetcí dvůr je zmiňován ve sporu s Piramem Kapounem ze Svojkova z téhož roku 1545 (DZM 226 H27). V roce 1548 však uzavřela Anna Dobřenská z Valdštejna (vdova po Vilému Dobřenském) se zdechovickým Sudou o tomto dvoře blíže neurčenou smlouvu, kterou byl zřejmě právní statut nemovitosti změněn. V roce 1549 se totiž hovoří již o dvoře poplužním, jehož vydání (po zaplacení tržní ceny) požadoval poručník dětí zemřelého Viléma Dobřenského (Zdislav Dobřenský z Dobřenic) na Sudovi z Řenec prostřednictvím úřadu desk zemských. Onen dvůr měl tedy status alodního (svobodného) majetku. Viz DZM 63 0 26. V době tohoto sporu (1549) žil již Václav Holec z Nemošic na dvoře v nedalekých Čívicích, kde byl pozemkovou vrchností jeho švagr Vincl z Petrsdorfu (manžel Holcovy sestry Kateřiny z Nemošic), viz DZM 96, fol. 75.

112) A. SEDLÁČEK, *Hrady*, I, s. 197.

113) F. K. ROSŮLEK, *Pardubicko – Holicko – Přeloučsko*, III., s. 95–96.

114) Zmíněný dvůr držela Johanka z Veselice zřejmě již v roce 1527, kdy byla titulována „Johanka z Veselice a v Dobřenicích" v obeslání ke svědectví ke komornímu soudu, viz KomS 26 H 11, též viz Johančin spor s Petrem Haléřem z Jičiněvsi z roku 1533 (KomS 27, s. 22).

115) Nešlo zřejmě o nějaký zjevně násilný čin, neb Johanka z Veselice ve stejné době obsílala téhož Mareše Dobřenského, aby jí zaplatil 35 kop grošů za rok a půl užívání jejích patnácti dojných krav, které u téhož Mareše měla. Byť se tato peněžní pohledávka řešila odděleně, zřejmě souvisela s „odebráním" onoho dobřenického dvora, který sice Johance patřil, ale který de facto již půldruhého roku Mareš Dobřenský užíval. Viz KomS 11 B 2 (1535). Tento spor se zřejmě vyřešil majetkovou dohodou. Mareš Dobřenský měl na svém pozemkovém majetku Johance z Veselice ujistit částku 100 kop grošů, což však ještě roku 1537 nebylo vyřízeno. Viz NP 2 D 19.

Anděl z Ronovce, že byl Mikulášem a jeho ozbrojenou družinou na veřejné silnici u Dobřenic neprávněně zajat, nucen k blíže neurčitému slibu a proti své vůli odvlečen od hráze rybníka Rozpakova až pod dobřenské sady.[116)]

Další spor Johanky z Veselice z roku 1536 také stručně popsal A. Sedláček, který však nevzal v potaz širší pozadí této causy. Na benešovické tvrzi navštívil paní Johanku Václav Holec z Nemošic; příslušník místní zchudlé drobné šlechty,[117)] který někdy kolem roku 1530 zakoupil od benešovických Andělů z Ronovce jeden ze dvorů ve vsi Benešovice (jak jsem zmínil výše), kde z výnosu dvora trvale žil. Ač příslušník rytířského stavu, přesto pan Holec velkou galantností nevynikal, neb měl údajně v úmyslu zabít paní Johanku sekerou.[118)] Tuto causu máme poměrně podrobně dokumentovánu řadou lokálně-historických pramenů, včetně obsáhlé výpovědi několika poddaných, ze kterých podrobněji vysvítá, oč vlastně šlo.[119)] Ze soudní obsílky z roku 1536[120)] však především vyplývá, že spoluvlastníky benešovické tvrze byli tehdy již jen sám Mikuláš Anděl, jeho mladší bratr Štěpán a jejich synovec Václav (syn zemřelého Habarta).

V malé vesnici tak vedle sebe kromě pozemkové vrchnosti (tj. rodiny Andělů, sídlící na tvrzi) a místních sedláků žili na selských dvorech i další chudí šlechtici. Běžné sousedské spory, které by jinak mezi poddanými na větších panstvích řešil rychtář, se dostávaly až před pražský komorní soud, neboť hádky o zemědělské náčiní či dobytek byly vedeny mezi osobami urozenými. Tak Václav Holec poháněl roku 1535 Mikuláše Anděla, že mu neoprávněně vzal dvě krávy, býka a dvacet sviní;[121)] Mikulášovu manželku Johanku vinil z toho, že si vzala jeho „kolečko“ (tedy ruční vozík s dvěma držadly a jedním kolem, užívaný nejčastěji k vyvážení hnoje z chléva)[122)] aj. Tyto drobné sousedské naschvály pak vyvrcholily výše popsaným napa-

116) Další pozdější spory Mikuláše Anděla s Marešem Dobřenským viz KomS 28 A 4 (1537).

117) Kvůli nesplacenému dluhu ve výši pouhé jedné kopy grošů jej pohnal před komorní soud roku 1535 Vilém Dobřenský z Dobřenic, viz KomS 11 H 12.

118) I když podle manželova svědectví paní Johanka po několika ranách tupou stranou sekery do zad krvácela z nosu a z úst, na životě ohrožena nebyla. Ostatně žila ještě roku 1561, viz KomS 57 G 6.

119) KomS 95, fol. 1; zde výpovědi svědků z řad poddaných; u komorního soudu tehdy svědčili sedlák Jan z Benešovic, dále Prokop, syn Volákův ze Seníka, a Dorota, sirotek po Vilému Hostinském. Poměrně podrobně popisují útok sekerou i sprosté nadávky, které při této rvačce padaly.

120) KomS 51 H3; případ nebyl uzavřen ještě roku 1539.

121) KomS 51 D 2.

122) A. SEDLÁČEK, *Hrady*, I, s. 197; podrobněji k této cause KomS 95 fol. 1, kde je zapsána svědecká výpověď sedláka Jana z Benešovic z roku 1536.

dením paní Johanky Andělové z Veselice sekerou, což její manžel Mikuláš Anděl považoval za pokus o vraždu. U komorního soudu se však takové banality odkládaly s odkazem na potřeby dalších a dalších svědectví (což proces pochopitelně prodražovalo); z dochované dokumentace vyplývá, že žádný z těchto drobných sporů nebyl dořešen ani po třech letech.

Hlavním majetkovým sporem byla však soudní pře, vedená mezi Anděly z Ronovce a Vilémem Dobřenským z Dobřenic[123)] o samotné Benešovice. Obě strany se později obviňovaly, že byly navzájem podvedeny; jednalo se pochopitelně především o peníze. Mikuláš Anděl se dostal v roce 1538 do dlužních problémů a nebyl schopen splácet dlužní povinnosti své (a své manželky).[124)] Jeden z jeho ručitelů (Vilém Dobřenský z Dobřenic) za manžele Andělovy dluhy zaplatil. Aby však o své peníze nepřišel, dohodli se, že Mikuláš Anděl Vilémovi Dobřenskému dočasně formálně převede svůj deskový statek Benešovice a pokud Anděl do půl roka peníze vrátí, tak bude tato transakce zrušena. Když však chtěl Mikuláš Anděl Dobřenskému v roce 1539 peníze vrátit zpět, ten se ke zpětnému převodu neměl a ani nebyl ochoten převzít peněžní hotovost, složenou Andělem u úřadu desk zemských. Tuto verzi předložil Mikuláš Anděl komornímu soudu roku 1541.[125)]

O rok později přišel s jiným vysvětlením: Podle smlouvy z roku 1538[126)] převzal Vilém Dobřenský zadlužený statek Benešovice. Zavázal se splatit dluhy rodiny Andělů a co zbyde navíc z hodnoty statku (ceněného na

123) Vilém Dobřenský byl velmi vzdáleným příbuzným výše zmíněného Mareše Dobřenského, ale po společných předcích mu zůstávaly drobné podíly na původním rodovém sídle v Dobřenicích. Pro účely této studie nepovažuji za nutné upřesňovat genealogické vazby uvnitř velmi rozvětveného rodu Dobřenských, který představoval ve východních Čechách jeden z nejpočetnějších rytířských rodů, jehož chudší členové sídlili (podobně jako někteří Andělové z Ronovce) také na selských rustikálních gruntech. Zmíněný Vilém patřil mezi bohatší část rodu; tomu také odpovídala skutečnost, že jeho manželka byla panského stavu (Anna z Valdštejna; sňatek před rokem 1539; Vilém ručil za manželčino mimořádně vysoké věno ve výši 1 000 kop), viz KomS 52 B8.

124) Mikuláš Anděl byl právě v roce 1538 poháněn k soudu i kvůli malým částkám, např. Jan z Levína a na Plese se soudně dožadoval zaplacení 14 kop grošů; kutnohorský měšťan Petr se soudil dokonce o pouhou 1 kopu. I v tomto soudním spise je výslovně uvedeno, že pohledávku „Petra od Kutné Hory“ na sebe přejal Vilém Dobřenský z Dobřenic, viz NP 2 J11 a R 12.

125) Jeho spor s Vilémem Dobřenským 1541 viz KomS 54 A 15.

126) Trhová smlouva o Benešovice z 11. října 1538 byla zpětně vložena do obnovených desk zemských 9. července 1543, viz DZKČ I/2, č. 692, s. 289 (též viz půhon Viléma Dobřenského vůči Mikulášovi Andělovi, týkající se tohoto vkladu in DZM 76 D3v).

700 kop grošů), to měl Vilém složit v hotovosti ve prospěch Mikuláše Anděla u úřadu desk zemských (také měl prodejci dát blíže neuvedené množství ryb po slovení benešovických rybníků).[127)]

Vilém Dobřenský si však naopak stěžoval, že zadlužení benešovického statku přesahuje dohodnutou tržní cenu 700 kop grošů a že Mikuláš není ochoten zbývající částky platit. Zároveň se Vilém Dobřenský bránil pomluvám, které o něm šířil Mikuláš Anděl a jeho žena Johanka z Veselice, že je při převodu Benešovic podvedl.[128)]

Spory o vlastnictví Benešovic pak jednoznačně řešil vklad do desk zemských roku 1543, kterým Mikuláš Anděl z Ronovce intabuloval benešovický statek Vilému Dobřenskému.[129)] Týž Vilém Dobřenský také před rokem 1541 získal sousední Brloh (před získáním Benešovic krátce užíval titulaturu „na Brlohu“)[130)] a znovu tak spojil benešovický statek do podoby, jakou měl po oddělení z přeloučského dědictví před rokem 1505. Následné snahy Johanky Andělové z Veselice o zpochybnění starších převodů benešovického statku zůstaly marné.[131)]

127) KomS 55 A 9 (1542); v určený termín se sporné strany k soudu nedostavily. S těmi rybami to Mikuláš Anděl Vilémovi Dobřenskému „oplatil“, neboť ve stejném roce (1542) pohnal naopak Vilém Dobřenský (který již držel sousední Brloh) Mikuláše Anděla, že neoprávněně lovil jeho ryby v rybníku Mřenice. To se však nestalo v okolí Brloha a Benešovic, ale v Dobřenicích, kde na panství Mareše z Dobřenic drželi své rustikální dvory jak Andělova manželka Johanka z Veselice, tak i Marešův vzdálený příbuzný Vilém Dobřenský z Dobřenic. Viz KomS 55 B 16.

128) Spor z roku 1542 v této věci viz DZM 1 Y27–28v.

129) DZKČ I/2. Soudní dohrou ještě v letech 1543–1544 pokračoval spor o podíly po zemřelé Mikulášově matce Kateřině Andělové z Ratěnic, kterých se domáhali sourozenci Bošínští z Bosině (po matce Anně z Petrupína zdědili část majetkových nároků Kateřiny z Ratěnic, zajištěných na benešovickém statku starým deskovým vkladem), blíže viz DZM 41 X 21 a DZM 31 C 10.

130) KomS 54 R5v (1541).

131) Po smrti Viléma Dobřenského († před 1548) i jeho manželky Anny Dobřenské z Valdštejna se stal na krátký čas poručníkem jejich nezletilých synů Jana a Zdeňka vzdálený příbuzný Petr Čáp Dobřenský z Dobřenic, tehdejší místopísař Království českého, který sídlil v sousedství Benešovic na statku Valy nad Labem. Petr Čáp Dobřenský se jakožto poručník uvázal v držbu Benešovic, což roku 1555 zpochybňovala právě Johanka Andělová z Veselice s odkazem na její podíl, který měla na benešovickém statku smluvně ujištěn. Viz DZM 42 F13v. Ještě v roce 1559 poháněla Johanka z Veselice (již vdova po Mikulášovi Andělovi) k zemskému soudu příslušníky další generace rodu Dobřenských, držících Benešovice (bratry Jana a Zdeňka), a dožadovala se vydání tohoto statku, ke kterému prý měla právo na základě smlouvy z roku 1533, kterou uzavřela se svým zemřelým manželem. Viz DZM 22 H3.

Po složitém rozprodeji benešovického statku na přelomu třicátých a čtyřicátých let 16. století se zbylí žijící mužští potomci Václava Anděla (jeho synové Mikuláš a Štěpán) podělili o zbytek peněz a usadili se na dvorech po okolních vesnicích.

Mikuláš Anděl a jeho žena Johanka z Veselice žili před rokem 1549 na panství svých příbuzných na selském dvoře ve vsi Rabštejnek poblíž Chrudimě.[132)] V letech 1552–1553 pak paní Johanka vedla zoufalý spor o nářek na cti, kterého se jí dostalo ze strany jednoho ze sedláků ze sousední vesnice.[133)] Majetkové nároky na podíl na benešovickém statku, kterého se Johanka Andělová z Veselice stále domáhala, se jí sice zřejmě nepodařilo prosadit, ale jako určitou formu vyrovnání nejpozději v roce 1554 získala od benešovických Dobřenských vrchnostenská práva k několika vesnickým chalupám z té části vesničky Seník, která původně patřila k benešovickému statku. V roce 1554 se tak v jednom sporu, vedeném v rámci rodiny Dobřenských (v němž byla předvolána jako svědek), tituluje jako „Johanka Andělová z Veselice a na Seníku".[134)] To byl však zřejmě poslední majetek, který rodině zůstal.

Mladší Mikulášův bratr Štěpán Anděl se v písemných pramenech neobjevuje příliš často. Nezletilým byl ještě v roce 1531, jako zletilý vystupuje v pramenech až od roku 1533; narodil se tedy okolo roku 1514. O majetkové transakce se však vždy starali starší bratři, před rokem 1535 Habart a později Mikuláš. V době, kdy (jako sotva dospělý) pobýval v polovině třicátých let na Benešovicích, dostával se do nebezpečných konfliktů se svým starším bratrem Mikulášem.[135)] Protože důvodem vzájemného ohrožování na

132) DZM 96 H30–H31. Ve sporech, které tehdy vedl Zdislav Dobřenský (poručník nezletilých dětí po zemřelém benešovickém Vilému Dobřenském z Dobřenic) jsou roku 1549 jako svědci poháněni m.j. Johanka z Veselice a v Rabštejnku a její manžel Mikuláš Anděl z Ronovce a v Rabštejnku.

133) Selská usedlost Mikuláše Anděla a jeho ženy Johanky ve vsi Rabštejnek byla součástí panství Slatiňany, náležejícího Heřmanu Lhotskému ze Zásmuk (jeho manželkou byla Mikulášova sestřenice Barbora z Ronovce). Johanka Andělová z Veselice pak v letech 1552–1553 opakovaně požadovala na Heřmanu Lhotském, aby se jí u zemského soudu dostalo satisfakce, neboť Heřmanův poddaný Havel, sedlák ze vsi Lhota pod Rabštejnkem, paní Johanku veřejně osočil slovy: „… *zvyjebená kurvo, žes statek svůj prokurvila*…". Viz DZM 85 F2 a DZM 119 J11.

134) DZM 119K 2.

135) Konflikt na rybniční hrázi u Benešovic, při kterém došlo i na zbraně a kterého se účastnil i Achylles Anděl, je dobře dokumentován u komorního soudu. Tuto příhodu popisuje A. SEDLÁČEK, *Hrady*, s. 197 a odtud i F. K. ROSŮLEK, *Pardubicko – Holicko – Přeloučsko*, III., s. 95–96. K majetkovému oddělení Štěpána Anděla došlo nejpozději roku 1536, kdy u zemského soudu

životě byly spory o majetek (v daném případě o ryby), předpokládám, že v době onoho sporu (1535) nebo krátce po něm už byli oba bratři majetkově odděleni. Obnovený deskový vklad, kterým Štěpán Anděl roku 1545 potvrzoval dřívější prodej svého dědického podílu (polovinu tvrze a polovinu poplužního dvora v Benešovicích) Janu Holcovi z Nemošic,[136] má zjevně retrospektivní charakter a proběhl před výše zmíněnými širšími dohodami o převodu benešovického majetku z roku 1538, které už s majetkovou účastí mladšího Mikulášova bratra Štěpána nepočítaly.

Zmíněný obnovený deskový vklad je poslední známá jednoznačná zmínka o tomto Štěpánu Andělovi z Ronovce (synu benešovického Václava Anděla).[137] Lze však předpokládat, že žil ještě na přelomu padesátých a šedesátých let 16. století, neboť jeho stejnojmenný bratranec (syn štěpánovského Zikmunda Anděla) tehdy poměrně často používal ke svému jménu diferenční příznak „starší". V té době tedy musel žít dospělý člen rodu téhož křestního jména věkově mladší, a jiný než benešovický Štěpán (který byl prokazatelně mladší, než jeho stejnojmenný kutnohorský bratranec)[138] v pramenech zatím doložen není. Žádný pozemkový majetek každopádně nedržel. Je možné, že zbytek života dožíval v Dobřenicích na Královéhradecku, kde v rámci majetkového vyrovnání uvnitř rodiny

rozporoval povinnost platit dluhy, které na něj starší bratr Mikuláš při dělení majetku převedl, viz DZV 45 C1.

136) V roce 1545 zplnomocnil Štěpán Anděl z Ronovce Petra Dobřenského z Dobřenic, aby do desk zemských vložil tuto starší transakci, tak jak byla intabulována před shořením desk zemských (1541). Viz DZV 46 A 17.

137) Z počátku čtyřicátých let 16. století máme dochováno několik dokladů, ve kterých figuruje jako svědek Štěpán Anděl z Ronovce, z kontextu však není jasné, který ze stejnojmenných bratranců Štěpánů Andělů je tím míněn; spory u komorního soudu z let 1541 viz KomS 28 A8a–9a; u zemského soudu z roku 1545 viz DZM 91 B 10.

138) Ve smlouvě o rozdělení majetku, kterou dala počátkem roku 1530 zhotovit vdova Markéta Andělová z Cidliny a na Zásmucích, se jméno jejího nedávno zemřelého manžela uvádí ve tvaru „Štěpán starší Anděl z Ronovce". Koncem dvacátých let (nejpozději na přelomu let 1529–1530) tedy musel být v rodu Andělů zletilý nějaký další Štěpán, kterému náležel atribut „mladší". Nemohl to být benešovický Štěpán (syn Václava Anděla), neboť o něm prokazatelně víme, že ještě roku 1531 nedosáhl zletilosti. Oním druhým Štěpánem, zletilým již roku 1530, mohl být tedy pouze kutnohorský Štěpán (syn Zikmunda Anděla) žijící již tehdy v Jílovém (viz pozn. č. 221). Když benešovický Štěpán dosáhl 18-ti let (1533), tak již byl zásmucký Štěpán po smrti. Atributem „starší" byl tedy označován kutnohorský Štěpán Anděl, zatímco atribut „mladší" příslušel zřejmě onomu Štěpánovi benešovickému, o kterém však nevíme, kde po prodeji Benešovic žil.

(když dosáhl zletilosti) převzal rustikální usedlost, která dříve patřila jeho švagrové Johance Andělové z Veselice (manželce Štěpánova staršího bratra Mikuláše). V letech 1533–35 totiž tento Štěpán Anděl vystupuje jako účastník sporů s Jaroslavem Kapounem ze Svojkova, týkajících se vzájemného vylovování rybníků v okolí Dobřenic, ve kterých svědčili sedláci z Dobřenic a z Kratonoh.[139)]

Prodejem benešovického statku v průběhu třicátých let 16. století příslušníci „přeloučské" větve rodu Andělů z Ronovce zdánlivě mizí z hlavních pramenů, týkajících se pozemkové držby. Proto je vůbec nezná (nebo chybně identifikuje) většina starší genealogické literatury i rukopisných rodopisných sbírek. Z pomyslného přítmí dějin vystoupili členové této větve rodu na světlo pramenů až v souvislosti se spory o správu majetku nezletilých dcer po bohatém Zikmundovi Andělovi z Ronovce († 1571), který byl jejich vzdáleným příbuzným ze „sezemické" větve rodu.

„Sezemickou" větev Andělů z Ronovce představovali potomci Jana Anděla, staršího syna Zikmunda Anděla z Ronovce, který je poprvé zmíněn (podle mého názoru ještě jako dítě velmi nízkého věku) ve výše uvedených zástavních listinách Mikuláše Buchovce z Buchova z let 1441 a 1442. Jako osoba jednoznačně zletilá je tento Jan Anděl z Ronovce v dosud známých pramenech zmíněn až v březnu 1470. Jan Anděl z Ronovce byl tehdy jmenován jedním členem devítičlenného štábu zemské vojenské hotovosti Chrudimského kraje (sedm šlechticů a dva měšťané), zřízené na obranu proti očekávanému vpádu Matyáše Korvína.[140)] Z toho lze usuzovat, že již v roce 1470 držel na Chrudimsku nějaký pozemkový majetek. Jakožto starší syn převzal Jan Anděl z Ronovce (označovaný stejně jako jeho mladší bratr pouze jako „panoše") majetek v Morašicích a okolí. Od zadlužených Minsterberků získal Jan Anděl roku 1488 do zástavy za částku 1 050 zlatých uherských panství Sezemice, tvořené stejnojmenným městečkem a třemi okolními vesnicemi[141)] a v blíže neurčené době (před rokem 1496) se stal také vlastníkem hrádku Frymburk a okolních vesnic.[142)]

139) KomS 93 K 16–17.

140) František PALACKÝ [ed.], A*kta veřejná i sněmovní v Království českém od r. 1453 do 1490*, in: Archív český IV, Praha 1896 [dále AČ IV], odd. B IX, s. 413–525, zde s. 443. Též viz O. FELCMAN [ed.], *Dějiny východních Čech*, s. 618.

141) AČ V, s. 540 (obnovený deskový vklad viz DZV 6 G 20). Edice Josef EMLER [ed.], *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých*, díl II., Praha 1872, s. 431–432

142) O držitelích tohoto hradu máme sice dost informací z doby předhusitské, nikoli však z 15. století. Někdy po roce 1432 měl být hrad Frymburk

TAB. II: ANDĚLOVÉ Z RONOVCE: prvních pět generací 15.–16. stol. – „SEZEMICKÁ VĚTEV“

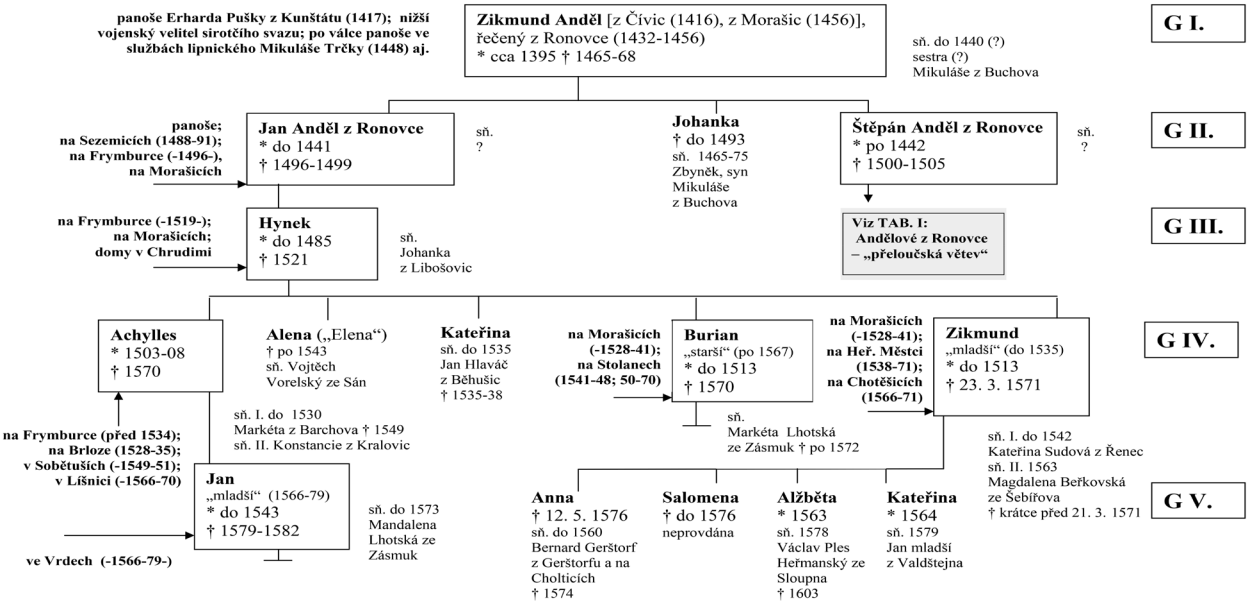

V případě Sezemic se však jednalo pouze o „jednoduchou“ zástavu bez dalších podmínek, takže Vilém z Pernštejna, který získal právo na výplatu zastavených minsterberských statků, tento majetek již roku 1491 ze zástavy jednoduše vyplatil. Janu Andělovi ovšem vyplatil za Sezemice podstatně vyšší částku (1 500 zlatých uherských), i když rozsah zástavy se po třech letech nijak nezměnil.[143)]

Po ztrátě Sezemic roku 1491 zůstával hlavním Janovým sídlem zřejmě hrádek Frymburk, podle kterého se tituluje roku 1496,[144)] do roku 1499 byl však po smrti. Zůstal po něm jen jediný syn Hynek Anděl z Ronovce, neboť nedošlo k žádnému dělení majetku a Hynek zdědil po otci všechny statky, tj. Frymburk na Královéhradecku i Morašice na Chrudimsku. Užíval tradiční titulaturu „na Frymburku“, ale ve skutečnosti zřejmě dlouhodobě pobýval na pohodlnější tvrzi v Morašicích,[145)] odkud to bylo blízko jak do

v držení rodu Valečovských z Valečova; v roce 1437 byl dobýván Alešem ze Šternberka (ale nevíme, kdo byl držitelem hradu). Dalšími doloženými držiteli Frymburka jsou podle starší literatury až počátkem 16. století Andělové z Ronovce jak dokládá Erik BOUZA, *Frymburk*, Orlické Hory a Podorlicko 5, 1973, s. 295–298. Víme však, že Frymburk nepochybně držel výše zmíněný Jan Anděl z Ronovce již koncem 15. století (1496). Frymburské panství získal někdy po roce 1467, kdy hrad Frymburk (dobytý a zbořený tehdy vojskem Jindřicha Minsterberského) držel Varlejch z Bubna. Viz Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, Praha 1541 (záznam pro rok 1467).

143) AČ V, s. 547; obnovený vklad viz DZV 6 A 22v–23v. Edice viz J. EMLER [ed.], *Pozůstatky desk zemských* II, s. 448. Pantví Sezemice (zápisné zboží kláštera sezemického, náležející ke Kunětické Hoře) tehdy tvořilo městečko Sezemice s podacím kostelním, celá ves Lukovna, ve vsi Počáplech dvůr kmetcí, který drží Ješek, a ve vsi Čankovicích pustý dvůr Ondřejovský s platem i důchody. S Jindřichem Minsterberským nebyl Jan Anděl z Ronovce zřejmě v dobrých vztazích, neboť když se zajímal o to, kdo od něj Sezemice může ze zástavy vyplatit, neptal se Minsterberka přímo, ale prostřednictvím svého švagra Buchovce. Stejným „komunikačním kanálem“ Minsterberk odpověděl, jak dokládá list Jindřicha Minsterberského z 31. ledna 1491, adresovaný Vilémovi z Pernštejna. Viz František DVORSKÝ [ed.], *Dopisy pana Viléma z Pernštejna z let 1580–1521*, in: Archív český XV., Praha 1897, odd. A. XXXI., s. 1–72, zde č. 24 na s. 11.

144) Státní okresní archív v Kolíně, fond Archív města Kolína, Manuál radní I., fol. 39 (zde zmíněn roku 1496 „*Jan Anděl z Ronovce a na Frymburce*“).

145) Dokladem je například soudní spor s pernštejnským služebníkem Václavem Vopršalem ze Zher a na Čívicích z roku 1519, viz AČ XIX, č. 2912, s. 453. Hynek Anděl z Ronovce a na Frymburku pohání Václava Vopršala ze Zher a na Čívicích a žádá pokutu 10 grošů za neoprávněné zbití svého služebníka Jiříka Němce. Hynek Anděl se před rokem 1521 také několikrát uvádí v evidenci pardubického panství, např. když propouštěl na pardubické panství dva sirotky, pozůstalé po zemřelém mlynáři Václavu z Třebosic. Viz Státní oblastní archív v Zámrsku, fond Velkostatek Parkubice, kn. č. 314, s. 52 (1521).

pernštejnských sídelních Pardubic, tak do Chrudimě. Přímo v Chrudimi si Hynek Anděl v roce 1519 koupil velký dům, který během dvou let doplatil; krátce nato však zemřel. Zůstala po něm vdova Johanka Andělová z Libošovic, která si pro sebe a pozůstalé nezletilé děti ještě v průběhu roku 1522 zakoupila v Chrudimi další nemovitost.[146)]

Hynek Anděl z Ronovce po sobě (pokud víme) zanechal několik dětí, které se dožily dospělého věku: synové Achylles, Burian a Zikmund, dcera Kateřina (před rokem 1535 provdaná za Jana Hlaváče z Běhušic)[147)] a pravděpodobně i dcera Alena.[148)]

Nejstarší Achylles byl zřejmě výrazně starší, než oba mladší bratři, a majetkově se oddělil dříve, někdy krátce po roce 1526,[149)] nejpozději však roku 1528. Převzal panství Frymburk se sídelním hrádkem a několika okolními městečky a vesnicemi, tedy majetek, ležící v Královéhradeckém kraji. Na Frymburku však Achylles už trvale nežil (podobně jako jeho otec Hynek), ale směroval svůj zájem na Chrudimsko. Již v roce 1528 si zakoupil od svých příbuzných z „přeloučské“ větve rodu ves Brloh, kde si zřídil novou tvrz (viz výše pozn. č. 108–109). V roce 1528 si také zakoupil domy v Chrudimi,[150)] tedy v těsném sousedství druhého bloku alodních statků, které při dělení připadly jeho mladším bratrům Burianovi a Zikmundovi.

146) AM Chrudim, kn. č. 364, fol. 125v–126 (1519) a 151 (1521). Dům v ceně 156 kop grošů míšeňských od Vencla Soukeníka; závdavek 16 kop; roční splátky také po 16-ti kopách.

147) Sňatek se uskutečnil nedlouho před rokem 1535, kdy bratři Burian a Zikmund Andělové z Ronovce a na Morašicích pohnali před komorní soud svého švagra Hlaváče, že dosud neujistil na svém pozemkovém majetku věno jejich sestry (a své manželky) Kateřiny z Ronovce, viz KomS 11 C 6.

148) V chrudimských městských pramenech se objevuje blíže neidentifikovaná Alena („Elena“) z Ronovce, která v roce 1528 prodala (jakožto jediná držitelka) jeden z chrudimských městských domů. Dům koupil Achylles z Ronovce, ale nikoli přímo od Aleny z Ronovce, ale přes prostředníka (Petra Ruska z Vlčnova). Z toho usuzuji, že šlo o Achyllovu starší sestru, provdanou a majetkově oddělenou ještě za Hynkova života (před rokem 1521). Viz AM Chrudim, kn. č. 364, fol. 223v a 228v. Tato žena je zřejmě totožná s Alenou z Ronovce, manželkou Vojtěcha Vorelského ze Sán, která je zmiňována ještě roku 1543, viz KomS 55 G 2.

149) Ještě v roce 1526 vystupují všichni synové zemřelého Hynka Anděla v rámci bratrského nedílu, když spolu s dalšími osobami prodávají pohledávku na statku Žireč na Královéhradecku Jiříkovi Gerštorfovi z Gerštorfu, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady*, V, s. 95; spor s Václavem Tuněchodským z Poběžovic z roku 1528 viz KomS 8 A 19; další jeho četné spory viz KomS 10, A 11, B 7, B20, F20 aj. Majetkově byli odděleni již roku 1528, jak dokládá spor s Viktorinem z Rozhovic (viz pozn. č. 152).

150) AM Chrudim, kn. č. 364, fol. 217, 226.

Oběma mladším bratřím (kteří zůstávali v bratrském nedílu)[151] připadl jako společný majetek morašický statek na Chrudimsku. Dědili ⅔ majetku,[152] proto lze předpokládat, že nejstarší Achylles spolu s Frymburkem převzal také povinnost mladším bratřím vyplatit část jejich podílu. To by vysvětlovalo poměrně složitou transakci, kterou všichni tři bratři Andělové provedli v polovině třicátých let s Janem Trčkou z Lípy a na Lipnici, jedním z tehdejších nejbohatších východočeských šlechticů. V roce 1534 Achylles Anděl z Ronovce prodal Trčkovi celé frymburské panství za částku 2 750 kop grošů českých. Sám Trčka pak o něco později (s intabulací roku 1538) odprodal od svého rozsáhlejšího dominia na Chrudimsku za 6 500 kop panství Heřmanův Městec, které od něj společně v rámci bratrského nedílu převzali Achyllovi mladší bratři Burian a Zikmund. Lze tedy předpokládat, že obě transakce spolu majetko-právně souvisely.[153]

Počínaje prodejem Frymburka začíná finanční úpadek Achylla Anděla, který poměrně výrazně kontrastuje s rychlým růstem moci a bohatství jeho nejmladšího bratra Zikmunda. V té době Achylles trvale žil ve vsi Brloh, získané od příbuzných z přeloučské větve rodu. Na své nově vystavěné brložské tvrzi ale mnoho klidu neužil. Býval častým účastníkem drobných sporů o urážku na cti, souvisejících zřejmě se spory o nezaplacené dluhy; soudil se o banality i se sousedními benešovickými Anděly.[154]

151) KomS 10 F6v; v půhonu z roku 1533 zmíněni společně Burian a Zikmund jako synové zemřelého Hynka Anděla z Ronovce.

152) V roce 1528 se Viktorin z Rozhovic dožadoval peněz, které odkázal zemřelý Hynek Anděl z Ronovce jeho (již zemřelému) otci Jiříkovi z Rozhovic, který býval úředníkem na hradě Kumburk. Jednalo se o částku 100 kop grošů českých, která měla být vyplacena po Hynkově smrti. Achylles Anděl už zaplatil svůj podíl z této částky ve výši 33 kop 20 grošů českých (tedy třetinu); zaplacení zbývajících 66 kop 40 grošů českých požaduje na Burianovi a Zikmundovi, kteří společně zdědili ⅔ majetku zemřelého Hynka z Ronovce. Viz KomS 8 C 2. Deskový vklad o majetkovém oddělení nejstaršího Achylla od mladších bratří z roku 1542 je retrospektivním vkladem, učiněným po shoření desk zemských, viz DZKČ I/1, č. 579, s. 247.

153) DZV 5 C 11; A. SEDLÁČEK, *Hrady*, II, s. 64–65.

154) Benešovickou paní Johanku Andělovou z Veselice častoval prý slovní urážkou že je „*zvyjebená lhářka*“; obdobnými slovy („*lhář vyjebený*“) označil i Viléma Dobřenského z Dobřenic; oba jej kvůli tomu roku 1535 obeslali ke komornímu soudu, viz KomS 11 D3 a E 19. Spor o vylovené ryby s Mikulášem a Štěpánem Anděly z roku 1535 viz A. SEDLÁČEK, *Hrady*, I, s. 197; k tomu též KomS 95 B15.

Krátce po polovině třicátých let pak Achylles Anděl svůj brložský statek ztratil.[155)]

Finanční problémy, se kterými se zjevně Achylles z Ronovce potýkal už v průběhu třicátých let, se ovšem nijak nedotýkaly jeho mladších bratří, neboť ti byli od nejstaršího Achylla majetkově odděleni a s jeho dluhy neměli nic společného. V roce 1531 dokonce pohnali mladší bratři Burian a Zikmund Andělové z Ronovce a na Morašicích svého staršího bratra Achylla (titulovaného tehdy „na Brloze") z toho, že je neuvolnil z pozice ručitelů („nevyvázal z rukojemství") při svatební smlouvě, ve které Achylles zaručil svému tchánu Tristamu Dašickému z Barchova věnní sumu své manželky Markéty z Barchova ve výši 300 kop grošů. Ze stejného důvodu pohnal pana Achylla ke komornímu soudu i Jan Holec z Nemošic roku 1533. Tato záležitost nebyla dořešena ještě roku 1535, kdy Jan Holec při vyhrál z důvodů Achyllovy neúčasti na soudním jednání.[156)]

Po prodeji frymburského panství roku 1534 a následné ztrátě Brloha (1535) už Achylles Anděl z Ronovce žádný pozemkový majetek nezískal, ačkoliv žil ještě poměrně dlouho. I když oba jeho mladší bratři velmi úspěšně rozšiřovali rodovou doménu na Chrudimsku, Achylles Anděl o pozemkový majetek nestál a stranil se i politického života. Není jasné, proč volil takovou sociální strategii a do jaké míry tato skutečnost souvisela s jeho finanční situací. Od mladších bratří (Buriana a Zikmunda) zřejmě žádnou finanční pomoc nemohl očekávat, takže i když v roce 1547 máme doložen jeho trvalejší pobyt v Heřmanově Městci (jehož vrchností

155) Achylles je titulován „na Brlohu" ještě v roce 1535, viz KomS 10 E4v; KomS 11 D3 a E 19. Od zadluženého Achylla Anděla brložský statek získal zřejmě ještě téhož roku 1535 nejprve Diviš Bošínský z Božejova a brzy po něm (v hodnotě 600 kop grošů) Jan Holec z Nemošic. Tato transakce byla uskutečněna před rokem 1536, kdy již Jan Holec užíval titulaturu „na Brlohu" (viz soudní obsílka od benešovického Mikuláše Anděla, který žádal Jana Holce, aby v rámci Mikulášova sporu s Václavem Holcem z Nemošic předvedl k soudu jako svědka svého brložského poddaného Jana Bradku, viz KomS 29 K8). Ještě před rokem 1541 (tj. před shořením desk zemských) od Jana Holce koupil brložský statek Vilém Dobřenský z Dobřenic, který tak ve svých rukách sjednotil původní statek Benešovice, tak jak jej držel Václav Anděl z Ronovce po rozdělení přeloučského dědictví před rokem 1505 (viz výše v textu). Tyto postupné převody eviduje kvatern desk zemských, obnovený po požáru roku 1541, viz DZKČ I/1, s. 193, 195 a 241. Zde i odkazy na následné vklady, kdy Jan Holec z Nemošic vkládá retrospektivně (r. 1543) do desk zemských Vilémovi z Dobřenic statek Brloh (DZM 76 E 13v a DZV 5 B 6v).

156) KomS 10 B17 a E4v.

byl mladší bratr Zikmund), nežil Achylles v bratrově panském domě, ale pronajímal si ve městě ubytování a stravu v hospodě.[157)]

Z Heřmanova Městce pak Achylles Anděl přesídlil na dvůr v nedalekých Sobětuších, kde je doložen v roce 1549.[158)] Po smrti své první manželky († 1549)[159)] pak sobětušský dvůr prodal (nejpozději roku 1551 svému bratru Zikmundovi)[160)] a přesídlil do Orlických hor (odkud pocházela jeho druhá

157) To vyplývá ze soudní obsílky z roku 1547, kdy si Achylles stěžuje na Ludvíka Sudu z Řenec, který na něj útočil v jeho pronajatém heřmanoměstec-kém hospodském bytě. Viz KomS 13 J 2.

158) DZM 96 fol. 75; roku 1549 pohání zdechovický Suda z Řenec jako svědky v jeho majetkovém sporu se Zdislavem Dobřenským z Dobřenic mimo jiných i Achylla Anděla z Ronovce a v Sobětuších. Od Achylla pak získal tento dvůr jeho bratr Zikmund, který o něj vedl spor s Heřmanem Lhotským ze Zásmuk (manželem Zikmundovy vzdálené příbuzné Barbory z Ronovce z „přeloučské“ větve rodu). Heřman Lhotský dokonce poslal na Zikmunda Anděla udání, že sobětušský dvůr nezahrnul do daňového přiznání (k tomu viz králův list z rokuí 1552, adresovaný Zikmundovi Andělovi in RG 49, fol. 253v). V odpovědi, kterou v této záležitosti psal sám Zikmund Anděl z Ronovce a na Heřmanově Městci králi Ferdinandovi, je poměrně podrobně vylíčena majetko-právní geneze tohoto dvora: Jednalo se o purkrechtní (poddanský) dvůr ve vsi Sobětuchy, který byl před Zikmundem Andělem v držení několika „dobrých lidí“ (rozuměj: šlechticů, nikoli podddaných). Heřman Lhotský tvrdí, že je pozemkovou vrchností (a že dvůr patří k jeho panství Slatiňany). Tomu Zikmund odpírá. Lhotskému na tom dvoře patří jen pravidelný roční plat (který mu řádně odvádí); od všech jiných povinností byl ten dvůr od předchozí vrchnosti (kterou byl držitel hradu Rabštejna) osvobozen. Ten dvůr tedy vždy náležel k panství Rabštejn, nikoli ke Slatiňanům, a Zikmund může listině doložit, že byl již dříve rabštejnskou vrchností osvobozen od všech povinností, krom výše zmíněného platu. Zikmund zároveň připomíná, že sám se z toho dvora (spolu s jiným majetkem) „šacoval“, tedy přiznával jej k zemské berni. Viz SM, sign. A 60/6, originál listu z 2. dubna 1552.

159) Poškozený náhrobní kámen Achyllovy manželky Doroty z roku 1549, umístěný v podlaze kostela ve Stolanech, popisuje Antonín RYBIČKA, *Další procházky v okolí Chrudimském*, Památky archeologické a místopisné 2, 1856, s. 155–156 (Stolany), též viz Karel CHYTIL, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém*, XI. Politický okres Chrudimský, Praha 1900, s. 204.

160) Skutečnost, že heřmanoměstecký Zikmund Anděl koupil sobětušský dvůr od svého bratra Achylla, dokládá list krále Ferdinanda z roku 1551, adresovaný Zikmundovi Andělovi. Zikmund Anděl, který byl za účast ve stavovském odboji roku 1547 potrestán mimo jiné i domácím vězení, žádal krále, aby mohl dojíždět z Heřmanova Městce na svůj dvůr do Sobětuch (při té cestě musel vyjet z území svého panství). Král Zikmundovi cesty do Sobětuch schválil, ale za níže uvedených podmínek: „… *na níže psaný způsob tobě toho dopouštím: Aby ty do téhož dvoru z statku svého jezditi i choditi mohl, však nikdež u žádného na cestě a gruntech cizích , kteréž by mezi tím dvorem a statkem tvým ležely, se nezastavoval*…“ (viz RG 49, fol. 146–146v).

manželka) na dvůr ve vsi Líšnice na panství Žampach,[161] kde žil ještě roku 1566.[162] Čas od času se dostával do drobných sporů s pozemkovou vrchností, i když sám pochopitelně nebyl poddaným, takže jeho případné prohřešky se musely řešit v rámci stavovských soudních institucí.[163] Zemřel někdy krátce před rokem 1570, kdy se jeho vdova Konstancie Andělová z Kralovic dožadovala dobytka, který ze dvora odehnal její nevlastní syn Jan Anděl.[164]

Zemřelý Achylles totiž jako jediný ze všech tří bratří zajistil pokračování rodu po meči alespoň v jedné další generaci, neboť z prvního manželství s Markétou z Barchova po něm zůstal syn Jan. Tento muž je v pramenech uváděn jako Jan mladší Anděl z Ronovce (přívlastkem „mladší" se odlišoval od svého stejnojmenného vzdáleného příbuzného z páté generace „přeloučské" větve rodu).[165]

Tento Jan Anděl z Ronovce se objevuje v písemných pramenech jako zletilá svéprávná osoba již v roce 1561, kdy zřejmě ještě žil u otce v líšnickém dvoře na žampašském panství.[166] Nejpozději od roku 1566 však už hospodařil sám na svém na dvoře ve vsi Vrdy („*na dvoře Vrdech, který*

161) A. SEDLÁČEK, *Hrady*, V, s. 95.

162) DZM 164 H8: zde spor Viléma Trčky z Lípy a na Veliši s Achyllem Andělem z Ronovce a v Líšnici z roku 1566.

163) KomS 28 G20: V roce 1558 pohnal Zdeněk Žampach z Potštejna a na Žampachu Achylla Anděla z Ronovce, aby ke komornímu soudu předložil ceduli řezanou, kterou Zdeněk v roce 1556 zakázal Achyllovi provozovat myslivost na Zdeňkových pozemcích.

164) SM, sign. A 60/2.

165) V průběhu sedmdesátých let 16. století tak žili dva dospělí příslušníci rodu Andělů, užívající křestní jméno Jan. V lokálních pramenech často není užíváno jejich rozlišení („mladší" a „starší"), neboť žili v jiných krajích a pro běžnou evidenci na úrovni dominia odlišení nebylo nutné. V právních pramenech celozemského dosahu jsou však odlišováni přesně, aby nemohlo dojít k jejich záměně. To je zřejmé například ze zápisů, vedených v roce 1574 v jednom z kvaternů desk zemských menších, kde byly evidovány souběžně projednávané dlužní spory obou Janů Andělů. Zde jsou přesně odlišeni „Jan starší Anděl z Ronovce a v Volešnici" od „Jana mladšího z Ronovce a ve Vrdech". Viz DZM 45 E 15: Jan Dobeš z Bezděkova a na Horní Bukovici pohání Jana staršího Anděla z Ronovce a v Volešnici z nářku chlapství; Jan Anděl se omlouval, že Dobeše nařkl v opilství. Zároveň tamtéž fol. G 14 (1574) purkmistr a konšelé města Čáslavi pohánějí Jana mladšího Anděla z Ronovce a ve vsi Vrdech z dluhu za dlouhodobě neplacený pronájem pozemků.

166) DZM 125 N8: Jan Anděl z Ronovce pohání roku 1561 Jana Buriana Žampacha z Potštejna a na Žampachu, aby zajistit svědeckou výpověď svého poddaného Václava Velikého z Žamberka, bývalého rychtáře. V dané záležitosti žádá také o svědectví Buriana Strachoty z Kralovic a na Vorlici. Podstata sporu není blíže vymezena; odmítnutí svědectví je však sankcionováno poměrně vysokou částkou 200 kop grošů míšeňských.

slove Zemanovský“). Po zemřelém strýci Burianovi Andělovi (viz níže) tento Jan mladší Anděl zdědil a obratem prodal dům v Heřmanově Městci (je zde uveden ještě v urbáři z roku 1572)[167] a majetkový podíl 40 kop gr. míš. na předměstském dvoře.[168] Těchto aktiv se však již počátkem sedmdesátých let zbavil. Až do roku 1574 se tak v různých pramenech objevuje pouze s titulaturou „ve vsi Vrdech“ nebo „na dvoře ve vsi Vrdech“.[169] Ze své usedlosti měl odvádět plat městu Čáslavi, resp. čáslavské faře a kostelu nájem za pronajatá pole o výměře ¾ lánu. Protože však od roku 1566 městu Čáslavi příslušnou částku neplatil,[170] o tento dvůr zřejmě přišel. Žil ještě roku 1578, neboť v té době je stále v pramenech odlišováno, zda se jedná o Jana „mladšího“ či „staršího“ (k němu viz níže). V roce 1582 již byl vrdský Jan mladší Anděl po smrti a nemáme žádné prameny, které by dokládaly existenci nějakých jeho potomků.

Mladší Achyllovi bratři Burian a Zikmund Andělové zůstávali dlouho v bratrském majetkovém nedílu a zděděný malý morašický statek na

167) Petr VOREL, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*, Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 239–274. Prodej domu Janu Sládkovi se však uskutečnil již dříve, ale nebyl zapsán do městských knih. Koncem roku 1571 totiž místní měšťan Jan Sládek prodává za 125 kop gr. č. Bartolomějovi Chlumeckému „… *dům, který byl prv sám koupil od urozeného pána Jana Anděla mladšího z Ronovce s rolí, která leží k Raškovicům*…“. Viz AM Heřmanův Městec, kn. č. 6, fol. 70 (dle staré foliace fol. lxxix).

168) Z kupní ceny 50 kop gr. m. převzal prodávající Burian anděl jen závdavek ve výši 10 kop; zbylých 40 kop majetkového podílu po něm zdědil jeho synovec Jan mladší Anděl, který tyto „gruntovní peníze“ prodal místnímu měšťanu Janu Sládkovi. Viz AM Heřmanův Městec, kn. č. 6, fol. 44 (dle staré foliace fol. li).

169) NAP, fond Nejvyšší purkrabství pražské, kn. č. 20; NAP, fond Registra komornická soudu nejvyššího purkrabství pražského 1568–1576 [dále NP 20], kn. č. 20, fol. G 8: v zápise z roku 1571 původně „*Jan Anděl z Ronovce a na dvoře svobodném ve vsi Vrdech*“ poháněl k soudu Adama z Lomné a Martina Černína. Tento zápis byl následně opraven tak, že „*Jan Anděl mladší a na Vrdech*“, pohání Ctibora Lhotského ze Zásmuk. Též viz: DZM 108 C78 (1572) Jan mladší Anděl z Ronovce a na dvoře Vrdech dlužil za pšenici 18 kop 10 gr. bílých Václavu Robmhápovi z Suché a na Vildštejně. Místo pobytu Jana mladšího Anděla také dobře dokládají svědectví poslů od soudu nejvyššího purkrabství, kteří mu doručovaly soudní obsílky pro neplacení dluhů. Viz NP 20 H 18v (1573): Alžběta Bohdanecká z Nestajova pohnala Jana Anděla z Ronovce; posel Bartoň Řezníček svědčí: „… *dodal sem půhonu panu Andělovi v Brdech [sic!] tu neděli před sv. Kateřinou*…“ NP 20 J 10 (1573): Magdalena Černínová z Zap pohání Jana Anděla mladšího z Ronovce; posel Jíra Hejtmánek svědčí „… *na Vrda dodal sem půhonu v středu po Božím těle*…“, (za předání soudní obsílky dostal tento posel zaplaceno 19 grošů). Další zmínky o vrdském Janu mladším Andělovi viz DZM 156 J27 (1570), DZM 124 L28 (1571) a DZM 109 K 4 (1574).

170) Spor o tento plat z roku 1574 spolu s bližším popisem Janova vrdského dvora viz DZM 45 G14.

Chrudimsku systematicky rozšiřovali, a to i koupěmi jednotlivých částí sousedních vesnic.[171] I po získání podstatně rozsáhlejšího heřmanoměstského panství (1538),[172] se kterým spojili starší (územně sousedící) rodový statek, dál užívali titulaturu „na Morašicích“,[173] neboť v samotném centru nového panství (kterým se stalo městečko Heřmanův Městec) zatím žádné vrchnostenské sídlo vystavěno nebylo.[174]

Už od třicátých let 16. století se tito bratři Andělové společně i jednotlivě objevují vcelku pravidelně jako účastníci různých sporů, ovšem v úplně jiné pozici, než jejich chudí benešovičtí příbuzní. Když už byli předvolávání před soud kvůli různým majetkovým sporům, ublížení na zdraví či násilnostem, pak vždy jako strana silnější, užívající své mocenské převahy vůči poddaným jiných vrchností či chudší drobné šlechtě.[175]

O majetek se rozdělili až roku 1541,[176] a to zřejmě v souvislosti s prvním sňatkem Zikmunda Anděla, který se téhož roku oženil s Kateřinou Sudovou z Řenec.[177]

Zachoval se velmi podrobný popis majetkového rozdělení obou bratří: Burian převzal morašický díl, Zikmund heřmanoměstecký díl; zároveň se také rozdělili o povinnost splácet dluhy, které byly pro každého z bratří vyčísleny poměrně vysokou částkou 5 500 kop grošů českých.[178] Takto

171) V roce 1536 přikoupili od Pavla Choltického z Újezda roční platy na několika gruntech v Rozhovicích: sedlák Jan Klik 50 grošů; krčmář Strejček 60 grošů; 8 grošů platu, který ve vsi patřil městu Čáslavi a 2 groše platu na usedlosti Jana, Vaškova bratra, dále podací kostelní v Rozhovicích a louku pod vsí Dolany, ze které platí ročně sirotci po zemřelém Jindřichu Pikartovi z Mezilesic 24 grošů. Za to vše zaplatili 200 kop grošů. Tento převod měl na místě prodávajícího vložit do desk zemských Čeněk Střela z Rokyc a na Štěpánově. Viz KomS 180 C 8.

172) Obnovený vklad z roku 1541 viz DZKČ I/1, č. 315, s. 147–148.

173) KomS 28 A 8 (1541).

174) V roce 1539 (ještě v rámci bratrského nedílu) odprodali za 1017,5 kopy gr. č. ves Přestavlky Janu Lukavskému z Lukavice, viz obnovený vklad z roku 1542 in DZKČ I/1, č. 582, s. 248.

175) 1536 Jan Trčka z Lípy a na Vlašimi obsílá bratry Anděly, že spolu se svým zbrojným lidem zabrali půl lánu polí jeho poddanému sedláku Duchkovi Štěrbovi ze vsi Lány a že Zikmund Anděl zbil Matěje Malušku, rychtáře ze vsi Dlubina, viz KomS 51 J7.

176) DZM 9 A1, 1541 Zikmund Anděl obsílá svého staršího bratra, aby mu vydal dědický podíl; po shoření desk vložen vklad, ve kterém Burian potvrzuje majetkové oddělení od mladšího bratra Zikmunda, viz dále DZKČ I/1, č. 55, s. 29

177) Zikmund Anděl zapisuje na svém dědičném zboží v Třebosicích manželce Kateřině z Řenec věno ve výši 750 kop gr. čes., viz DZKČ I/1, č. 316, s. 148.

178) DZV 41 A 19–21 (morašický díl); tamtéž C8–9 (heřmanoměstecký díl).

vysoké zadlužení pozemkového majetku (srovnatelné s jeho tržní hodnotou) by za standardních okolností zřejmě brzy vedlo k jeho prodeji. To potkalo staršího Buriana Anděla, který postupně odprodával části zděděného majetku, především velkou ves Stolany, kterou od něj odkoupil a k pardubickému panství připojil Jan z Pernštejna.

Burian Anděl sice také připojil svůj podpis k opozičnímu stavovskému programu roku 1547, ale odboje se (narozdíl od mladšího bratra Zikmunda) aktivně neúčastnil, takže majetkově postižen nebyl. Nicméně s finančními problémy se potýkal a činilo mu problém splácet úroky i z menších částek.[179)] V roce 1544 proto prodal za 3 000 kop grošů českých Mikulášovi Štítnému ze Štítného zbytek původního morašického statku,[180)] na kterém se krátce poté usídlil Mikulášův zeť Petr Hamza ze Zábědovic.[181)] Od Pernštejnů však hned v roce 1550 zpět odkoupil ves Stolany, kde si vybudoval nové sídlo a také se podle Stolan až do své smrti tituloval.[182)] V Heřmanově Městci získal roku 1555 dům ve městě směnou za svůj chrudimský dům,[183)] proto se také někdy nechával tímto způsobem titulovat („Burian

179) V roce 1547 na něj vznesl půhon k úřadu nejvyššího purkrabství pražského Jan Dobřenský z Dobřenic (i na místě svých nezletilých bratří Zdislava a Zdeňka) kvůli dluhu 25 kop a nezaplaceným úrokům ve výši 11 kop 15 grošů. Vzhledem k tehdejší maximální úrokové míře, platné od roku 1543 (6 %) se tedy muselo jednat o úroky, nesplácené po několik let. Viz NP4 B2.

180) Text kupní smlouvy (opis z DZV 5 H13) viz Státní oblastní archív Litoměřice – pobočka Žitenice, fond Rodový archív Lobkoviců roudnických, sig. L 4/2 (tento fond, postoupený v rámci restitucí rodině Lobkoviců, je v současné době badatelsky nepřístupný). Morašické panství tehdy zahrnovalo tvrz, dvůr a ves Morašice, celé vsi Třibřichy, Bylany, Dřenice, Rozhovice a části vsí Mikulovice, Lány a Mezilesice a pustou tvrz Kozojedy. Viz též Václav HANUS [red.], *Chrudimsko a Nasavrcko*, díl IV. Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku, Chrudim 1926, s. 83.

181) Podrobněji viz Petr VOREL, *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa pernštejnských dominií v Čechách v letech 1550–1552*, Scientific papers of the University of Pardubice, Series C, Institute of Languages and Humanities 2, 1996, s. 115–142. S novým držitelem svého starého rodového majetku vedl heřmanoměstecký Anděl jen běžné spory, týkající se poddanských záležitostí, viz např. DZM 129 N17 (1557).

182) DZM 70 C14. Stolanský statek přiznával Burian v berním rejstříku z roku 1557 v hodnotě 1500 kop grošů (a majetek poddaných v hodnotě 550 kop), viz Otto PLACHT [ed.], *Odhad majetku stavů Království českého r. 1557*, Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, roč. 1947/IV, Praha 1950.

183) K tomu podrobněji viz David RICHTER, *Majetková držba Andělů z Ronovce v předbělohorském období v Chrudimi*, VčSH 26, 2014, s. 135–178, zde č. 8, s. 159–160.

Anděl z Ronovce a v Heřmanově Městci“).[184] Zde na panství svého bratra Zikmunda také před rokem 1564 zakoupil předměstský dvůr.[185]

Heřmanoměstecký dům (ke kterému patřil i pivovar a sladovna) byl Burianovým hlavním sídlem, což je dobře dokumentováno v záznamu z roku 1564, jímž Burian ujišťoval svými heřmanoměsteckými nemovitostmi půjčku 250 kop grošů míšeňských. Sám se v témže záznamu tituloval „Burian Anděl z Ronovce a na Stolanech“, ale peněžní půjčku ujišťoval „… *na domě svém zde v Městci Heřmanově, v němž bydlí, ležícím vedle [domu] urozeného pana Sudy z Řenec z jedné a domem Havla Plácalovým z druhé [strany], s pivovarem, sladovnou, pánví a co k tomu pivovaru a sladovni náleží; tolikéž na dvoru svém, kterýž též při Městci Heřmanově má…*“.[186]

V posledních letech svého života byl stolanský Burian Anděl uváděn jako „Burian starší Anděl z Ronovce“ pro odlišení od svého mladšího prasynovce z přeloučské větve rodu. Zemřel až v roce 1570[187] (Sedláček mylně uvádí 1568)[188] a nezanechal po sobě žádné potomky.

184) DZM 32 K 23 (1563).

185) Burianova manželka užívala titulaturu „Markéta Andělová ze Zásmuk a v Heřmanově Městci“, viz DZM 156 G15 (zde spor z roku 1570 se Zdislavem Dobřenským z Dobřenic, který sídlil na rustikálním gruntu v nedalekých Jezbořicích). Předměstský dvůr v Heřmanově Městci však Burian Anděl stihl krátce před svou smrtí prodat („… *dvůr svůj v Kostelní ulici i s stodolou*…“); v roce 1570 jej za 50 kop gr. m. koupil Havel, syn zemřelého Havlíčka; Burian Anděl si před svou smrtí stihl převzít závdavek ve výši 10 kop gr. míš. Viz Státní okresní archív Chrudim, fond AM Heřmanův Městec, kn. č. 6, fol. 44 (dle staré foliace fol. li).

186) SOkA Chrudim, fond AM Heřmanův Městec, kn. č. 1864, fol. 44. Zmíněnou půjčku 250 kop gr. m. od Mandaleny Vlčnovské z Doupova splatil Burian Anděl ještě roku 1564. Jiný z heřmanoměsteckých domů vlastnila Barbora Lhotská z Ronovce, vzdálená Burianova příbuzná z „přeloučské“ větve rodu. Roku 1569 byla ona nemovitost v ceně 100 kop gr. m. na příkaz vrchnosti (Zikmunda Anděla) prodána místnímu měšťanu Janu Blažkovi. Barboře Lhotské z Ronovce zde zůstal podíl ve výši 36 kop gr. m. Tato aktiva po zemřelé Barboře roku 1572 zdědila vdova po Burianovi Andělovi Markéta Andělová ze Zásmuk, která onen podíl prodala Bartolomějovi Pekařovi. Viz SOkA Chrudim, fond AM Heřmanův Městec, kn. č. 6 (Registra kšaftů a trhů 1562–1599), fol. 32 (dle staré foliace fol. xxxviii).

187) Ještě v roce 1570 byl Burian Anděl z Ronovce a na Stolanech spolu s řadou dalších šlechticů obeslán k zemskému soudu Magdalenou Dobřenskou z Dobřenic, vdovou po Janu mladším Holcovi z Nemošic. Jednalo se o ručitele za její podíl na manželově majetku, který měla zaručen svatební smlouvou. V době sňatku (1558) jí její starší bratr Bohuslav Dobřenský vyplatil věno ve výši 100 kop a od matky Barbory ze Zásmuk dostala navíc dalších 150 kop; za to jí manžel právně ujistil podíl ve výši 375 kop, za což krom jiných ručil i výše zmíněný Burian Anděl z Ronovce (jehož manželka Markéta Andělová ze Zásmuk byla Magdaleninou tetou), viz DZM 32 M 17.

188) OSN II, s. 275.

Mladší Burianův bratr Zikmund Anděl z Ronovce († 1571)[189] byl nejvýznamnější osobností v celém rodu. Od konce třicátých let se pravidelně objevuje na pozici hejtmana Chrudimského kraje za rytířský stav,[190] aktivně se zapojoval do politického života, účastnil se pravidelně zemských sněmů a byl pověřován důležitými funkcemi, souvisejícími s financemi. Už v roce 1541 měl v Chrudimském kraji na starost výběr berní.[191]

Vrcholem Zikmundovy politické aktivity se stal stavovský odboj roku 1547, do kterého se (jakožto tehdejší hejtman Chrudimského kraje) na straně českých stavů aktivně zapojil. Po rozkladu odboje strávil určitý čas ve vězení,[192] nakonec však byl (i díky vlivným příznivcům) potrestán jen domácím vězením a tím, že jeho svobodný pozemkový majetek (soustředěný tehdy v rámci panství Heřmanův Městec) byl „dobrovolně" převeden ze svobodné (alodní) držby v jinou právní formu a stal se lénem (manstvím) krále Ferdinanda I. Přes tuto změnu (jejíž důsledky se v praxi projevily až po více než dvaceti letech) heřmanoměstecké panství Zikmundovi zůstalo a také se dál běžně tituloval „na Heřmanově Městci" i po roce 1547.[193]

Domácí vězení (spočívající v tom, že Zikmund Anděl nesměl bez dovolení krále opustit území svého heřmanoměsteckého panství) trvalo řadu let a bylo (podobně jako většině podobně potrestaných) ukončeno až v po-

189) Krátký čas mezi úmrtím kutnohorského Zikmunda Anděla († 1535) a dosažením zletilosti jeho vzdáleného morašického (resp. později heřmanoměsteckého) příbuzného Zikmunda Anděla (krátce před 1531) jsou oba mužové rozlišováni uvedením atributu „starší" nebo „mladší" u křestního jména. Ve starší literatuře jsou často zaměňováni. Jejich rozlišení je však poměrně snadné vzhledem k profesní orientaci kuthohorského Zikmunda staršího Anděla († 1535), který zemřel právě v době, kdy jeho o generaci mladší prasynovec, heřmanoměstecký Zikmund mladší Anděl († 1571), zahajoval svou kariéru.

190) RG 20, fol. 115, rozepsání hejtmanů 1539: v Chrudimském kraji za panský stav Vilém Šťastný z Valdštejna a na Rychmburce, za rytířský stav Zikmund Anděl z Ronovce a na Morašicích.

191) *Sněmy české*, I, s. 520, dále zde s. 618, 632.

192) V době stavovského odboje (na jaře 1547) byli hejtmany Chrudimského kraje mladičký Jaroslav z Pernštejna (za panský stav) a heřmanoměstecký Zikmund Anděl. Protože však Jaroslav z Pernštejna měl nastoupit do služby u krále Ferdinanda a Zikmund Anděl byl pro svou účast na odboji zrovna ve vězení, oznámil král Ferdinand dopisem Janu z Pernštejna, že výkonem hejtmanské funkce v Chrudimském kraji má být až do dalšího rozhodnutí ustanoven Mikuláš Štítný ze Štítného a na Morašicích, viz RG 41, s. 83 (1547).

193) Drobné soudní spory viz KomS 52 C 14–15 (1565).

lovině padesátých let 16. století. Smyslem takového opatření bylo vyřadit příslušného šlechtice z politického života (nemohl se účastnit sněmovních jednání), ale takový stav pochopitelně komplikoval i řadu jiných běžných životních potřeb. Aby Zikmund nemusel krále Ferdinanda žádat každou chvíli o povolení k výjezdu mimo své panství, pověřil například tehdejšího místopísaře Království českého (a svého pozemkového souseda) Petra Čápa Dobřenského z Dobřenic a na Valech nad Labem, aby jej zastupoval při četných soudech.[194)]

Ve srovnání s jinými aktivními účastníky stavovského odboje, kteří byli potrestáni podstatně přísněji, byla situace Zikmunda Anděla odlišná v tom, že byl úzce spřízněn rodinnými vztahy s jedním z nejvýznamnějších tehdejších protagonistů „prokrálovské" strany, s královským podkomořím Jiříkem Gerštorfem z Gerštorfu. Podkomoří Gerštorf byl Zikmundovým pozemkovým sousedem a vystavěl si renesanční zámek v blízkých Cholticích. S bratry Anděly pojily Gerštorfa již dávné vztahy, neboť již v roce 1526 od nich kupoval panství Žireč.[195)] Ale především: Zikmund Anděl provdal svou nejstarší dceru Annu za Jiříkova nejstaršího syna Bernarda Gerštorfa. Z tohoto manželství se brzy začala rodit Zikmundova první vnoučata (nejstarší vnučka Anna Gerštorfová) a protože Annina mladší sestra Salomena zůstávala svobodná (a nikdy se nevdala), je logické, že na svou dceru a zetě začal Zikmund Anděl postupně různými formami převádět majetek. Nejvýznamnější transakcí tohoto druhu byla koupě skupiny vesnic, hraničících jak s gerštorfským panstvím Choltice, tak s panstvím heřmanoměsteckým.

Sňatek Zikmudovy dcery se synem podkomořího Gerštorfa (1557) byl zřejmě mezníkem, po kterém se kdysi potrestaný člen stavovského odboje

194) To vyplývá ze soudní obsílky z roku 1556, kdy heřmanoměstecký Zikmund Anděl žádal na Kunce z Dobřenic, sestře zemřelého místopísaře Petra Dobřenského, aby mu vrátila 5 kop grošů, které ve svém domě v Heřmanově Městci dal panu Petrovi, aby za něj vyřídil soudní zastupování v době jeho domácího vězení, což však týž Petr již v důsledku své následné smrti (1555) nestihl zařídit. Viz DZM 129 Q 15.

195) Statek Žireč nepatřil k dlouhodobě drženému majetku Andělů; zřejmě jej získal někdy koncem druhé dekády 16. století Hynek Anděl (spolu s dalšími podílníky) v rámci nějakého majetkového sporu. Jiřík Gerštorf z Gerštorfu pak žirečský statek koupil od několika spolumajitelů; jednou prodávající stranou byli (všichni společně) bratři Achylles, Burian a Zikmund Andělové. A. Sedláček datuje tento převod do let 1526–1534; toto rozmezí však můžeme zúžit, neboť k prodeji muselo dojít před rokem 1528, kdy se nejstarší Achylles od ostatních bratří majetkově oddělil, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady*, V, s. 95.

začíná (ještě za vlády Ferdinanda I.) postupně vracet do aktivní politiky. V roce 1561 se tak znovu objevuje ve funkci hejtmana Chrudimského kraje.[196)]

Počátkem šedesátých let se však také zásadním způsobem změnila Zikmundova rodinná konstelace. Stárnoucí pan Zikmund Anděl se v roce 1563 znovu oženil (s Magdalenou, dcerou Jindřicha Beřkovského ze Šebířova)[197)] a krátce po svatbě z tohoto sňatku vzešla brzy po sobě dvojice dcer. Zikmund Anděl se sice nedočkal syna a pokračovatele rodu, nicméně po jeho druhém sňatku od poloviny šedesátých let znovu začal intenzivně investovat do pozemkového majetku. Proto také žádal na svém zeti Gerštorfovi, aby mu vkladem v deskách zemských zpět převedl pozemkový majetek (skupinu několika vesnic v Železných horách, sousedících s panstvími obou, tchána i zetě), který na něj kdysi nechal „napsat".[198)]

S pozemkovým majetkem zřejmě různě spekuloval; což byla nejspíše výhodná koupě a následný prodej panství Lovosice.[199)] Hlavní akvizicí se však stala koupě panství Chotěšice,[200)] které pak užíval při své titulatuře „na Chotěšicích".[201)] Alternativně však až do své smrti užíval i starší titulaturu „na Heřmanově Městci"; zřejmě v závislosti na tom, v jakém kraji byl veden ten či onen spor.[202)]

196) DZM 125 W40, W49; titulován jako hejtman kraje chrudimského při půhonu o pokutu 20 kop, kterou požadoval na svojšickém Jiříkovi Gerštorfovi za nevydání poddaného Bartoloměje řečeného Bartáka, syna zemřelého Jíry Ševce z Heřmanova Městce, který je usedlý ve vsi Stojice (1561).

197) DZM 5 S 15.

198) 1566; Bernard Gerštorf z Gerštorfu a na Svojšicích vložil v dluhu 3000 kop Zikmundovi Andělovi z Ronovce a na Městci Heřmanově vsi Skupice, Janovice, Zbyhňovice, Chrbokov, Cítkov, Sušice, Vyžice, Slavice, Hody, Prachovice, Tasovice, Vápenný Podol, Nutice (tak jak jsou obsaženy v předchozím převodu od Viléma Trčky z Lípy z roku 1556), viz DZV 88 A 10. Starší jednání o tomto majetku mezi týmiž (1562) viz DZM 77 C12, C19 a DZM 100 A4 a A10 (1563). Tento převod byl ujištěn smluvně již roku 1555; Zikmund žádal svého zetě, aby byl onen převod vložen do desk zemských.

199) SM A 60/4; Zikmund Anděl z Ronovce prodal Lovosice zemřelému Šlejnicovi, kupní cena však ještě roku 1570 nebyla splacena. Anděl vyžaduje urychlenou platbu po synech zemřelého, žádá o panovnickou intervenci a zároveň nabízí, že by z utržené částky byl ochoten půjčit císaři 2 500 kop grošů.

200) A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 406; Zikmundovy transakce se statkem Běchary *tamtéž* s. 309.

201) Zmíněn i s manželkou ve sporu z roku 1566, viz DZM 164 C39 a DZM 70 C14.

202) Ve sporu s Vilémem Trčkou z Lípy a na Veliši roku 1566 viz DZM 164 G10–13 a H1.

Díky tomu, že heřmanoměstecký Zikmund Anděl byl velmi bohatým mužem (čile také podnikal v úvěrových aktivitách), setkáváme se s ním v řadě pramenů různého typu, od soudů o peníze,[203] hraničních sporů se sousedními vrchnostmi[204] (včetně příbuzných jeho zetě),[205] sporů mezi poddanými,[206] v pozici pozemkové vrchnosti, která podporuje rozvoj svého poddanského města a mnoha dalších, jejichž výčet je pro účely této studie zbytečný. Díky těmto aktivitám se také dochovalo několik Zikmundových pečetí s vyobrazením rodového erbu;[207] z nich však není patrné, jaké barvy štítu či heraldické figury užíval.

Koncem šedesátých let 16. století byl velmi bohatým mužem, jehož panství nebylo zadluženo. Naopak sám byl věřitelem panovníka i mnoha českých šlechticů. Podle berních rejstříků patřil na Chrudimsku mezi nejbohatší pozemkové magnáty: roku 1564 přiznával majetek v hodnotě 14 tisíc kop grošů českých (tj. o 500 kop víc, než litomyšlský Vratislav z Pernštejna) a roku 1567 vládl na panství s celkovým počtem 421 poddanských usedlostí.[208]

Na sklonku Zikmundova života bedlivě sledovali jeho zdravotní stav úředníci českého oddělení dvorské komory, neboť dobře věděli, že po jeho smrti budou majetek zabírat. Na tom se dalo vždy (a zvláště v případě

203) NP 4, fol. D3, K11, T 10 a V 10.

204) DZM 91 R2, roku 1547 vede spor s Janem z Pernštejna o vodu na svítkovský mlýn.

205) 1560 Zikmund obsílá Jiříka Gerštorfa z Gerštorfu a na Svojšicích, že r. 1559 zpolíčkoval v Heřmanově Městci jeho poddaného Jakuba Voříška, viz DZM 10 E12. Naopak Jiřík Gerštorf požaduje na Zikmundovi, aby k soudu předložil blíže neurčené staré písemnosti, viz DZM 23 E18 (1560). Týž chce 20 kop grošů pokuty za nevydání poddaného Martina Šafáře, syna zemřelého Ondřeje ze vsi Stojice, jeho poddaného, který je nyní osedlý v Heřmanově Městci; viz DZM 125 K7, K28 (1561); týž proti témuž žádá o svědectví Vaška, poddaného ze vsi Svinčany, viz DZM 125 K7 (1563).

206) KomS 28 E7a, E11; netypický je spor z roku 1547, kdy byl Zikmund Anděl pohnán před komorní soud svým vlastním poddaným Václavem Kozinou z Heřmanova Městce, aby jakožto pozemková vrchnost zajistil svědectví dalších jiných městeckých poddaných v Kozinově sporu s městskou radu a mlynářem Janem Molendou. Další spor, týkající se Heřmanova Městce z roku 1567 viz DZM 5 R23–27.

207) Renáta RŮŽIČKOVÁ, *Nejvzácnější sfragistické památky Státního okresního archívu v Chrudimi*, Chrudim 1997, č. 56–58, s. 52–53 (Zikmundovy pečeti na listinách z let 1552, 1564 a 1567); Tomáš ŠIMEK [red.], *Pečeti a pečetidla východočeských archivů a některých muzeí 1226–1620*, Praha 2008, zde č. 651, 689 a 693.

208) Josef KOLLMANN [ed.], *Berní rejstříky a berně roku 1567*, Sborník archívních prací 13, 1963, s. 169–246, zde s. 182 a 210.

tak velkého dominia) dobře vydělat. Do Prahy tak již v polovině března 1571 přišla nepravdivá zpráva o Zikmundově smrti a úředníci vyslali do Pardubic příkaz, aby hejtman neprodleně provedl zajištění majetku, který připadl panovníkovi. Hejtman Jiřík Adlspach z Damsdorfu však musel tuto zprávu dementovat. Tehdy nezemřel sám Zikmund, ale „jen" jeho manželka.[209)] Hejtman však své nadřízené uklidnil zprávou, že zdravotní stav pana Zikmunda je natolik vážný, že jeho skon lze očekávat v nejbližší době.

To se po dvou dnech potvrdilo[210)] a hejtman připojil „odumřelý" lenní majetek, který připadl panovníkovi (neboť zemřelý Zikmund Anděl po sobě nezanechal žádného mužského potomka v přímé rodové linii), ke komornímu panství Pardubice.[211)]

Když pak Zikmund Anděl z Ronovce v roce 1571 zemřel, připadlo jeho heřmanoměstecké panství (které bylo v roce 1547 za trest změněno ze svobodného majetku v lenní statek) panovnické komoře. Vedle toho však zbývalo ještě rozsáhlé jmění, které zdědily čtyři pozůstalé dcery. Jednalo se nejen o alodní majetek, nabytý po roce 1547 (především panství Chotěšice), ale také značná finanční aktiva, uložená na úročených dlužních úpisech. Jen u samotného panovníka měl zemřelý pan Zikmund „uloženo" na 12½ tisíce kop grošů, což byla velmi vysoká částka, srovnatelná s tržní hodnotou heřmanoměsteckého panství. Vedle toho pak měli splácet menší částky i další dlužníci.

Po zemřelém Zikmundovi zůstaly vedle dospělých dcer také nezletilé děti, kterým část dědictví připadla. V takovém případě bylo důležité, kdo se stane jejich poručníkem, neboť úředně ustanovený „mocný poručník" byl až do zletilosti dědiců přímým vládcem svěřeného majetku. Zemřelý Zikmund sice zapomněl ve své poslední vůli ustanovit, kdo by se měl poručníkem stát, ale na smrtelném loži vyslovil přání, aby až do zletilosti jeho dcer z druhého manželství spravovali sirotčí majetek jeho zeť Bernard Gerštorf spolu s nejstarší dcerou Annou Gerštorfovou z Ronovce. Toto přání akceptovali i úředníci desk zemských, které o úřední ustanovení po-

209) SM A 60/7; hejtmanův list úředníkům českého oddělení dvorské komory, datovaný na Pardubicích ve středu 21. března 1571.

210) SM A 60/7; Pardubice, pátek 23. března 1571; hejtman Adlspach oznamuje úředníkům české komory, že Zikmund Anděl zemřel a Adlspach převzal manskou část pozůstalého majetku.

211) P. VOREL, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*, s. 240–242.

ručníkem Bernard Gerštorf požádal.[212] Sirotčím majetkem tak na počátku sedmdesátých let bez překážek vládl Bernard Gerštorf, který také vymáhal splátky na dlužnících zemřelého tchána.[213] Po Bernardově smrti († 1574) poručnictví přešlo bez problémů na jeho vdovu Annu Gerštorfovou z Ronovce, starší nevlastní sestru osiřelých děvčat.

Problém však nastal, když v roce 1576 zemřela i vdova Anna Gerštorfová z Ronovce.[214] Pozemkového majetku této větve Gerštorfů (panství Choltice) se běžnou právní cestou ujala nejstarší Anina dcera Magdalena, která se pak nějaký čas (než dospěl první z mladších bratří) titulovala Magdalena Gerštorfová z Gerštorfu a na Cholticích. Formální převedení svěřeného sirotčího majetku pod její správu však de iure provedeno nebylo. Obě stále ještě nezletilé dcery Zikmunda Anděla žily na zámku v Cholticích u své o něco starší neteře (dcery jejich o generaci starší nevlastní sestry) a choltičtí úředníci se také starali o správu sirotčích panství. I když obě děvčata už dorůstala, „vdavkového věku“ stále ještě nebyla plnoletá a dle zákona tedy měl být jejich majetek spravován řádně ustanoveným poručníkem (což se po roce 1576 nestalo).

Této situace využil jeden ze vzdálených Zikmundových příbuzných, Jan starší Anděl z Ronovce. V emotivně koncipovaném listu žádal císaře, aby byl (jakožto blízký pokrevní příbuzný téhož rodu) urychleně ustanoven poručníkem nezletilých sester z Ronovce, neboť jejich majetek je ohrožen.[215]

Magdalena Gerštorfová odpírala Janovu požadavku na převzetí poručnictví poměrně vážnou námitkou, že nejen sám Jan starší Anděl z Ronovce, ale všichni tehdy žijící mužští příslušníci rodu Andělů jsou nemajetní (nemohou tedy poskytnout právní záruku za spravovaný sirotčí majetek) a chtějí jen získat do svých rukou správu sirotčího majetku, aby se na něm obohatili. Navíc nemají žádné své stálé sídlo a žádný z nich ani není ženat. Žádost Jana staršího Anděla rozporovala také proto, že zmíněný nebyl vůči sirotkům nejbližším pokrevním příbuzným téhož rodu. V tom měla pochopitelně pravdu, neboť v roce 1578 stále ještě žil Jan mladší

212) DZV 60 N7v.

213) NP 20 G5 a H1 (1572), Bernard Gerštorf vymáhá dluhy po zemřelém Zikmundovi Andělovi na Oldřichu Dubanskému z Duban a na Liběšicích a Ploskovicích, císařském radovi a nejvyšším písaři Království českého.

214) Figurální náhrobník Anny Gerštofové z Ronovce († 1576) se dochoval v kostele sv. Vavřince ve Svinčanech. Je zde umístěn i erb Andělů z Ronovce (vpravo dole u levé nohy figurálního ztvárnění zemřelé Anny). Fotografii náhrobku publikoval F. K. ROSULEK, *Pardubicko – Holicko – Přeloučsko*, III., s. 105.

215) Dokumentace k tomuto sporu je obsažena (není-li výslovně uvedeno jinak) v SM, sign. A 60/7.

Anděl z Ronovce, který byl vůči dcerám zemřelého heřmanoměsteckého Zikmunda Anděla prvostupňovým bratrancem (byl synem Zikmundova bratra Achylla; tj. pokrevním příbuzným „ze třetího kolena“), zatímco Jan starší Anděl z Ronovce byl (podle soudobého určování stupně příbuznosti) příbuzným až „ze sedmého kolena“.

Přesto byla Andělova žádost z hlediska Magdaleny Geršorfové relativně nebezpečná, neboť ona sama již nebyla příslušnicí rodu Andělů z Ronovce (tou byla její matka Anna Gerštorfová z Ronovce) a princip rodové sounáležitosti byl z hlediska soudobého práva vnímán jako velmi závažný argument. Krom toho mohl Jan starší Anděl prokázat, že požíval plné důvěry předchozí poručnice Anny Gerštorfové z Ronovce (sestry nezletilých děvčat), neboť ta jej (stejně jako jeho mladšího bratra Hynka Anděla z Ronovce) požádala, aby se stal svědkem jejího kšaftu, sepsaného roku 1576.[216)] To pochopitelně věděl i Jan Anděl starší z Ronovce a námitky Anny Gerštorfové se pokoušel zvrátit. Jako ručitele za sirotčí majetek nabídl své bohatší příbuzné Zdislava z Říčan a na Zásmucích (první manželkou Zdislavova otce Adama z Říčan – a pravděpodobně i Zdislavovou matkou – byla Johanka z Ronovce, sestřenice Janova otce Štěpána z Ronovce) a svého švagra Karla Robmhápa z Suché a na Bohdanči (manžela Janovy sestry). Šlechtické sídlo v městečku Bohdanči (v Posázaví), kde žila rodina jeho sestry Robmhápové z Ronovce, také nabídl jako místo, kde by mohla obě děvčata žít na úrovni svého stavu.

Tato podpora, které se Janovi staršímu Andělovi v dané věci dostávalo ze strany širšího okruhu příbuzných, však nemusela být jen odrazem touhy po správě sirotčího majetku. Jan starší Anděl se (jakožto svědek kšaftu předchozí poručnice) cítil spoluzodpovědný za budoucnost nezletilých děvčat, v jejichž případě hrozilo, že budou provdána proti své vůli i proti vůli nejbližších příbuzných. K tomu mohlo dojít na základě rozhodnutí císaře Rudolfa II., kterému připadla poručnická práva v případě, že děti zůstávaly nezletilé a všichni dosavadní poručníci zemřeli. O některou z dcer zemřelého Zikmunda Anděla se již krátce po smrti jejich sestry Anny Gerštorfové z Ronovce (jakožto poslední poručnice) ucházel Ferdinand Šlik z Pasounu. V jeho případě šlo však otevřeně jen o majetek, jak je zmíněno v přímluvném listu Viléma z Rožmberka.[217)]

216) DZV 19 C5v–CZ; obsáhlý kšaft Anny Gerštorfové z Ronovce, kterým dělí svá aktiva mezi své děti.

217) Originál dopisu Viléma z Rožmberka, adresovaný císaři Rudolfu II. (Český Krumlov, úterý 31. prosince 1577) viz SM S 16/150, fol. 3–4. Vilém z Rožmberka císaři oznamuje, že jeho ujec Ferdinand Šlik pojal záměr oženit se s dcerou zemřelého Zikmunda Anděla (neuvádí ale ani jméno potenciální

Spor o toto poručnictví se nakonec skutečně vyřešil urychleným sňatkem jednoho z děvčat, které ještě v průběhu roku 1578 dosáhlo plnoletosti (což byl u děvčat v té době věk 15 let) a mohlo se vdávat. Asi nebyl problém „sehnat" pro bohaté nevěsty ženichy. Nevíme, zda mladé Andělovny vůbec mohly výběr ženichů ovlivnit; žádné blízké příbuzné (krom výše zmíněné neteře Gerštorfovny) už neměly. Byly však provdávány ihned po dosažení zletilosti, čímž se otázka správy majetku vyřešila. Patnáctiletá Alžběta z Ronovce, už provdaná za Václava Plesa Heřmanského ze Sloupna, pak formálně převzala zděděný majetek a rozdělila jej roku 1578 na dva díly. Sama se ujala panství Chotěšice (tituluje se Alžběta Heřmanská z Ronovce a na Chotěšicích). Mladší sestra Magdalena byla tehdy ještě nezletilá,[218] ale hned následujícího roku (1579) byla také provdána za Jana mladšího z Valdštejna a převzala svůj díl alodního pozemkového majetku, který po otci zdědila na Chrudimsku.

Výše zmíněný spor o poručnictví z let 1577–1578 je z hlediska tématu této studie důležitý především proto, že poměrně přesně popisuje sociální situaci „zbytku" rodu Andělů z Ronovce, neboť z pramenů „na světlo světa" znovu vystupují příslušníci chudší „přeloučské" větve Andělů z Ronovce, kterými byla čtveřice bratří Andělů z Ronovce (jménem Jan, Hynek, Burian a Zikmund), kteří byli podle mého názoru syny Štěpána staršího Anděla z Ronovce, tj. vnuky štěpánovsko-kutnohorského Zikmunda staršího Anděla z Ronovce († 1535).

V přeloučské větvi rodu Andělů z Ronovce žilo ve čtvrté generaci v první polovině 16. století nejméně sedm chlapců. Pokračování rodu v druhé polovině 16. století však zajistil pouze jediný z nich, který po sobě zanechal nejméně čtyři syny (Jana, Hynka, Buriana a Zikmunda) a jednu dceru, jejíž jméno zatím neznáme. Oním společným prapředkem všech Andělů z Ronovce, žijících na přelomu 16. a 17. století, byl podle mého názoru Štěpán starší Anděl z Ronovce, starší ze synů štěpánovsko-kutnohorského Zikmunda Anděla. Nemáme sice zatím k dispozici jednoznačný pramenný zdroj, který by onu generační návaznost přímo prokazoval, ale jiná řešení jsou velmi nepravděpodobná.[219] Štěpán Anděl z Ronovce je

nevěsty). Argumentuje tím, že císař je obecně ochráncem všech sirotků a mohl by tedy v oné věci rozhodnout. Rožmberk se za Šlika přimlouvá, odkazuje se na věrné služby, které dřívějším císařům prokazoval Šlikův otec, a také zdůrazňuje chudobu žadatele, která by se díky onomu sňatku mohla vyřešit.

218) DZM 71 B 20.

219) Zatím nemáme k dispozici přímý pramen, který by dokládal, kdo byl otcem těchto čtyř bratří. Nemohli být členy „sezemické" větve rodu, neboť tam

TAB. III: ANDĚLOVÉ Z RONOVCE: poslední čtyři generace 16.–17. století

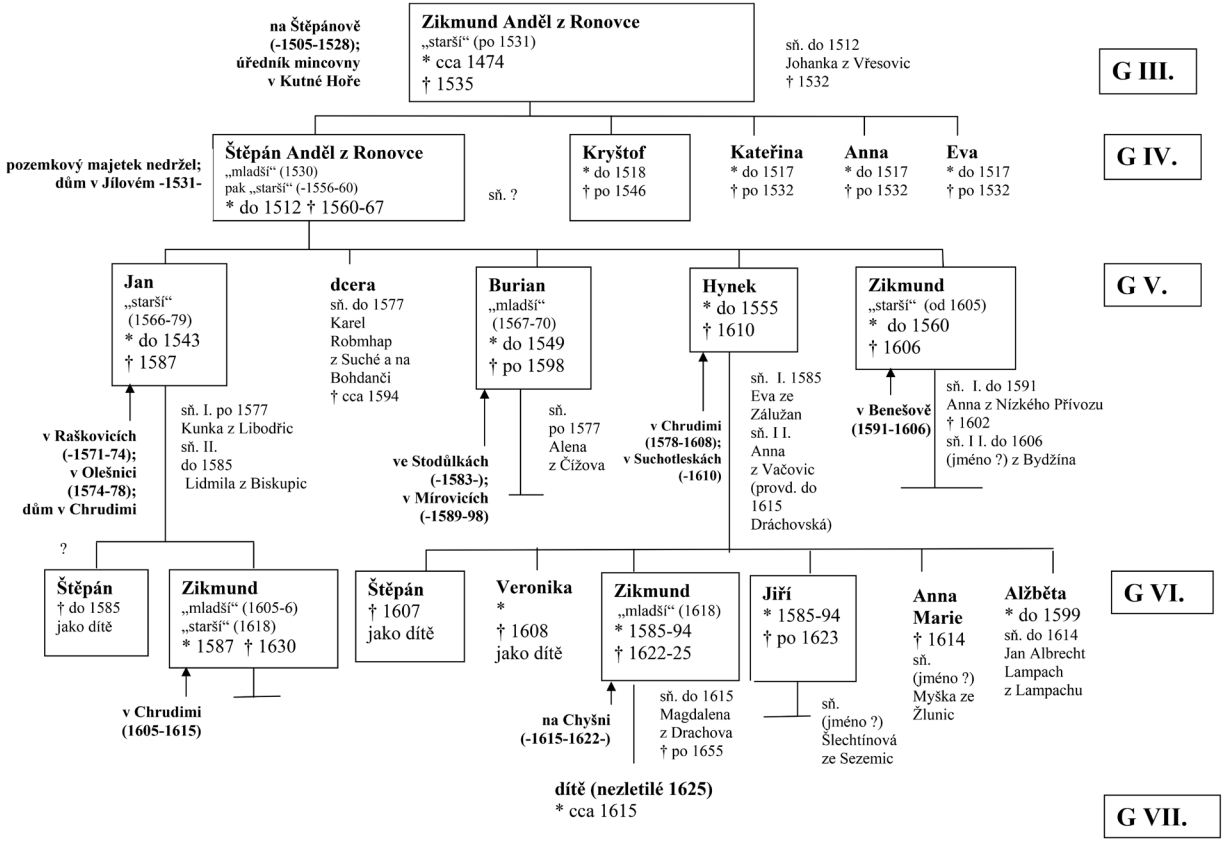

poprvé jako dospělý muž zmíněn v rámci složitého dlužního sporu z roku 1531,[220] vedeného proti jeho otci, kutnohorskému Zikmundu Andělovi z Ronovce. Kutnohorský soused Jan Straka, který působil počátkem třicátých let 16. století ve funkci vrchního těžaře („štejgýře"), se domáhal částky 30 kop grošů míšeňských, které uhradil v rámci povinného těžebního poplatku („cupusu") za Zikmunda Anděla. Zikmund zůstával podílníkem (držitelem jedné třicetiny výnosu) kutnohorského dolu Ruthard, i když v té době už v Kutné Hoře nežil a přesunul své aktivity do Jílového, tehdejší hlavní těžební oblasti českého důlního zlata. Jan Straka si nemohl svá aktiva vymoci obstavením Andělova majetku v Kutné Hoře, neboť ve městě mu nic nepatřilo, byť jeden z městských domů tehdy ještě vlastnila jeho manželka Johanka Andělová z Vřesovic. Věřitel tedy požádal, aby byl obstaven movitý i nemovitý majetek, který Zikmund Anděl drží v Jílovém. O tento úkon (obstavení majetku) dokonce požádal přímo v Praze úřad nejvyššího mincmistra Království českého, pod jehož pravomoc spadala správa horních měst (tedy i Jílového). Z Jílového však kutnohorská městská rada dostala v dané věci zamítavou výpověď. Dům, který drží Andělové v Jílovém, je po právní stránce majetkem Zikmundova syna Štěpána a tudíž nemůže být

žádný potenciální otec k dispozici není a ze sporu o poručnictví nad nezletilými dcerami Zikmunda Anděla († 1571) víme, že stupeň jejich pokrevní příbuznosti s oněmi děvčaty byl nižší, než v případě jejich bratrance Jana mladšího Anděla z Ronovce (o tom podrobněji viz výše). V úvahu tedy teoreticky připadají jen muži z „přeloučské" větve rodu, kteří se dožili dospělosti a u nichž nemáme k dispozici přímé doklady o nějakých potomcích. Prakticky však můžeme vyloučit „benešovické" Anděly z Ronovce (Mikuláše a Štěpána mladšího): ti se již v padesátých letech 16. století potáceli na okraji bezvýchodné chudoby; odkud by se vzaly ty tisíce kop grošů, které bratři Andělové investovali v sedmdesátých letech do nákupu městských domů? Zbývají tedy „kutnohorští" bratři (Štěpán starší a Kryštof). Mladší z nich, Kryštof Anděl z Ronovce, který započal slibnou právnickou kariéru, z pramenů po roce 1546 mizí. Nejspíš tedy nedlouho po roce 1546 zemřel a o jeho případné rodině nevíme nic. Jednoduchou vylučovací metodou tedy jako potenciální otec oněch čtyř bratří zůstává jen Štěpán starší Anděl z Ronovce, který žil dostatečně dlouho na to, aby mohl zplodit početnou rodinu (nejméně pět dětí, které se dožily dospělého věku) a mohl po sobě zanechat i dost peněz na to, aby se i po rozdělení dědictví dostalo na všechny jeho děti řádově několik tisíc kop grošů míšeňských. Na základě těchto argumentů tedy vyslovuji hypotézu, že otcem zmíněných čtyř bratří byl Štěpán starší Anděl z Ronovce, a předpokládám, že ji bude možné dalšími prameny potvrdit.

220) K této cause se zachoval obsáhlý list, odeslaný jílovskou městskou radou radním Starého města pražského roku 1531, viz Státní okresní archív Kutná Hora, fond Archív města Kutná Hora – aktová sbírka, sign. 569. Plný text tohoto listu publikoval Václav ČIHÁK, *Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů*, Praha 1948, s. 133–134.

použit k úhradě Zikmundových platebních povinností. Z kontextu je ale zřejmé, že Zikmund Anděl z Ronovce už v roce 1531 v Jílovém nějakou dobu trvale žil a onen městský dům byl považován za jeho majetek. Mladý Štěpán tak musel zvláštní listinou, potvrzenou čtyřmi důvěryhodnými svědky, potvrdit, že jílovský dům, kde rodina žije, je skutečně jeho vlastnictvím. Vedle domu v Jílovém musel tehdy Zikmundovi Andělovi (resp. někomu z jeho blízkých) patřit i nějaký majetek v nedalekém městečku Mnichovice. Když totiž přijeli vyslanci kutnohorské městské rady do Jílového, aby se dohodli se Zikmundem Andělem o splátce dluhů, nezastihli jej v městském domě, neboť prý (kvůli nebezpečí morové nákazy) odjel na Mnichovice.

Archív města Jílového však bohužel není pro období první poloviny 16. století dochován, takže nevíme, který dům a jak dlouho Štěpán Anděl z Ronovce vlastnil. V dalších písemných pramenech se objevuje až v polovině čtyřicátých let a pak v letech padesátých, kdy už prokazatelně žil na Chrudimsku.

Jako jediný člen „přeloučské" větve rodu připojil Štěpán Anděl v roce 1547 svůj podpis k opozičnímu stavovskému programu,[221)] ale mezi sankcionované šlechtice nepatřil. Z retrospektivních pramenů víme, že měl bližší vztah ke svému bohatému heřmanoměsteckému prabratranci Zikmundovi Andělovi. Přímo v Heřmanově Městci žádnou nemovitost zřejmě nevlastnil, ale počátkem padesátých let 16. století běžně pobýval v Zikmundově panském domě v Heřmanově Městci, resp. byl vnímán nikoli jako host, ale jako osoba, jejíž pobyt ve společnosti Zikmunda Anděla je standardní.[222)] Díky jeho drobným sporům o urážky na cti, vzniklé z hospodských hádek (např.

221) Petr VOREL, *„Přátelské snešení stavův českých" z března 1547 a jeho signatáři*, in: Petr Vorel [red.], Stavovský odboj roku 1547 – První krize habsburské monarchie (Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích ve dnech 29. a 30. září 1997), Pardubice 1999, s. 81–124, zde s. 112.

222) Jako účastníka jednoho konfliktu, který se stal v Heřmanově Městci roku 1556, jej zmiňuje vdova Anna Karpíšková ze Zher. Popisuje, jak její někdejší manžel (s nímž byla v roce 1556 rozvedena) v opilosti v noci pálil v peci konopí, což bylo cítit až ve vrchnostenském panském domě, kde žil Zikmund Anděl z Ronovce. Ve městě byl tehdy přísně kontrolován zákaz sušení konopí uvnitř domů, aby se předešlo požáru. Proto nezvyklý dým a zápach vzbudily obavy: „*… tehdy pán jest poslal do domu mýho pana Štěpána Anděla, strejce svého, a ňákého Zikmunda, aby vyhledali, co to za smrad jest…*". Ve své retrospektivní výpovědi (1568) však o onom Štěpánovi hovoří již jako o zemřelém. Při heřmanoměsteckém sídle Zikmunda Anděla zřejmě pobývalo více vzdálenějších příbuzných šlechtického stavu. Provinilý manžel (Jakub Karpíšek Borovský) roku 1568 vzpomínal, že k jeho zatčení roku 1556 poslal Zikmund Anděl „*… nebožtíka urozeného pana Hynka Hlaváče, přítele svého, a paní Annu Bikaneckou…*". Obšírná dokumentace k tomuto sporu viz SM A 60/1.

v morašické krčmě),[223] víme, že musel dlouhodobě žít v nejbližším okolí Heřmanova Městce. Žádnou titulaturu, která by lokalizovala jeho sídlo (byť by jím byl i vesnický rustikální dvůr) však, pokud je mi známo, neužíval a nemáme ani doklady o tom, že by ve správním aparátu na Zikmundově dominiu zastával nějakou stálou úřednickou funkci. Své příbuzné z rodu Andělů zastupoval při majetko-právních převodech domů v Chrudimi.[224] Zatím nevíme ani kdo byla jeho manželka. Můžeme však předpokládat, že tímto způsobem mohl být spřízněn s rodem Komárovských z Libanic, neboť působil jako poručník a správce dosti rozsáhlého majetku osiřelých dětí Jindřicha Komárovského z Libanic. V této roli je roku 1557 doložen přímo v berním rejstříku.[225]

I když sám Štěpán starší Anděl z Ronovce nepatřil v polovině 16. století mezi pozemkové vlastníky, náležel k bohatší společenské vrstvě. Vysvětlení snad můžeme hledat v úvěrovém podnikání (byl osobně blízký své tetě Markétě Andělové z Cidliny, která měla s těmi aktivitami bohaté zkušenosti) či v majetku, který po otci Zikmundovi († 1535) získal v Jílovém a snad i jinde. Mohlo jít o podíly na městských domech či úročená peněžní aktiva. Zatím sice nemáme k dispozici prameny, které by tuto skutečnost prokazovaly, nepřímo však vyplývá ze sociálního kontextu a z investiční strategie, kterou lze sledovat u generace jeho synů a která byla směrována do prostředí městského.

Nejde jen o to, že jeho synové ještě koncem sedmdesátých let 16. století disponovali řádově mnoha stovkami kop grošů míšeňských, které byli schopni skládat v hotovosti při koupi městských domů. Skutečnost, že rodina Štěpána staršího Anděla z Ronovce byla vnímána jako součást bohatší vrstvy české šlechty, dokládá především sňatek jeho dcery (jejíž jméno zatím neznáme), která byla provdána za Karla Robmhapa z Suché, tedy do poměrně bohaté rodiny, náležející v Čechách k panskému stavu (Karlův otec Jindřich držel panství Bohdaneč v Posázaví). U tohoto stavovsky nerovného sňatku pochopitelně mohly sehrát svou roli i prokazatelně

223) V. HANUS [red.], *Chrudimsko a Nasavrcko*, IV., s. 100.

224) Zastupoval svou tetu (manželku otcova bratra) Markétu Andělovou z Cidliny při transakcích s jejím chrudimským domem roku 1556 a přejímal jejím jménem i splátku za rok 1557, viz výše pozn. č. 77. Zastupoval také svou praneteř Marianu Robmhapovou z Soutic (dceru Štěpánovy sestřenice Likhardy Janovské z Ronovce), když tato prodávala roku 1560 dům v Chrudimi v hodnotě 350 kop grošů míšeňských, zděděný po matce, viz AM Chrudim, kn. č. 369, fol. 256.

225) Otto PLACHT [ed.], *Odhad majetku stavů Království českého z r. 1557*, s. 55.

existující starší blízké rodinné vazby,[226] nicméně nevěsta z rytířského rodu Andělů musela disponovat dostatečně hojným věnem.

Protože „sezemická“ větec rodu Andělů vymřela po meči počátkem osmdesátých let 16. století osobou Jana mladšího Anděla z Ronovce, sídlícího na dvoře ve vsi Vrdy (synovce heřmanoměsteckého Zikmunda Anděla), pokračovateli rodu se stali v páté generaci jen výše zmínění čtyři Štěpánovi synové. Ti už nedrželi žádný alodní pozemkový majetek, ale žili v městských domech (hlavně v Chrudimi) či později jen na venkovských usedlostech na panstvích svých bohatších příbuzných. Proto se prakticky nedali identifikovat ve starší genealogické literatuře, vycházející hlavně ze studií Sedláčkových, založených na majetko-právních pramenech, týkajících se pozemkové držby.

Od počátku sedmdesátých let 16. století, kdy už v rukou rodu Andělů nezůstával žádný pozemkový majetek, setkáváme se s příslušníky tohoto rodu už jen v souvislosti s vymáháním různých dlužních pohledávek, sporů o urážky na cti a také v souvislosti s držbou majetku rustikálního (u těch členů rodu, kteří si zakoupili poplatné poddanské grunty) či městského. V přehledu české šlechty, který do svého díla zařadil Bartoloměj Paprocký v roce 1598,[227] jsou zmíněni jen dva dospělí žijící členové rodu Andělů: bratři Burian Anděl z Ronovce a v Mírovicích a Hynek Anděl z Ronovce a v Chrudimi. Žádný z nich tedy nebyl pozemkovou vrchností: Burian držel rustikální grunt ve vsi Mírovice; Hynek sídlil v městském domě v Chrudimi. Žijících členů rodu však v té době bylo přeci jen o něco více, než co věděl Paprocký.

Protože Andělové z Ronovce nedrželi pozemkový majetek, bylo možné provést rekonstrukci základního genealogického schématu páté generace tohoto rodu jen na základě jiných pramenů. Nejdůležitější informace z tohoto hlediska přinesl výše zmíněný spor o poručnictví nezletilých dcer heřmanoměsteckého Zikmunda Anděla z Ronovce († 1571), kterého se

226) Sestřenicí Štěpána staršího z Ronovce byla Likharda z Ronovce, provdaná za Petra Janovského ze Soutic. Jejich dcera Mariana ze Soutic se před rokem 1543 vdala za Zikmunda Robmhapa z Suché, Karlova strýce (bratra jeho otce Jindřicha), viz výše pozn. č. 77 a č. 224.

227) Bartoloměj PAPROCKÝ, *O stavu rytířském a rozmnožení jeho a odkud který rod a erb do tohoto království přišel, Diadochos – knihy třetí*, Praha 1598, s. 288. O dějinách rodu Andělů však nepíše Paprocký nic, erb není vyobrazen. Pouze uvádí nepřesné výpisy z titulářů stavů z let 1534 a 1572. Významnou zmínkou je však poslední věta Paprockého textu: „… *Za času práce mé s kněhou touto živi byli z rodu toho Buryan Anděl z Ronovce a v Mírovicích, Hynek Anděl z Ronovce v Chrudimi*…“.

účastnil Štěpánův nejstarší syn Jan, a majetko-právní evidence, týkající se jejich nemovitostí v městě Chrudimi.[228] Není divu, že ve všech starších genealogických přehledech (včetně prací Sedláčkových) panují v posledních generacích Andělů z Ronovce naprosté zmatky, protože tyto hypotetické rekonstrukce nemají pramennou oporu. Vždyť kupříkladu skutečnost, že všichni čtyři výše zmínění Andělové byli rodnými bratry, dokládá jen kšaft Jana Anděla z roku 1585, evidovaný v chrudimských městských knihách. Nebýt tohoto pramene, pak by se příbuzenské vazby v této generaci Andělů z Ronovce daly identifikovat jen velmi obtížně.

S držbou chrudimských nemovitostí byla koncem 16. století spjata především čtveřice bratří: Jan, Burian, Hynek a Zikmund Andělové z Ronovce. Pro přehlednost označuji každého ze čtyř bratří pořadovým číslem:

1)

Nejstarší z oněch čtyř bratří je totožný s mužem, který byl (ještě v první polovině sedmdesátých let) titulován jako „Jan starší Anděl z Ronovce a v Raškovicích". Musel se narodit před rokem 1543, neboť byl starší, než jeho stejnojmenný příbuzný Jan „mladší" Anděl, který již v roce 1561 dosáhl věku 18-ti let. Až když někdy krátce před rokem 1582 zemřel tento vzdálený stejnojmenný příbuzný ze „sezemické" větve rodu (Jan „mladší" Anděl z Ronovce), přestal jeho stejnojmenný pra-pra-bratranec užívat odlišení „starší", neboť zůstal jediným žijícím zletilým Janem Andělem z Ronovce.

Počátkem sedmdesátých let 16. století tento Jan starší Anděl vlastnil dvůr v Raškovicích (u Heřmanova Městce), podle kterého se v prvních letech dospělosti tituloval. Ves Raškovice, která byla v té době rozdělena mezi panství Heřmanův Městec a Choltice, byla známa především jako místo, kde se nalézaly skály, vhodné pro výrobu mlýnských kamenů.[229] Poddanský dvůr, který v Raškovicích držel Jan Anděl, se nalézal v heřmanoměstecké části vsi a je zmíněn ve zprávě o šlechtických držitelích rustikálních (poddanských) gruntů, kterou v roce 1572 pro české oddělení dvorské komory vypracoval Jiří Adlspach z Damsdorfu, hejtman komorního panství Pardubice (ke kterému bylo heřmanoměstecké panství po

228) David RICHTER, *Majetková držba Andělů z Ronovce v předbělohorském období v Chrudimi*, Východočeský sborník historický 26, 2014, s. 135–178; zde je též připojena edice kšaftu Jana Anděla z Ronovce z roku 1585 (č. 14, s. 165–166).

229) SM C 109; Anna Gerštorfová z Ronovce vede roku 1575 spor s poddanými z Heřmanova Městce o skály v Raškovicích, kde se dělají mlýnské kameny.

roce 1571 několik let připojeno).[230] V polovině sedmdesátých let přesídlil Jan starší Anděl z Ronovce na jinou usedlost do vsi Olešnice, podle které se krátce tituloval (1574–1575),[231] ale i tento majetek před rokem 1576 prodal. I tato transakce mohla být zdrojem finančních prostředků, za které si Jan Anděl z Ronovce pořídil v roce 1578 dům v městě Chrudimi, kde dožil zbytek svého života.

Jan starší Anděl z Ronovce, titulovaný dříve v Raškovicích, měl z prvního manželství s Kunkou z Libodřic pravděpodobně syna Štěpána, ale ten (pokud se skutečně narodil)[232] musel být již v roce 1585 po smrti. Podruhé se Jan oženil někdy krátce před rokem 1585 s Lidmilou z Biskupic. V době manželčina těhotenství uzavřel výše zmíněnou poslední vůli, evidovanou v chrudimské městské knize. Sám zemřel roku 1587, kdy bratři vyřizovali jeho pozůstalost, kterou zdědila vdova Lidmila z Biskupic a později také syn Zikmund.

Skutečnost, že zmíněný chrudimský Zikmund Anděl z Ronovce byl oním dítětem, které se mělo narodit v době uzavření Janova kšaftu roku 1585, dokládá nejen majetko-právní následnost v držbě jednoho z chrudimských domů, ale také deskový vklad z počátku února roku 1589.[233] Hynek Anděl z Ronovce (titulovaný „v městě Chrudimi“) tehdy u úřadu desk zemských vyzdvihl v hotovosti částku 25 kop 39 grošů českých, kterou dlužil Jan starší z Valdštejna a na Kyšperce zemřelému Janu Andělovi. Hynek je zde výslovně uváděn jako bratr zemřelého Jana a peníze patří nezletilému Zikmundovi (synu tohoto Jana), kterému budou vydány po dosažení zletilosti kdykoli o to požádá (s výpovědní lhůtou 2 týdny). V této transakci svědčil také Karel Robmhap z Suché a na Bohdanči (Hynkův švagr; manžel jeho sestry), který poskytl svůj pozemkový majetek (městečko, tvrz a dvůr Bohdaneč) jako záruku za výše uvedenou sumu, která musela být ujištěna svobodným šlechtickým majetkem (chrudimský městský dům k tomuto

230) SM P 70/5, fol. 111–112; u dvoru Jana staršího Anděla v Raškovicích (na panství městeckém) Adlspach uvádí, že Jan Anděl vlastnil ten dvůr dříve, než byla ta ves připojena ke komornímu panství (tj. před úmrtím Zikmunda Anděla z Ronovce).

231) 1574 viz DZM 45 E15; 1575 viz DZM 109 O77.

232) Blíže neuvedeného Štěpána jako syna Jana staršího Anděla z Ronovce a v Raškovicích uvádí (bez uvedení zdroje) ve své genealogické sbírce z konce 19. století Jan Dobřenský. Odtud tuto informaci přejímá mladší literatura. Tuto informaci se mi nepodařilo ověřit; pokud se Janovi Andělovi někdy dříve narodil syn Štěpán, pak musel být v roce 1585 již po smrti, neboť v Janově kšaftu není zmiňován.

233) DZV 166 O3–O3v.

účelu nemohl být použit, i když měl řádově mnohonásobně vyšší hodnotu, než činila předmětná částka). I tato skutečnost dokládá, že se jedná o stále stejnou rodinu, neboť majetkovou záruku poskytoval Karel Robmhap Janu staršímu Andělovi i ve výše zmíněném sporu o poručnictví dětí zemřelého heřmanoměsteckého Zikmunda Anděla roku 1578.

2)

Burian Anděl z Ronovce se v písemných pramenech objevuje jako zletilá osoba v roce 1567,[234] a to jako „Burian mladší", pro odlišení od stolanského příbuzného „Buriana staršího". V sedmdesátých letech, kdy již byl stolanský Burian po smrti, už tento věkový atribut u svého jména neuváděl. Z počátku sedmdesátých let 16. století se tento Burian (často ve společnosti bratří Jana či Hynka) uvádí jako účastník mnoha sporů o urážky na cti, které obvykle končí tím, že Burian se musel omluvit a uznat, že se v opilosti choval nevhodně.[235]

Pokud víme, tak žádný pozemkový majetek Burian mladší Anděl nikdy nedržel. Někdy počátkem osmdesátých let 16. století si pořídil velký dvůr ve vsi Stodůlky poblíž Prahy[236] a ve svých četných sporech se pak tituloval jako „Burian Anděl z Ronovce a ve Stodůlkách". Poprvé jsem tuto titulaturu zaregistroval k roku 1583.[237] Již tehdy se však potýkal s finančními problémy, takže nebyl schopen splácet ani menší dlužné částky řemeslníkům. Uzdař Jiří Horník se tak musel domáhat na Burianovi dlužné platby 5 kop gr. míš. za koňské postroje prostřednictvím císaře Rudolfa II.[238]

Ze Stodůlek se Hynkova rodina ještě v průběhu druhé poloviny osmdesátých let přesunula na jiný dvůr ve vsi Mírovice, která tvořila spolu se vsí Veleň drobný rytířský statek poblíž Brandýsa nad Labem.[239] Podle tohoto dvora je pak Burian titulován „v Mírovicích" již v roce 1589 a držel jej ještě koncem století.[240]

234) DZM 5 G17.

235) DZM 45 B 58 a DZM 110 S 5.

236) Ze samotné titulatury nelze určit, o kterou nemovitost konkrétně se jednalo. Předpokládám však, že šlo o dvůr Háje (Stodůlky-Háje, Praha 13), památkově chráněný, byť v současné době zpustlý objekt, pro který se tradičně užívalo označení „Hajčí dvůr" nebo také „Andělův dvorec".

237) DZM 94 A 18 a F23.

238) SM, sign. A60/1, Lit. A 32, N. 8 (č. 91).

239) Justin V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem-město, panství a okres*, díl III, Brandejs nad Labem 1913, s. 804–806.

240) DZM 8 K 26; podrobnější popis mírovického statku, drženého Vostrovskými z Kralovic, se dochoval z roku 1592. Je zřejmé, že Vostrovští systematicky skupovali jednotlivé grunty se snahou scelit statek; v tom byla

V době, kdy vyšel výše zmíněný svazek Paprockého *Diadochu* (1598), se však mírovický Burian Anděl z Ronovce nacházel zrovna ve vězení pro dlužníky. Jeho manželka Alena Andělová z Čížova proto usilovala o prodej dvora, na kterém dosud žili, ale pozemková vrchnost (Fridrich Vostrovský z Kralovic a na Veleni a jeho manželka) trvala na tom, že grunt může prodat jen člověku poddanému, nikoli znovu šlechtici. Alena Andělová se tedy obrátila s žádostí o pomoc na císaře Rudolfa II. s tím, že za podmínek, které si stanovuje Fridrich Vostrovský, by pro ni byl prodej dvora nevýhodný (od člověka, nalézajícího se v poddanské závislosti, by mohla obdržet výrazně menší částku, než od šlechtického zájemce). Panovnická kancelář její argumenty uznala za dostatečně vážné a Fridrich Vostrovský byl jménem císaře požádán, aby netrval na svých podmínkách a buď svolil s tím, že Alena Andělová prodá dvůr znovu šlechtici za částku, kterou si sama domluví, nebo aby za stejnou částku dvůr odkoupil sám.[241)] Tím stopy po rodině Buriana Anděla z Ronovce z pramenů mizí.

3)

Hynek Anděl z Ronovce se v písemných pramenech objevuje jako zletilý poprvé v roce 1573, a to ve vcelku nelichotivé záležitosti. Spolu se starším bratrem Janem přijeli na návštěvu k Hertvíkovi Žehušickému z Nestajova. Návštěva skončila hádkou, při které Hertvíkovi vynadali do „šelem". V následném soudu o urážku na cti Hynek vypovídal, že si nic nepamatuje, neboť byl opilý.[242)] V roce 1578 kupuje za poměrně velkou částku 1 650 kop grošů míšeňských dvůr ve městě Chrudimi (zavdal na něj v hotovosti přes 800 kop)[243)] a o rok později (1579) menší dům v centru komorního města Pardubice (za 200 kop).[244)] V roce 1579 se začal titulovat „Hynek Anděl z Ronovce a při městě Pardubicích";[245)] pardubický dům však ještě téhož roku prodal, a (pokud víme) nadále si ponechal jen dvůr v Chrudimi, podle kterého užíval titulaturu „Hynek Anděl z Ronovce a v Chrudimi" (1581)[246)] nebo „při městě Chrudimi" (1587, 1589).[247)] Na tomto chrudimském dvoře také majetko-právně ujišťoval věna svých manželek (1585 Evy ze Zálužan a 1594 Anny z Vačovic). V důsledku finančních problémů Hynek Anděl od svého chrudimského dvora na počátku

držba jednoho z gruntů člověkem rytířského stavu pochopitelně na překážku. Viz SM P 96/5–7.

241) SM, sign. A 60/9, koncept listu, datovaného na Pražském hradě v sobotu 2. září 1598.

242) DZM 108 C28; tento spor byl smluvně urovnán až roku 1576.

243) D. RICHTER, *Majetková držba*, č. 11, s. 161–162.

244) Josef SAKAŘ, *Dějiny města Pardubic*, sv. IV, Pardubice 1924, s. 164.

245) DZM 71 P 19.

246) DZM 8 L 24.

247) DZM 7 N18; DZV 166 M 15.

17. století postupně odprodával dílčí pozemky; samotný dvůr a zbytek pozemků pak prodal roku 1608. Tím jeho stopy v Chrudimi končí.

Z peněz, utržených v Chrudimi, si zřejmě pořídil poddanskou usedlost ve vsi Suchotlesky (nyní zaniklá obec poblíž Ronova nad Doubravou), neboť osoba, titulovaná roku 1610 jako „Hynek Anděl z Ronovce a v Suchotleskách“ může být stěží někdo jiný, než výše zmíněný (chrudimský) Hynek Anděl. Krátce po roce 1610 pak Hynek Anděl z Ronovce zemřel (po smrti musel být v roce 1615 zcela jistě již několik let).

V chrudimských městských pramenech se Hynek také zmiňuje o své rodině a svých dětech, aniž uvádí konkrétní jména. V tomto případě jde zřejmě o syna Štěpána († 1607) a dceru Veroniku († 1608). Tyto dvě děti zemřely ještě za otcova života a jejich společný náhrobní kámen se dochoval v kostelíku svatého Martina ve Stusyni u Kněžic (zaniklá ves poblíž Ronova nad Doubravou). Z kontextu lze tedy předpokládat, že tento náhrobní kámen nechal Hynek Anděl zřídit až v době, kdy prodal chrudimský dům a žil se svou druhou manželkou na gruntu ve vsi Suchotlesky, která ležela v sousedství Stusyně.

Kostel sv. Martina, jediný pozůstatek po zaniklé vsi Stusyně u Ronova nad Doubravou (foto autor). Asi 3 km západně od Stusyně ležela ves Suchotlesky (též zaniklá), patřící k panství Lichnice, kde na rustikálním dvoře dožíval poslední léta svého života Hynek Anděl z Ronovce.

Dalšími Hynkovými dětmi byly též dvě dcery, které se objevují v Heřmanově Městci: V roce 1614 zde zemřela Anna Marie Myšková z Ronovce, po níž zdědila dům její sestra Alžběta, provdaná již za Jana Albrechta Lampacha z Lampachu.[248)]

Vedle těchto měl však Hynek Anděl ještě další potomky, o kterých bude řeč v závěrečné části této studie, neboť jejich rodin se týkají úplně poslední pramenné zmínky, které máme o šlechtickém rodu Andělů z Ronovce k dispozici.

4)

Nejmladší z výše zmíněných bratří, Zikmund Anděl z Ronovce, byl počátkem 17. století titulován „Zikmund starší" (pro odlišení od chrudimského synovce, který se stal plnoletým roku 1603). Víme o něm, že se před rokem 1591 oženil s Annou z Nízkého Přívozu, která si ve zmíněném roce koupila dům ve městě Benešově,[249)] které bylo tehdy součástí (a hlavním městským centrem) panství Konopiště. Jednalo se jen o levný domek v Klášterní ulici (jeho přesné umístění v dnešním půdorysu města už nelze identifikovat) v ceně pouhých 50 kop grošů míšeňských, což byla v době tehdejší „cenové revoluce" na městský dům velmi nízká hodnota. I v malých venkovských městečkách se tehdy ceny běžných domů pohybovaly ve stovkách kop grošů míšeňských. Když Anna Andělová z Nízkého Přívozu roku 1602 zemřela, dům zdědil její vdovec Zikmund Anděl. Díky tomuto majetko-právnímu převodu víme, že před rokem 1602 byl Zikmund Anděl dlouhá léta ve službě u majitele konopišťského panství Arkleba z Boskovic. Jednalo se však nejspíš o nějakou nízkou služebnou pozici ve správním aparátu, neboť pan Arkleb ke zděděnému domu přidal svému vysloužilému služebníku jen kus tzv. porostliny, tj. někdejšího pole, porostlého náletovými dřevinami. Zikmund Anděl z Ronovce si měl darovaný pozemek vyklučit a zúrodnit, aby měl trvalý zdroj obživy. Tento postup dokládá, že nejpozději roku 1602 už Zikmund Anděl svůj služebný vztah ukončil, ať již z důvodu věkového či zdravotního. Přesto se ještě jednou oženil. Když v roce 1606 zemřel, nezanechal po sobě žádné potomky, neboť majetkem disponoval bratr Zikmudovy vdovy (jejíž křestní jméno neznáme), rozené z Bydžína.[250)]

248) V. HANUS [red.], *Chrudimsko a Nasavrcko*, IV., s. 104.

249) Státní okresní archív Benešov, fond Archív města Benešova, kn. č. 9, fol. 200v.

250) Záznam o tomto převodu z roku 1606 jsem již v benešovských gruntovních knihách nenalezl. Na počátku 17. století však byly tyto knihy vedeny dosti nedbale a k jednotlivým starším zápisům byly jen vkládány volné listy či malé lístky (dnes dokumentované jako obsáhlá spisová příloha k citované

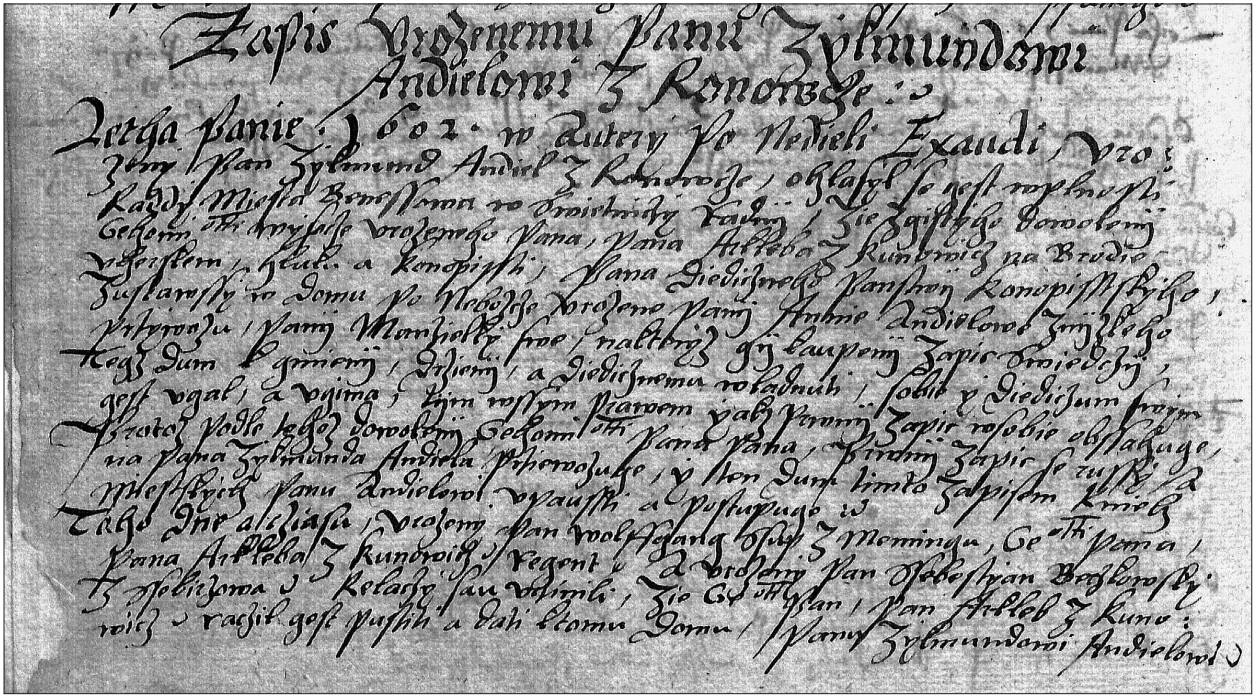

První část záznamu o převodu domu v Benešově, patřícího zemřelé Anně Andělové z Nízkého Přívozu, na jejího manžela Zikmunda Anděla z Ronovce z roku 1602. Státní okresní archív v Benešově, fond Archív města Benešova, kniha č. 9, fol. 200v (foto SOkA Benešov).

Dříve než se budeme věnovat šesté generaci Andělů z Ronovce, dovolím si malé zastavení, týkající se jejich rodového erbu. Jeho podoba je totiž v moderních heraldických příručkách zpravidla vyobrazena chybně. Starší heraldická literatura byla ještě na pochybách, zda se v erbu Andělů z Ronovce nalézal býk či vůl (volek). V popisovaném erbu nemůže být samice tura domácího (tj. kráva), neb ta by musela být ztvárněna zcela specificky a v české heraldice se nevyskytuje. Rozlišujícím prvkem mezi oběma figurami samců tura domácího bylo v případě býka zvýrazněné zobrazení pohlavního orgánu (jak je tomu např. u českého zemského znaku lva), zatímco u vola tento detail chybí. Mezi autentickými prameny z 15. a 16. století jsem zatím nenalezl tak dobře dochovanou pečeť či náhrobní kámen, na kterém by byl tento heraldický detail zřetelný. V barokních erbovnících už je dobytče v erbu Andělů z Ronovce jednoznačně malováno bez pohlavního orgánu (tedy jako „vůl"), to však není podle mého názoru pramenný důkaz, neboť opomenutí tohoto detailu mohlo být jen důsledkem jiného estetického nazírání doby barokní, kdy se již běžná středověká heraldická pravidla nedodržovala. Dochované renesanční náhrobníky s erbem Andělů z Ronovce jsou většinou figurální a obsahují jen malý erb, ať již je uveden jako erb rodový (Anna Gerštorfová z Ronovce † 1576), nebo jako jeden z erbů předků v heraldickém „vývodu". Tak je tomu na náhrobku Jiříka Gerštorfa z Gerštorfu († 1613), kde je uveden erb jeho matky Anny z Ronovce; na náhrobku Salomeny Gerštorfové z Gerštorfu († 1602), kde je erb téže Anny z Ronovce jako babičky zemřelého děvčete;[251)] či na náhrobku Marie Janovské ze Soutic († 1580).[252)]

Současným kreslířům historických erbů či agenturám, zabývajícím se tvorbou obecních znaků, se pochopitelně více líbí heraldická figura býka, která se dá ztvárnit působivěji a také nemá onen pejorativní kontext, spojený s heraldickou figurou vola. Zřejmě proto se na sou-

gruntovní knize). Lze si snadno představit, že k převodům onoho domu z let 1591 a 1602, zapsaným přímo do knihy, byl přiložen dnes již ztracený lístek se záznamem z roku 1606. Obsah citovaného záznamu z roku 1606 stručně regestoval A. DOERR, *Genealogisches Quellenmaterial zur Geschichte des österreichisches Adel*, Wien 1927, č. 2976, s. 155; autorovy regesty jsou vcelku věrohodné, jak jsem ověřil na dochovaných záznamech.

251) Fotografie těchto dvou náhrobků publikoval F. K. ROSŮLEK, *Pardubicko – Holicko – Přeloučsko*, III., s. 105–106.

252) Popis Alžběta BIRNBAUMOVÁ – Libuše JANSOVÁ, *Soupis památek historických a uměleckých v Čechách*, XLIV. Politický okres Čáslavský, Praha 1929, s. 299; vyobrazení viz August SEDLÁČEK, *Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův*, Praha 1914.

časných vyobrazeních erbu Andělů z Ronovce setkáváme s figurou býka se symbolicky naznačeným pohlavním údem a s bojovně vztyčeným ohonem,[253] podobné ztvárnění si nechala (s odkazem na rod Andělů) do svého znaku zakomponovat obec Bylany na Chrudimsku a skotačící býček (jako erb Andělů z Ronovce) byl roku 1979 umístěn spolu s erbem zkřížených ostrví (Ronovců) i na pískovcovém reliéfu na zřícenině hradu Ronovce.

Významnou výjimku (a z hlediska funerální plastiky netypický případ) představuje náhrobní kámen z bílého mramoru, který pro své zemřelé děti (Štěpána † 1607 a Veroniku † 1608) nechal do kostela sv. Martina ve Stusyni u Ronova nad Doubravou zhotovit Hynek Anděl z Ronovce.[254] Náhrobek je zvláštní v tom, že má neobvykle rozsáhlou textovou část, která obíhá okolo kamene ve dvou nápisových pruzích a pokračuje ještě v pěti řádcích, umístěných nad rodovým erbem.[255] Dokládá termíny úmrtí obou dětí, ale především obsahuje detailně ztvárněný rodový erb ve velké ploše, umožňující kameníkovi zpracovat i drobné detaily. Nejedná se o žádné umělecké kamenické dílo; figura vyhlíží strnule a anatomicky neadekvátně (na rozdíl třeba od vyobrazení na výše publikovaných pečetích zásmuckých sester z Ronovce z roku 1530). Vodorovný hřbet, protáhlá okrouhlá hlava a dlouhé vztyčené úzké rohy na první pohled spíše připomínají zajíce než dobytče.[256] Není však pochyby o tom, že pohlavní úd zde ani náznakem

253) Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*, II, Praha 1993, s. 15; Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty (Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů)*, Praha 2013, s. 28.

254) Děkuji ronovskému panu faráři Josefu Mokrému, pod jehož správu kostel sv. Martina ve Stusyni patří, že mi laskavě umožnil kostel v září 2014 navštívit a provést dokumentaci popisovaného náhrobního kamene.

255) Popis tohoto náhrobku publikovaly A. BIRNBAUMOVÁ – L. JANSOVÁ, *Soupis památek historických a uměleckých v Čechách*, XLIV, s. 327 (obrazová dokumentace zde však připojena není).

256) Popis figury v erbu Andělů z Ronovce jako „zajíc“ se objevuje i v případě renesančního portálu dvora ve Stolanech, kde se nalézal reliéf s aliančními erby Václava Heřmanského ze Sloupna a jeho manželky Alžběty Andělové z Ronovce. Viz V. HANUS [red.], *Chrudimsko a Nasavrcko*, IV., s. 442 (autor ale heraldice nerozuměl; navzájem prohodil erby obou manželů, takže erb Plesů Heřmanských ze Sloupna s plechovou rukavicí pokládal za erb Andělů). Podobu tohoto erbu jsem již ověřit nemohl. I když se na tento erb odkazuje i novější literatura (Tomáš ŠIMEK [red.], *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, VI. Východní Čechy, Praha 1989, s. 468), v současnosti není k nalezení. Podle sdělení místních obyvatel byl stolanský portál s erby zbourán v padesátých či v šedesátých letech 20. století kvůli snadnějšímu průjezdu zemědělské techniky do dvora.

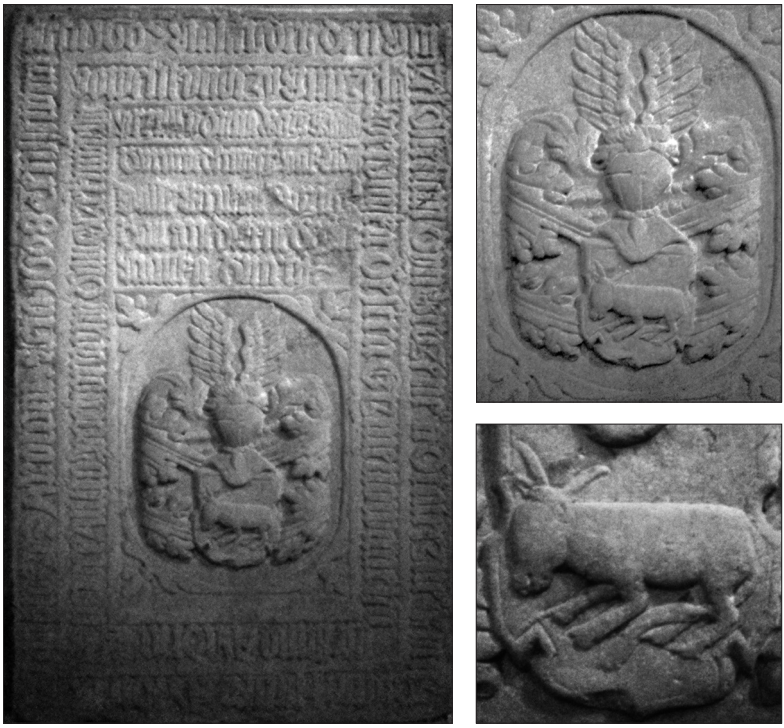

Celkový pohled na náhrobek Veroniky a Štěpána, dětí Hynka Anděla z Ronovce, v kostele sv. Martina v zaniklé vsi Stusyně u Ronova nad Doubravou a detaily erbu Andělů z Ronovce, ztvárněného na tomto náhrobku (foto autor).

ztvárněn není; jde tedy jednoznačně o figuru vola. Dalším heraldickým detailem, který je zde velmi výrazný a nikoli náhodný (pro kameníka musel být pracný), je zpracování oháňky, která se stáčí dolů pod břicho zvířete a obtáčí se kolem nohy. Z toho usuzuji, že i ztvárnění oháňky mělo v daném případě nějakou rozlišovací heraldickou funkci. Na všech autentických dobových vyobrazeních rodového erbu Andělů z Ronovce, které jsem měl možnost zkoumat, visí volská oháňka zmíněné heraldické figury vždy dolů a není bojovně zdvižena nahoru, jak ji současní kreslíři zpravidla malují. Na žádném autentickém vyobrazení erbu Andělů z Ronovce také nemá heraldická figura v nozdrách kruh (bojovného býka se vztyčeným ohonem a se zlatým kruhem v nozdrách si dal namalovat na obálku své knihy jako domnělý erb v roce 2008 ing. E. Anděl).

Náhrobní kámen ve Stusyni má v sobě hlubokou symboliku a v opuštěném románském kostelíku, situovaném na strmém skalnatém srázu nad řekou Doubravou, dokáže dobře evokovat pocity Hynka Anděla z Ronovce, který zažíval společenský a majetkový úpadek svého rodu. Jako dítě vyrůstal v bohatství a jeho rodina byla vnímána jako součást české „vyšší" vrstvy. Ještě v roce 1575 byl sám Hynek zván jako kmotr ke křtu Jindřicha, prvorozeného syna Kryštofa Hýzrleho z Chodů a Lidmily Robmhapové z Suché, přičemž jako jeho „spolukmotři" stáli nad kolébkou Vilém z Rožmberka, Adam Slavata z Chlumu a Vilém Malovec z Malovic. Jistě, Hynek Anděl tehdy patřil do širšího příbuzenstva,[257)] ale do takové společnosti by nebyl zván, pokud by existovaly příliš velké sociální rozdíly. O čtyřicet let později už byli Andělové součástí nemajetné, okrajové složky české šlechty. Z rezidenčních zámků bohatých příbuzných, na kterých trávil Hynek Anděl léta svého mládí, se rodina přesouvala do městských domů a nakonec i na venkovský dvůr.

I zchudlý Hynek Anděl z Ronovce, hospodařící na dvoře v Suchotleskách, však nelitoval peněz a zaplatil zhotovení náhrobního kamene pro své zemřelé děti, nepochybně s úmyslem zanechat trvalou památku na svůj kdysi početný a významný rod, ze kterého už mnoho nezbývalo.

Hynek Anděl z Ronovce zažil postupné vymírání jednotlivých odnoží svého rodu. Když po roce 1608 dával zhotovit stusyňský náhrobník, byli po smrti již všichni tři jeho bratři (nejmladší Zikmund zemřel v Benešově roku 1606). Naděje na pokračování rodu tak představovali jen Hynkův synovec Zikmund (syn jeho bratra Jana), který v roce 1603 nabyl plnoletosti a převzal od matky majetek v Chrudimi, a Hynkovi vlastní synové Zikmund a Jiří.

O těchto třech Andělích z Ronovce máme poslední zprávy ještě z doby třicetileté války.

Chrudimský Zikmund Anděl z Ronovce se počátkem 17. století tituloval jako „Zikmund mladší" (mezi dosažením dospělosti roku 1603 a smrtí jeho stejnojmenného strýce Zikmunda, žijícího ve městě Benešově a zemřelého do roku 1606); krátce před třicetiletou válkou naopak používal titulaturu „Zikmund starší" (pro odlišení od stejnojmenného mladšího bratrance Zikmunda, žijícího na Chyšni). Již před třicetiletou válkou postupně rozprodával zděděné chrudimské nemovitosti, aby si zajistil obživu. Poslední

257) Lidmila Hýzrlová z Suché byla sestrou Karla Robmhápa z Suché, který se oženil se sestrou Hynka Anděla z Ronovce; ve vztahu k rodičům křtěného Jindřicha Hýzrleho z Chodů (který Hynka Anděla z Ronovce později zmiňuje jako svého kmotra ve vlastním životopise) byl tedy „švagrem".

zbytky svých aktiv zpeněžil roku 1618, kdy prodal městu Heřmanův Městec za 20 kop grošů míšeňských v hotovosti svůj podíl 50 kop na gruntu Václava Šaldy ve vsi Klešice, zděděný po otci Janu Andělovi z Ronovce.[258] Je zmíněn ještě v konfiskačních protokolech roku 1623 a zemřel v Chrudimi roku 1630 bez potomků jako (pokud dosud víme) poslední mužský příslušník rodu Andělů z Ronovce.

S vlastními syny Hynka Anděla to bylo složitější. Když suchotlesský Hynek Anděl z Ronovce v roce 1610 (nebo krátce poté) zemřel, jeho vdova Anna z Vačovic se znovu provdala za Oldřicha Dráchovského z Dráchova.[259] Tento její druhý manžel byl držitelem části vsi Chyšná (v Čáslavském kraji), rozdělené mezi několik majitelů.[260] Dráchovského díl, obsahující jen tři poddanské grunty, byl však alodním deskovým majetkem, proto se držitel tohoto „panství" mohl titulovat „na Chyšné". Krátce po svatbě s Andělovou vdovou však i tento druhý manžel Anny z Vačovic zemřel.

Díky tomu se Anna z Vačovic dostala ke správě majetku, který byl sice nepatrný, nicméně díky němu existují další prameny, dokládající situaci v této rodině. S Annou z Vačovic, vdovou po Hynku Andělovi, totiž na Čáslavsko odešli i její dva nevlastní synové: Jiří a Zikmund Andělové z Ronovce.

Jiří Anděl z Ronovce si našel nevěstu v rodině Tobiáše Šlechtína ze Sezemic, který byl na Čáslavsku vlastníkem podobně velkého „panství", jako drželi Dráchovští. Jeho statek Zehuby čítal dokonce jen dvě poddanské chalupy. Místní jméno „Sezemice" v jeho predikátu má skutečně spojitost s městečkem Sezemice, které kdysi Andělové drželi koncem 15. století. Tobiášův děd totiž ze Sezemic zřejmě pocházel, neboť když byl (jakožto úředník na kdysi andělovském panství Morašice) v polovině 16. století povýšen do šlechtického stavu, zvolil si název tohoto městečka jako svůj predikát.

V kronice soudobého intelektuála Mikuláše Dačického z Heslova je zaznamenána poměrně podrobná zmínka o nešťastném Jiříkově konci a Dačického informace jsou natolik podrobné a individuální, že lze jen těžko uvažovat o tom, že by si spletl jména či okolnosti.[261] Autor zmiňuje

258) SOkA Chrudim, fond AM Heřmanův Městec, listina č. 23 (Heřmanův Městec, 21. dubna 1618); originál listu s vlastnoručním podpisem Zikmunda staršího z Ronovce a jeho pečetním sekrytem.

259) OSN VII, 1893, s. 915–916.

260) Lenka MARTÍNKOVÁ, *K nejstarším dějinám obce Chyšné do roku 1850*, in: 700 let psané historie obce Chyšné, Chyšná 2005, s. 4–59.

261) M. DAČICKÝ, *Paměti*, II, s. 236.

Jiříka Anděla z Ronovce (a jeho manželku rozenou Šlechtínovou ze Sezemic), který se kvůli chudobě a nemožnosti jiné obživy nechal roku 1623 najmout jako fendrych (nižší velitel) kutnohorského městského vojska a konvertoval ke katolické víře. Potomky nezanechal.

Složitější situace nastala v případě druhého z Hynkových synů, Zikmunda Anděla z Ronovce. Druhý manžel jeho macechy (Anny Andělové z Vačovic, znovu provdané Dráchovské), tedy Oldřich Dráchovský z Dráchova, po sobě zanechal z předchozího manželství tři děti; syna Jindřicha a dvě dcery. Syn byl ale v době otcovy smrti nezletilý, proto se poručnicí majetku (výše zmíněného statečku Chyšná na Čáslavsku) stala vdova Anna Dráchovská z Vačovic, která je v této pozici doložena v berním rejstříku z roku 1615.[262)]

Někdy v té době byl pak realizován sňatek mezi Zikmundem Andělem z Ronovce, Aniným nevlastním synem (pocházejícím z prvního manželství jejího prvního muže Hynka Anděla s Evou ze Zálužan), a Magdalenou z Dráchova, Aninou nevlastní (vyvdanou) nejstarší dcerou z druhého manželství (tj. dcerou Oldřicha z Dráchova a jeho první manželky). V roce 1620 už je jako držitelka statku Chyšná (čítajícího všehovšudy tři osedlé poddané) evidována Magdalena Andělová z Dráchova.[263)]

Když pak v souboji roku 1621 zemřel Jindřich Dráchovský z Dráchova, přešla na jeho sestru Magdalenu Andělovou z Dráchova[264)] nejen práva k držbě statku Chyšná (proto je titulována „Magdalena Andělová z Dráchova a na Chyšné“), ale i další majetková práva, která na ni bratr Jindřich ještě před svou smrtí převedl. Jednalo se mimo jiné o nedoplatek ve výši 550 kop grošů míšeňských za dva dvory ve vsi Rapotice, které Jindřich z Dráchova prodal roku 1619 za 625 kop grošů míšeňských Václavovi mladšímu Vraždovi z Kunvaldu. Na nedoplatek ve výši 550 kop vystavil Václav Vražda dlužní úpis; na podzim 1625 splatil 50 kop a zůstával ještě dlužen 500 kop. Než před rokem 1628 Magdalena Andělová z Dráchova z Čech emigrovala z náboženských důvodů, převedla

262) August SEDLÁČEK, *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněného*, Praha 1869 (v edici rejstříku je nepřesný tvar jejího predikátu v podobě „z Váconic“).

263) Václav PEŠÁK, *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953, s. 86.

264) To je správný tvar jména této ženy, která je v regionálně-historické literatuře evidována nepřesně jako „Magdalena Angelína Dráchovská“, viz L. MARTÍNKOVÁ, *K nejstarším dějinám obce Chyšné*, s. 18 (chybný tvar Magdalenina jména autorka převzala z hesla v Ottově slovníku naučném, sv. VIII, heslo „Dráchovský“).

tuto pohledávku na Johanku Kateřinu Rugerovou ze Skuhrova. V letech 1625–1628 splatil Václav Vražda z dlužné částky 450 kop a úroky ve výši 81 kop. Tyto peníze byly v hotovosti složeny u rentmistrovského úřadu, který je nechtěl vydat, neboť údajně bylo sporné, komu vlastně náležejí (tj. zda již samotná pohledávka Jindřicha z Dráchova nepodléhala konfiskaci).

Z dokumentace, dochované k tomuto sporu,[265] vyplývá, že Magdalena Andělová z Dráchova byla v době své emigrace (tj. krátce po roce 1625) již vdovou[266] a že s sebou do zahraničí odvezla i jedno dítě, které z jejího manželství se Zikmundem Andělem z Ronovce vzešlo. Není však uvedeno ani jméno dítěte, ani jeho pohlaví. Po válce se pak vdova Magdalena Andělová do Čech vrátila (lze tedy předpokládat její konverzi ke katolické víře) a domáhala se vyplacení oněch peněz. Na základě císařského rozhodnutí z 31. května 1655 měl úřad nejvyššího purkrabství zajistit, aby byla ona sporná částka paní Magdaleně vyplacena. V této souvislosti nebyl už žádný její potomek zmiňován, ale to v daném kontextu nebylo nutné, neb se neprojednávalo dědictví po zemřelém manželovi (na kterém by případné dítě mělo podíl), ale po bratrovi.

Přesto se ale podle mého názoru objevuje jedna stopa, která nabízí vysvětlení a zároveň je také podle mého názoru poslední zmínkou o žijícím členu rodu Andělů z Ronovce. Jedná se o heraldický atlas, zpracovaný někdy koncem 17. století pro Františka Helfrida Voračického z Paběnic a dochovaný jako součást rozsáhlejší rukopisné heraldické sbírky.[267] Od běžných „erbovníků“, sestavovaných na základě různých zdrojů i retrospektivně,[268] je tento ve své první části individualizovaný, tedy jsou uváděna i konkrétní jména nositelů vyobrazených erbů.[269] Jedná se o různorodou „směs“ příslušníků historické české šlechty, žijících v průběhu 17. století;

265) SM, sign. A60/4.

266) Zikmund Anděl z Ronovce a na Chyšni se objevuje v písemných pramenech ještě v roce 1622; zemřel tedy mezi léty 1622–1625.

267) Národní knihovna Praha – Klementinum, Sbírka rukopisů a starých tisků, sign. XV E 1.

268) Nejnověji viz Martina HRDINOVÁ [ed.], *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého (Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17, století)*, Praha 2013. Andělové z Ronovce viz s. 178 a kresby erbů č. 447, 768, 998, 1343 a 2247.

269) Za touto první (individualizovanou) částí (s. 1–12) pak následuje početný soubor rodových erbů bez jména konkrétního nositele (s. 13–23). Od roku 1704 pak bylo přimalováno několik dalších erbů a závěrečná část je tvořena již jen erby vystřiženými a vlepenými (s. 24–25).

nějaká genealogická logika výběru z kontextu zřejmá není. V několika případech jsou zde zobrazeny erby manželských dvojic či rodičů a dětí (častěji matek a synů), žijících v první polovině 17. století. To naznačuje, že část erbů byla přejímána přímo z nějakého genealogického pramene[270] nebo jde o rodiny, které František Helfrid Voračický z Paběnic odněkud znal. Jako celek však tato část žádný genealogický systém netvoří a jsou zde navzájem promícháni (bez rozlišení stavovské příslušnosti) významní zemští úředníci a vlivné osoby, ale i šlechtici zcela bezvýznamní. Jediné, co tuto skupinu podle mé předběžné analýzy spojuje, je národnostně (resp. jazykově) český původ, což již mezi šlechtou v Království českém koncem 17. století nebylo úplně běžné. Toto kritérium naznačuje i název celého heraldického souboru: „*Antiqvissimarum et Praecipuarum Regni Bohemiae familiarum genuinus colloribus depicta Insignia magna diligentia combinata sunt à me Francisco Helfrido Woracziczky*[271] *Barone de Pabienitz Domino in Prosecz et Mislov, S: C: Regiaque Majestatis*

270) To však není případ níže zmíněné Kateřiny Andělky z Ronovce, která se nehodí do žádného genealogického schématu, odrážejícího rodový původ osob v popisovaném erbovníku zmíněných. Časově by teoreticky mohla takovému vysvětlení odpovídat Kateřina z Ronovce, dcera heřmanoměsteckého Zikmunda Anděla, která se v roce 1579 vdala za Jana mladšího z Valdštejna (pak by se mohla žena tohoto jména a rodu ocitnout ve „vývodu předků“ u jejího vnuka, žijícího v druhé polovině 17. století). Podle A. Sedláčka zmíněný Jan mladší z Valdštejna zemřel bez biologických potomků a jeho majetek (včetně statku Chotěšice, získaného od manželky Kateřiny z Ronovce, zemřelé údajně již někdy krátce po roce 1590) dědili roku 1599 jeho vzdálenější příbuzní z rodu Valdštejnů. Jiné prameny však naznačují, že Anna Valdštejnová z Ronovce přeci jen nějaké potomky mohla mít. Již v roce 1585 si spolu s manželem Janem mladším z Valdštejna zakoupili jeden z pražských domů; ten však po dvou letech společně prodali (1587). V roce 1610 si však (už sama pro sebe) koupila Kateřina Valdštejnská z Ronovce jiný pražský dům. Ten po její smrti zdědili a v roce 1626 prodali dcera Mandalena Hanybalová z Valdštejna a na Průhonicích a syn Zdeněk Zikmund z Valdštejna. Viz Josef TEIGE [ed.], *Základy starého místopisu pražského*, Praha 1910–1915, sv. I, s. 256, sv. II, s. 881. Z toho usuzuji, že buď byly okolnosti prodeje pozůstalosti po Janu mladším z Valdštejna roku 1599 jiné, než je dosud v literatuře tradováno a tento člen rodu Valdštejnů měl se svou ženou Kateřinou z Ronovce nejméně dvě děti, nebo se v roce 1610 jednalo o jinou Kateřinu z rodu Andělů z Ronovce, která se přivdala do rodu Valdštejnů. V každém případě však po sňatku už provdané ženy užívaly příjmení po manželovi, tedy Kateřina Valdštejnská z Ronovce. V erbovníku je však zmíněná žena uvedena jako Kateřina Andělka z Ronovce, tedy jako žena neprovdaná.

271) Do tohoto místa bylo později připsáno „… *S: R: Imperij Comite et*…“; tj. po roce 1704, kdy Voračický získal zmíněný říšský titul.

Consiliario, inclitorum Judiciorum Cammeratici et Feudalis assessore, cellebernimi ordinis Sancti Georgij Equite". V první (původní) části totiž do výběru nebyl zařazen žádný z významných rodů, žijících koncem 17. století v Čechách, který nebyl domácího českého původu.[272)]

V oné úvodní individualizované části je pečlivě vymalován i erb Andělů z Ronovce, pod kterým je uvedeno jméno jeho nositelky: „Kateřina Andělka z Ronovce". V době, kdy autor tuto první část heraldického atlasu jazykově české šlechty vytvářel (tj. někdy koncem 17. století; do zmíněného svazku byl tento fascikl vlepen před rokem 1702) už nebyl obecně znám žádný žijící mužský člen rodu Andělů, proto autor zaznamenal alespoň jméno jemu známého posledního žijícího nositele erbu „po přeslici". Pokud byla zde uvedená Kateřina Andělka z Ronovce skutečně oním výše zmíněným dítětem Magdaleny Andělové z Dráchova, pak by jí v době tvorby onoho erbovníku mohlo být něco přes 70 let a zůstávala neprovdána. U jejího erbu je přimalován křížek, který je v genealogii zpravidla vždy užíván jako symbol úmrtí jedince či vymření rodu. Taková značka byla v atlasu dodatečně připojena k pěti erbům. Nešlo tedy o nějaký náhodný prvek, ale o symbol, který byl tvůrcem či držitelem onoho rukopisu doplňován v souladu s aktuální situací. Z toho odvozuji, že v době zhotovení kresby erbu ona Kateřina Andělka z Ronovce ještě žila, ale nedlouho poté zemřela. Proto se domnívám, že toto vyobrazení zaznamenává autentické tinktury: V modrém poli černý vůl se zlatými rohy, přikryvadla modro-černá a v klenotu dvě černá křídla.[273)]

To je podle mého názoru poslední autentická zmínka o příslušníku rodu Andělů z Ronovce, který „po meči" vymřel chrudimským Zikmundem Andělem z Ronovce roku 1630 a „po přeslici" výše zmíněnou Kateřinou Andělkou z Ronovce někdy na samém sklonku 17. století. Všechny údaje z mladší doby jsou jen neověřené domněnky nebo dokonce pramenné podvrhy, stejně jako „urozený kovář" Václav Anděl, rádoby rytíř z Ronovce.

272) Až mezi erby „přimalovávanými" po roce 1702 se objevují „nečeské" erby žen, které se přivdaly do rodiny Voračických a jejich příbuzných.

273) Všechny jiné varianty tinktur jsou dochovány jen v mladších nepůvodních vyobrazeních ze 17.–19. století. Na nich se vyskytuje jednak stříbrné pole štítu, jednak i trojvrší, které známe jen z erbu na pečeti Štěpána z Ronovce z roku 1432. Užívání černé figury na modrém štítě (které odporuje středověkým heraldickým pravidlům) je podle mého názoru dalším argumentem pro vznik tohoto erbu až v pozdější době. Výrazný rozdíl v tinkturách mohl být také v 15. století rozlišovacím prvkem mezi starým erbem středověkého rodu pánů z Tetína, resp. z Ronovce (ve stříbrném poli na trojvrší černý vůl, v klenotu dvě volské nohy paznehty k sobě), a původních panošů Andělů z Ronovce (v modrém poli černý vůl se zlatými rohy, v klenotu dvě černá křídla).

Detail kresby erbu „Kateřiny Andělky z Ronovce“ v heraldickém atlasu z konce 17. Století. Národní knihovna Praha – Klementinum, Sbírka rukopisů a starých tisků, sign. XV E 1 (foto NK Praha).

Diletantský pokus o zfalšování matričního zápisu, ke kterému došlo zřejmě relativně nedávno, by bylo možné s úsměvem odložit stranou, neboť každému jen trochu věci znalému historiku je jasné, že poddanský kovář Václav Anděl (jehož sociální postavení je jasně prokazatelné) nemohl být synem člověka urozeného, kterýžto dojem se snažil falsátor vyvolat.[274)] Jen

274) Původní text matričního zápisu zněl „*Z Břehu Podolskýho: dne 24 Marty pochován jest Václav Anděl, kovář z Podolskýho, věku svého maje … 54 léta*“. Falsátor část textu odstranil a připsal nové pasáže, tak aby bylo text možné číst následovně: „*Z Břehu Podolskýho: dne 24. Marty pochován jest Václav Anděl, kovář z Podolí /syn vladyky Jana Anděla z Ronovce na Mirovicích/měl 54 léta*“. Viz vyobrazení obou verzí zápisu (původního a zfalšovaného) zde v příloze.

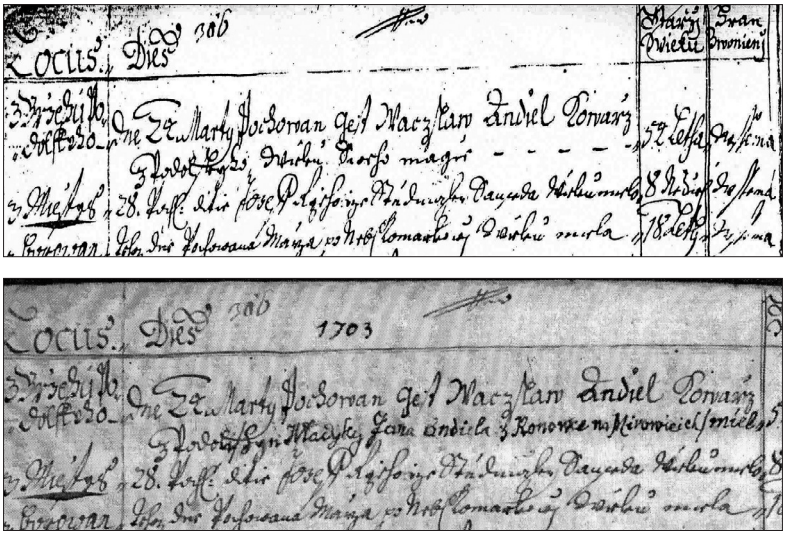

Zfalšovaný matriční záznam o úmrtí kováře Václava Anděla z roku 1703. Původní podoba tohoto matričního zápisu na fotodokumentaci z roku 1961 a současná podoba. Falsátor vyškrabal část původního zápisu a na jeho místo dopsal text, který měl dosvědčovat, že zemřelý vesnický kovář byl synem Jana Anděla z Ronovce. Státní oblastní archív Třeboň, Sbírka matrik, Matrika narozených, oddaných a zemřelých římskokatolického farního úřadu Bernartice, svazek 1, (1685–1709), záznamy pohřbů roku 1703 (foto SOA Třeboň).

tak mávnout rukou nad pošetilostí iniciátora onoho pokusu o podvod však nemůžeme, i když se policii nepodařilo viníka zjistit.

Ptáme-li se totiž „qui prodest?“, pak takové jednání může být návodné. Nakonec proč to nezkusit jinde znovu a lépe, vždyť skoro žádný trest nehrozí. A pro méně seriózní „podnikatele v genealogii“ by to mohl být docela dobrý byznys, nabízet zámožným domácím či zahraničním klientům, že jim „zaručeně“ najdou šlechtické předky. Vždyť to nemusí být jen matriky (které už jsou v archívech proti podobným pokusům většinou dobře jištěny). Jako „důkaz“ přeci postačí nějaká ta zmínka o odloženém dítěti zchudlého brunšvického knížete (třeba tak; ale můžete si vybrat), které vyrůstalo v nějaké jihočeské chaloupce, kterou někdo náhodně „objeví“ třeba ve spisovém materiálu třeboňského velkostatku. Když máte dost času a víte, jak na to, není problém podobný podvrh vyrobit. Časem se i takový dobře připravený podvod odhalit dá, ale pro

profesionální historiky a archiváře to je zbytečná práce navíc a údajní „ztracení potomci historické české šlechty“ (i když byli třeba oklamáni a o samotném falsu nevěděli) stejně nebudou ochotni žádné odborné argumenty přijmout, a budou se chtít dál honosit „rodovým erbem“, ať je na něm zobrazeno cokoli (třeba i ten heraldický vůl, kterého na štítě nosili Andělové z Ronovce).

Proto je potřeba upozornit také na reakci ing. Emila Anděla, kterou otisklo genealogické oborové periodikum poté, co bylo veřejně odhaleno ono pramenné falsum, na kterém byla postavena celá autorova mystifikace o pokračování šlechtického rodu Andělů z Ronovce.[275)] Autor v tomto spisku znovu (a v jednoznačnější podobě) prokázal, že o skutečných historických pramenech neví vůbec nic a že se jen snaží neustálým opakováním smyšlených tvrzení (byť třeba i v rámci rodiny delší dobu tradovaných) vyvolat zdání, že je biologickým potomkem starého šlechtického rodu („*… protože jsem potomkem tohoto rodu, jak jsem se dozvěděl od svého otce a dalších příbuzných…*“). A protože pramenné falsum, na kterém svou utkvělou představu stavěl, bylo odhaleno,[276)] pokouší se s tvrdošíjnou urputností neustále dokola opakovat tvrzení, která žádnou pramennou, natožpak důkazní hodnotu nemají.

Prameny, dokládající biologickou kontinuitu mezi zchudlými rodinami Andělů z Ronovce z první třetiny 17. století a podolským kovářem Václavem Andělem, zemřelým roku 1703, jednoduše nejsou k dispozici a podle mého názoru existovat nemohou (E. Andělem „nabídnutá“ rodina horažďovických měšťanů Andělů tímto mezičlánkem jistě také není). Autor tedy začal argumentovat blíže neurčenými prameny, které prý byly v rodinném prostředí uchovávány, ale už k dispozici nejsou („*… jelikož dokument o našem šlechtickém původu, který údajně viděl můj otec a další jeho bratři a sestra, se ztratil…*“).

Teď asi jen můžeme čekat, kde se takový dokument někde „objeví“. V takovém případě je však třeba použít jinou verzi „rodinného příběhu“, než

275) Emil ANDĚL, *Nová fakta ke Kronice rodu Andělů z Ronovce*, Genealogické a heraldické listy 30, 2010, č. 2, s. 84–89.

276) Odhalení tohoto falsa bylo snadné, neboť původní podoba matričního zápisu z roku 1703 byla zachována na mikrofilmu, zhotoveném roku 1961. Děkuji řediteli SOA Třeboň PhDr. Václavu Ramešovi, za poskytnutí dokumentace, vzešlé z policejního vyšetřování této záležitosti. Hlavní věcná fakta shrnuje zpráva dr. Laděny Plucarové, vedoucí oddělení archivních fondů a sbírek SOA Třeboň ze dne 17. 3. 2008 (č.j. SOAT/10–2008). Falzifikát byl jednoznačně prokázán; autor onoho falsa také použil chybnou titulaturu „na Mirovicích“, kterou Burian Anděl z Ronovce nikdy neužíval (tituloval se jen „v Mírovicích“).

jaký si pro svůj knižní opus z roku 2008 vybájil ing. Emil Anděl. Klíčová postava této smyšlené ságy, Burian Anděl z Ronovce z konce 16. století, totiž nikdy v jižních Čechách nežil. Interpretátor si to jednoduše popletl, protože se domníval, že jeden z posledních členů rodu Andělů, který byl opravdu „z Ronovce“, žil v obci Mirovice na Písecku. Ve skutečnosti šlo o Mírovice poblíž Brandýsa nad Labem. To je, myslím, pro Státní oblastní archív v Třeboni dobrá zpráva.

Ediční příloha č. 1:

Chrudim, 2. června 1433. Petr Lánek z Krchleb potvrzuje převod svého blíže neuvedeného léna olomouckého biskupství (jednalo se o léno v Lánech na Důlku u Pardubic) na Jana Holomka z Pušic a jeho syna Aleše. Věrohodnost převodu potvrzují další dva místní leníci olomouckého biskupství (Bohuněk ze Svinčan seděním v Lepějovicích a Jan Mráček z Jezbořic) a pět dalších místních šlechticů, mezi nimi i panoše Zikmund Anděl z Ronovce. Zemský archív Opava, fond Arcibiskupství Olomouc, listina č. 851.

Já, Petr Lánek z Skrchleb, vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kdož tento list uzří a nebo čtúce slyšeti budú, že jsem prodal a mocí tohoto listu prodávám s svú dobrú vólí a s dobrým rozmyslem i s radú svých přátel jakož toho list hlavní a zpravný světleji dokazuje, to zboží a manství moravského biskupství tu v těch všech, kteréhožto zboží svrchupsaného já svrchupsaný Petr Lánek požíval sem, držal sem od mnoha let beze vší překážky, a k svej pilnej potřebě obracoval sem ten plat a dědiny orné i neorné s pastvištěm, s příkopy, s řekami a s břehy i s plným panstvím a právem, nic sobě tu panství ani práva kterého pozóstavuje, ani svým budúcím, slovutným panoším Janovi Holomkovi z Pušic a Alšovi, synu jeho odtudž aneb jich budúcím. A toho svrchupsaného zboží a manství já, svrchupsaný Petr Lánek z Skrchleb, s svú dobrú vólí a dobrým rozmyslem odevzdávám se mocí tohoto listu toho svrchu jmenovaného platu a zboží manského před slovutnými panošemi téhož panství a manství, kteréžto přísluší olomouckému kostelu a k biskupství moravskému, před Bohuňkem z Svinčan seděním v Lepějovicích a před Janem Mráčkem z Jestbořic, nadepsaným Janovi Holomkovi a Alšovi. A že to jim zvláště a jich budúcím pod takúto výmluvú učiniti mám, ač bych já svrchupsaný Petr Lánek z Skrchleb v mých zdravých časech napomenut byl od svrchupsaných věřitelův k tomu odevzdání a nebo od jich budúcích před samého biskupa a neb před jeho many téhož biskupství, tehdá já, svrchupsaný Petr Lánek z Skrchleb mám i budu míti z plného pravého práva beze vší odpornosti i odmlúvání napřed psaným panoším Janovi a Alšovi z Pušic, jim a jich budúcím odevzdati týmž řádem a plným právem, jakož se svrchu v tomto listě znamenitě píše a jmenuje. A toho na potvrzení a zvláštní jistotu svú sem pečeť napřed přivěsil k tomuto listu a podle mne k mej žádosti slovutní panoši nahoře v tomto listu jmenovaní a psaní téhož panství a manství také jsú dobrovolně své vlastní pečeti přivěsili k tomuto listu na svědomí k odevzdání. A pro lepší budúcí paměť připrosil jsem statečného rytíře pana Tristrama z Barchova seděním v Morašicích a slovutných panoší Sigmunda Angela z Ronovce,

Alše z Dřenic, Janka z Třibřich a Vaňka Mezka z Veselice, že jsú své pečeti vlastní k mej veliké žádosti a prosbě na svědomí k tomuto listu a k svrchupsaným řečem dobrovolně přivěšili. Jenž jest dán a psán v Chrudimi od narození syna Božího po tisíc po čtyřech stech letech třicátého třetího léta, ten úterý po slavného hodu seslání Ducha svatého.

Ediční příloha č. 2:

Vlašim, bez vročení (20. května 1450 (?)). Skupina sedmi východočeských panošů oznamuje Oldřichovi z Rožmberka, že všichni společně i se svým vojenským potenciálem jsou na straně lipnického pána Mikuláše Trčky z Lípy, se kterým se usmířili. V regestáři nepřesně uvedeno Zikmundovo jméno ve tvaru „z Ronové", viz Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN [edd.], *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka*, svazek IV. 1449–1462, Praha 1954, s. 213, č. 295a. Státní oblastní archív Třeboň, fond Historica, inv. č. 1747 (sign. 1322). Přitištěno sedm pečetí z černého vosku; všechny dobře dochované.

Urozenému pánu, panu Oldřichovi z Rožmberka. My, Zikmund z Ronovce, Matěj z Vlčnova, Jan z Lípy, Vilém z Talmberka, Vaněk z Těchlovic, Jan z Probluze, Mikeš z Radíkovic, věděti dáváme: Vizte, že hájíce se vedle urozeného pana Mikuláše z Lípy a z Lipnice, pána našeho, tak že dle něho mjemy [sic] my státi v míru i v nemíru a již nemjemy my svrchu psanému pánu i jeho pomocníkům, služebníkům a lidem poddaným s svými služebníky a lidmi poddanými ničímž vinni býti. Dán na Vlašimi tu středu před letnicemi.

Ediční příloha č. 3:

Praha, bez vročení (26. května 1450 (?)). Skupina šesti východočeských panošů ve službách lipnického pána Mikuláše Trčky z Lípy vypovídá nepřátelství bratřím Hynkovi a Janu z Šelmberka a Václavovi z Michalovic. List s přitištěnými pečetěmi nemá uveden rok, jen denní dataci („středa po letnicích"). Rukopis písaře je shodný, jako na výše editovaném listu z 20. 5. 1450. Do regestáře B. Rynešové tento list zařazen nebyl. Státní oblastní archív Třeboň, fond Historica, inv. č. 1359 (sign. 1025). Přitištěno šest pečetí z černého vosku; všechny poškozené a čitelné jen částečně (pravděpodobně všechny shodné s pečetěmi na předchozím editovaném listu).

Proti urozeným pánům, panu Hynkovi z Šelmberka a panu Janovi, bratru jeho, a panu Václavovi z Michalovic. My, [Anděl][a] Zikmund z Ronovce, Jan z Lípy a Matěj, bratr jeho odtudž, Vilém z Talmberka, Václav z Těchlovic, Jan z Probluze, vedle urozeného pana Mikuláše z Lípy a z Lipnice, pána

našeho. Vizte, že máme se proti jich všem pomocníkům, služebníkům i lidem poddaným s svými všemi služebníky i poddanými lidmi poddanými a vedle svrchu psaného pána našeho mámy my [sic] v míru i v nemíru státi, dokudž jsme v jeho službě. Dán v Praze ten outerý po letnicích.

[a)] *Slovo „andyel" škrtnuto vodorovnou linkou.*

Ediční příloha č. 4:

Zásmuky, 29. března 1530. Markéta Andělová z Cidliny, vdova po Štěpánu Andělovi z Ronovce a na Zásmucích, poručnice dětí a pozůstalého majetku, dělí majetek na tři díly. Svoje díly přebírají (spolu se svými manžely) vdané dcery Likharda Janovská z Ronovce a Barbora Pařízková z Ronovce. Třetí díl, patřící dosud neprovdané nejmladší dceři Johance z Ronovce, prozatím ponechává vdova Markéta ve své poručnické správě. Národní archív Praha, fond Úřad desk zemských – listiny, listina č. 476.

Léta od narození syna Božího tisícího pětistého třicátého v úterý po druzbadlne [sic] neděli stala se jest smlúva dobrovolná, celá a dokonalá na Zásmucích mezi urozenou paní Markétú z Cidliny etc. z jedné, a mezi urozenými paní Likhardú, paní Barború, pannou Johankou, dcerami též paní Markéty, sestrami vlastními nedílnými z Ronovce a na Zásmucích, z strany druhé, námi Adamem z Říčan etc., Václavem Bořkem Duhalským z Duhalic [sic] a na Mokrovúsích, Hrochem z Mezilesic a na Tejnci, a to taková:

Jakož urozený a statečný rytíř, pan Štěpán Anděl starší z Ronovce a na Zásmucích, dobré paměti, paní Markytu, manželku svú nadepsanú, czkami [sic] zemskými udělal mocnú a otcovskú poručnicí statku svého i dětí svých po smrti své na takový způsob, že jí toho svěřuji, jakož jest táž paní Markéta k tomu ke všemu před námi smluvcemi svrchupsanými dobrovolně přiznavši se, oznámila, že jest jí pan Štěpán Anděl, manžel její, na smrtedlné posteli za to velice žádal a ji prosil a ji pamatoval, že jest jí na ten konec statku svého svěřil, a ji mocnou otcovskou poručnicí učinil, aby po smrti jeho dcerám jeho všem třem spolu jakožto dědičkám a sestrám nedílným postoupila a je zmocnila, a tak svěření svému dosti učinila, jakož před námi od paní Markéty všemu se jest tak vpravdě tomu dosti stalo. Poněvadž ony všecky létům jsou přišly a k této smlouvě, nás se dožádavše, dobrovolně svolily, a tím statkem na rovně byly podle vyznání poručníka, totiž paní Markéty, máteře své svrchupsané, rozdělily se, a ji paní Markétu, máteř svú, podle této smlúvy, námi smluvcemi mezi nimi učiněné, takto jsú povinny každá na díl svůj opatřiti a zvláště paní Likharta a paní Barbora,

poněvadž jsú obě dvě k vdaní přišly, děkovati a dczkami kvitovati z dílů svých, svolivše před námi povinny jsú učiniti při suchých dnech letničních najprv příštích. A ona, paní Markéta, mátě jejich, od nich povinna bude to přijíti a to poručenství z sebe složiti a zápis z desk propustiti hned při tom času. Však při tom propuštění tuto znamenitě od paní Markéty před námi smluvcemi nahořepsanými jest vymíněno, že ona paní Markéta pannu Johanku, dceru svú i s dílem jejím třetím, což se jest jí dostalo, v témž poručenství zůstavuje a nechává, tak jak též poručenství to v sobě obsahuje a zavírá. Však když panna Johanka s radou paní máteře své k vdaní by přišla, též povinna bude a jest takový děkování i dczkami kvitování, jakož i první dvě paní sestry její paní máteři své učinily, též učiniti má. A paní Markéta, mátě její, jakož bi prvním dcerám svým, povinna jest zápis ten propustiti.

I[te]m jakož pak paní Markétě bylo jest zůstalo na vsi Sobučicích půl druhého sta kop grošův českých statku jejího, i ty jest jim prominula a ten zápis přiřkla, jakž dczkami jest na tu ves Sobučice svědčí, jim všem třem dcerám nadepsaným při suchých dnech letničních najprv příštích z desk zemských bez odporu propustiti.

I[te]m touto smlouvou, námi smluvcemi nahořepsanými učiněnú, takto jest nalezeno: Aby paní Likharta se panem Petrem Janovským z Soutic a na Zaječicích, paní Barbora se panem Janem Pařízkem z Pařízku a na Sukdole, manželem svým, povinni byli paní Markétu nahořepsanými statky svými pro ty díly, což jest se které z manželek jejich nad věno vejš dostalo, na rozdílu z toho statku zastúpiti, což od paní Markéty touto smlouvou jest postúpeno. Jestliže by kdo pořadem práva ji paní Markétu pro též postoupení, buď pro ten statek, což ho která vzala a neb na díle téhož statku, viniti chtěl, tehdy oni svrchu psaní i s manželkami svými povinni budú i jsú ji paní Markétu v tom ve všem zastúpiti do toho dílu, což by ho přijali, bez všelijaké její práce a nad to škod.

I[te]m což se panny Johanky dotýče: Poněvadž jest v moci paní zůstala i s statkem svým třetím dílem, to se paní v její moci nechává jakožto mocné poručnici a máteři její vlastní podle této výminky a v této smlúvě o tom napřed vyměřeno jest.

I[te]m pan Petr Janovský, pan Jan Pařízek, manželé nadepsanýných paní Likharty a paní Barbory, k tomu přiznavše se, před námi svolili, kdy který z nich věno dczkami ujišťoval na statku svám a neb liste[m] dostatečný[m] podle zřízení koruny této, a potřeboval co statku manželky své a k sobě přijal, že bude a jest povinen to tak opatřiti podle téhož věna, aby ona každá z nich, kdyby jeho kterého pán Bůh smrti uchovati neráčil, to bez všelijakého omylu a zmatku vzala a přijíti aby k svému mohla.

A k této smlúvě námi smluvcemi nadepsanými učiněné paní Markéta z Cidliny, paní Likharta, paní Barbora, panna Johanka, sestry vlastní z Ronovce, jsú svolily a k ní jsú se dobrovolně přiznaly a slíbily jsú z obojí strany ctně a věrně ve všem zdržeti a manželé jejich, paní Likharty i paní Barbory, jako na ctné a dobré přísluší obojího pohlaví.

Toho všeho na zdržení, stvrzení a dosti učinění pečeti své vlastní vedle nás smluvcí dobrovolně všichni oni, na koho se tato smlúva [v]ztahuje, přivěsili jsú s ssvýžm jistým vědomím s celým a úplným přiznáním. Stalo se léta a dne svrchupsaného.

Přivěšeno devět dobře dochovaných pečetí. Zleva (červený vosk) 1. Adam z Říčan; (dále černý vosk) 2. Václav Bořek Dohalský z Dohalic; 3. Hroch z Mezilesic; 4. Markéta z Cidliny; 5. Likharda z Ronovce; 6. Barbora z Ronovce; 7. Johanka z Ronovce; 8. Petr Janovský ze Soutic; 9. Jan Pařízek z Pařízku.

THE EXTINCT EAST-BOHEMIAN FAMILY OF THE ANDĚLS OF RONOVEC IN THE 15th TO 17th CENTURY

Fictions and facts while Czech historic nobility "descendants are searched for"

The comprehensive study is based on the long-time basic research, in the course of which the author has combined a large number of various information sources. It provides a summary of development of a family belonging to the Czech gentry, which was rather large in particular in the first half of the 16th century, holding a number of domains in the Chrudim region above all. The most important representative of the family was Zikmund Anděl of Ronovec, holder of the Heřmanův Městec domain († 1571), one of the Czech gentry leaders hit by the monarch's sanctions after the unsuccessful resistance movement of the estates in the year 1547.

Although the Anděls of Ronovec are only one of many of the families of the gentry in that period (they belonged to the so-called knight estates), the author is of the opinion that they should be paid great attention due to a few reasons. In fact, several passed-on mistakes are associated with this family even in the current historical literature. The Anděls of Ronovec are deemed to have been descendants of the lords of Tetín, an important noble family holding high secular as well as ecclesiastical positions at the Czech royal court in the mid 14th century (during the reign of Jan Lucemburský and his son Charles IV). This is a mistaken interpretation, however, brought in the Czech historical literature on the basis of a similarity of the coats of arms and the predicate by August Sedláček only at the end of 19th century. The East-Bohemian Anděls of Ronovec, acting in two generations as military commanders within Eastern Bohemia in the 15th century could not have been descendants of an important family of the Lucemburk era, as the were titled as "squires" in the legally binding official documentation. This way of addressing was used for the lowest serving gentry that used the family coats of arms only in the first or second generation.

The detailed analysis of regional sources results in the fact that the founder of the family described was only Zikmund Anděl of Čívice, mentioned for the first time in 1416. He belonged to a low gentry residing

within the close surroundings of the town of Chrudim and bound, from the viewpoint of property or services provided, to a set of small feudal property owned by bishops of Olomouc, located in the surroundings of the village of Jezbořice (a few kilometres to the north-west of Chrudim). This Zikmund Anděl is clearly the same as the squire Anděl, a member of the military retinue of lords of Kunštát operating in the border area between Bohemia and Moravia a short time before the Hussite wars. Since the early 1430's this Zikmund Anděl started using the predicate "of Ronovec". In the period after the Hussite wars he then acted (in 1448) as a military commander in the services of Mikuláš Trčka of Lípa, East-Bohemian powerful lord, in the Lipnice castle. Zikmund's sons – Jan and Štěpán, who became founders of two family branches of the Anděls of Ronovec, also acted as military commanders and became rich in the times of Czech war prosperity in 1480's.

The author follows the property and social development of the individual family branches and distinguishes individual members of the family line and their family members on the basis of original sources, most of them not published yet. In view of the fact that some members of the Anděl family were not owners of the aristocratic land property, the reconstruction of the genealogic schemes required that also a source of another type should be used than it is usual in the aristocratic genealogy in the Czech environment. As early as the first half of the 16th century, some of the studied family branches settled, however, not only in the town environment, but also in farm yards, which were parts of larger domains owned by their relatives. Nevertheless even if they had become completely poor and moved to a country environment, the members of the estate of nobility maintained their membership of the estate. In order to ensure their livelihood (if nothing was left to be sold from the property inherited), they then decided to become engaged in civil service within the dominion of a richer nobleman, paid career in the army or they tried to get at least come financial sources through a lucrative marriage. In the event of the Anděls of Ronovec, all the aforementioned social strategies used until the family died out in the male line around the year 1630 may be noticed.

Another important issue due to which this study has been written concerns an attempt to falsify historic archive sources. Not long ago (probably around the year 1999) an unknown offender falsified the record in the register of deaths, kept in the State Regional Archives in Třeboň, on the funeral of Václav Anděl, a serf country blacksmith of the village

of Podolsko, who died in 1703. The offender removed part of the original record and inserted the fake text, which was to prove that the deceased blacksmith was the son of a nobleman. On the basis of this falsification a man whose surname was Anděl declared he was a direct descendant of the aristocratic family of the Anděls of Ronovec and published this mystification in a book form in 2008.